श्रीमदनन्तनाथाय नमः

॥ अलङ्कारचिन्तामणिः ।

प्रथमपरिच्छेदः ।

श्रीमते सर्वविज्ञानसाम्राज्यपदशालिने ॥
धर्मचक्रेशिने सिद्धशान्तयेऽस्तु नमोनमः ॥ १ ॥
जगदानन्दिनी तापहारिणी भारती सताम् ॥
श्रीमती चन्द्ररेखाभां नमामि विबुधप्रियाम् ॥ २ ॥
श्रीमत्समन्तभद्रादिकविकुञ्जरसञ्चयम् ॥
मुनिवन्द्यं जनानन्दं नमामि वचनश्रियै ॥ ३ ॥
अलङ्कारमलङ्कारचिन्तामणिसमाह्वयम् ॥
इष्टालङ्कारदं सूरिचेतोरञ्जनदं ब्रुवे ॥ ४ ॥
अत्रोदाहरणं पूर्वपुराणादिसुभाषितम् ॥
पुण्यपूरुषसंस्तोत्रपरं स्तोत्रमिदं ततः ॥ ५ ॥
सन्तः सन्तु मम प्रसन्नमनसो वाचां विचारोद्यताः ।
सूतेऽम्भः कमलानि तत्परिमलं वाता वितन्वन्ति यत् ॥
किंवाऽभ्यर्थनयाऽनया यदि गुणोऽस्त्यासां ततस्ते स्वयं ।
कर्तारः प्रथनं न चेदथ यशः प्रत्यर्थिना तेन किम् ॥ ६ ॥
शब्दार्थालङ्कृतीद्धं नवरसकलितं रीतिभावाभिरामं ।
व्यङ्ग्याद्यर्थं विदोषं गुणगणकलितं नेतृसद्वर्णनाढ्यम् ॥
लोकद्वन्द्वोपकारि स्फुटमिह तनुतात् काव्यमग्र्यं सुखार्थी ।
नानाशास्त्रप्रवीणः कविरतुलमतिः पुण्यधर्मोरुहेतुम् ॥ ७ ॥
प्रतिभोज्जीवनो नानाभ्यासनानिपुणः कृती ॥

[illegible]

अरिष्टनिर्गत्वे सामादिविनियोजनम् ॥
[illegible]शौचवीर्यैर्धर्मोद्यमादयः ॥ २७ ॥
देशो यथा [illegible]गुणोत्ताः ॥
[illegible]निरूपणा ॥ २८ ॥
[illegible]मन्मथविभ्रमाः ॥
[illegible]भिः ॥ २९ ॥
[illegible]लाभयः ॥
[illegible] ॥ ३० ॥
[illegible]नि च ॥
[illegible] च ॥ ३१ ॥
[illegible]गम् ॥
[illegible] ॥ ३२ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ३३ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ३४ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ३५ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ३६ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ३७ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ३८ ॥

सरोवरेऽब्जभृङ्गाम्बुलहरीगजकेलयः ॥
हंसचक्रद्विरेफाद्यास्तीरोद्यानलतादयः ॥ ३९ ॥
अब्धौ विद्रुममुक्तोर्मिपोतेभमकरादयः ॥
सरित्प्रवेशसंक्षोभकृष्णाब्जाम्भोधितादयः ॥ ४० ॥
नद्यामम्बुधियायित्वं हंसमीनाम्बुजादयः ॥
विहेतं तटवल्ल्यौ नलिन्युत्पलिनीस्थितिः ॥ ४१ ॥
उद्याने कलिकापुष्पफलवल्लीकृतादयः ॥
पिकालिकेकिचक्राद्याः पथिकक्रीडनस्थितिः ॥ ४२ ॥
अद्रौ शृङ्गगुहारत्नवनकिंनरनिर्झराः ॥
सानुधातुसुहृद्दस्युमुनिवंशसुमोषधाः ॥ ४३ ॥
अरण्येऽहिहरिव्याघ्रवराहहरिणादयः ॥
द्रुमा भल्लूकघूकाद्या गुल्मवल्मीकपर्वताः ॥ ४४ ॥
मन्त्रे पैधाङ्गतोपायशक्तिनैपुण्यनीतयः ॥
दूते स्वपरपक्षार्थदोषधाकौशलादयः ॥ ४५ ॥
प्रयाणेऽश्वधुरोद्भूतरजोवाद्यरवध्वजाः ॥
भूकम्पो रथहस्त्यादिसंघट्टः पृतनागतिः ॥ ४६ ॥
मृगयायां मृगत्राससंचारादि कुदृष्टिभिः ॥
छूतं संसारभीरुत्वजननाय वदेत्कचित् ॥ ४७ ॥
अश्वे वेगित्वसंलक्षणगतिजात्युच्चतादयः ॥
गजेऽरिव्यूहभेदित्वकुम्भमुक्तामदालयः ॥ ४८ ॥
मधौ दोलानिलालिश्रीझङ्कारकलिकोद्गमाः ॥
सहकारविटप्यादिसुमनोमञ्जरीलताः ॥ ४९ ॥

---

१ एकृघाव्ट ॥ २ वि पक्षिपरमात्मनोः । पक्षिणो ध्वनिः ॥ ३ षड्गुण्यम् । साम्नाद्युपाया । प्रभुत्साहादित्रयम् । सन्धिविग्रहादिषट् ॥ ४ दण्डादि सङ्ग्राम । देवदाया: पद [illegible] । [illegible] ॥

निदाघे मल्लिकामारसर.पथिकशोषिताः ॥
मरीचिकामृगभ्रान्तिः प्रपा तत्रत्ययोषितः ॥ ५० ॥
वर्षासु घनकेकिश्रीझञ्झानिलमुदाःकृताः ॥
हंसनिर्गतिकेतस्यः कदम्बमुकुलादयः ॥ ५१ ॥
शरदीन्द्विनसुव्यक्तिहंसमुक्तावलीष्टयः ॥
शुभ्राभ्रस्वच्छयापत्रसप्तच्छदजलाशयाः ॥ ५२ ॥
हेमन्ते हिमसंत्यलतामुनितप.प्रभाः ॥
शिशिरे च शिरीषाब्जदाहशैत्यप्रवृष्टयः ॥ ५३ ॥
द्युमणावरुणत्वाब्जचक्रवाकाश्लिष्टयः ॥
तम.कुमुदतारेन्दुमदीपकुलटार्तयः ॥ ५४ ॥
. चन्द्रेऽभ्रकुलटाचक्रचोरध्वान्तवियोगिनाम् ॥
आर्तिरुज्वलता वार्धिकैरवेन्द्रमदृष्टयः ॥ ५५ ॥
आश्रमे मुनिपादान्ते सिंहेभैणादिशान्तता ॥
सर्वर्तुफलपुष्पादिश्रीरङ्गीकृतपूजनम् ॥ ५६ ॥
युद्धे तूर्यनिनादासिस्फुलिङ्गशरसन्धयः ॥
छिन्नातपत्रवर्मेभरथध्वजभटादय ॥ ५७ ॥
विवाहो नामकल्याणगर्भावतरणादि ॥
तत्रेन्द्रदन्तिमेवधिश्रेणीसुररवादय ॥ ५८ ॥
विवाहे स्नानशुभ्राङ्गभूषाशोभनगीतय ॥
विवाहमण्डपो वेदीनाद्यवाद्यरवादय ॥ ५९ ॥
विरहे तापनिश्वासमनश्चिन्ताकृशाङ्गताः ॥
शिशिरौष्ण्यनिशादैर्घ्यं जागरा हासहानय. ॥ ६० ॥
सुरते सीत्कृतिग्रीवानखदन्तक्षतादयः ॥
काञ्चीकङ्कणमञ्जीररवमर्त्यायितादयः ॥ ६१ ॥

---

१ पुरय इवाचरणम् ॥

स्वयंवरे सुसन्नाहो मञ्चमण्डपकन्यकाः ॥
तस्या भूपान्वयख्यातिसम्पदाकारवेदनम् ॥ ६२ ॥
मधुपानेऽलिमाश्रित्य भ्रमप्रेमादिरुच्यताम् ॥
महान्तो न सुरां दूष्यां पिबन्ति पुरुदोषतः ॥ ६३ ॥
पुष्पोपचयने पुष्पावचयो वक्रसूक्तयः ॥
गोत्रस्खलनमाक्षेपः परस्परविलोकनम् ॥ ६४ ॥
अम्भःकेली जलक्षोभो हंसचक्रापसर्पणम् ॥
भूपाच्युतिपयोबिन्दुरुग्ग्रास्यजलजभ्रमाः ॥ ६५ ॥
यण्यादिव्यात्रता प्रोक्ता यथालङ्कारतन्त्रकम् ॥
वर्णनाकुशलैश्चिन्त्यमनेकविधमस्ति तत् ॥ ६६ ॥
चन्द्रार्कोदयमन्त्रदूतसल्लिलक्रीडाकुमारोदयो-
द्यानाम्भोधिपुरर्तुशैलसुरतार्जानां प्रयाणस्य च ॥
यण्यत्वं मधुपाननायकपदव्योर्विप्रकम्भस्य च
काव्येऽष्टादशसङ्ख्यकं सुतविवाहस्यापि केचिद्विदुः ॥ ६७ ॥
कवीनां समयस्तेधा निबन्धोऽप्यसतस्ततः ॥
अनिबन्धस्सजात्यादेर्नियमेन समासतः ॥ ६८ ॥
असतोऽपि निबन्धो यथा—
गिरौ रत्नादि हंसादि स्तोकपद्माकरादिषु ॥
नीरे भाय खगन्नायां जलजायं नदीष्वपि ॥ ६९ ॥
तमसः सूच्यभेद्यत्वं मुष्टिग्राह्यत्वमुच्यते ॥
अञ्जालिमाह्यता चन्द्रत्विष कुम्भोपवाह्यता ॥ ७० ॥
प्रतापे रक्ततोष्णत्वे कीर्तौ हसादिशुभ्रता ॥
कृष्णत्वमपकीर्त्यादौ रक्तत्वं कोपरागयोः ॥ ७१ ॥
चतुष्ट्व समुद्रस्य वियोगः कोकयोर्निशि ॥
चकोराणां सुराणां च ज्योत्स्नापानं निगद्यते ॥ ७२ ॥
रमायाः पद्मवासित्वं राज्ञो वक्षसि — — —

समुद्रमथनं तत्र सुरेन्द्रश्रीसमुद्भवः ॥ ७३ ॥

सतोऽप्यनिबन्धो यथा—

चन्दने फलपुष्पे च सुरभौ मालतीसुमम् ॥
शुक्ले पक्षे तमोऽशुक्ले ज्योत्स्नाफलमशोकके ॥ ७४ ॥
रक्तिमा कामिदन्तेषु हरितत्वं च कुन्दके ॥
दिवानिशोत्पलाब्जाना विकासित्वं न वर्ण्यताम् ॥ ७५ ॥

नियमेन निबन्धो यथा—

सामान्येन तु धावल्यं फलपुष्पाम्बुवाससाम् ॥
चन्दनं मलयेष्वेव मधावेव पिकध्वनिम् ॥ ७६ ॥
अम्बुदाम्बुधिकाकादिकेशकृष्णेषु कृष्णताम् ॥
बिम्बबन्धूककर्णरेषु सूर्यबिम्बे च रक्तताम् ॥ ७७ ॥
रव नाट्य मयूराणां वर्षास्वेव विवर्णयेत् ॥
नियमस्य विशेषोऽन्यः कश्चिदत्र प्रकाश्यते ॥ ७८ ॥
शुभ्रमिन्द्रद्विप भूयात्रीणि सप्त चतुर्दश ॥
भुवनानि चतस्रोऽष्टौ दश वा ककुभो मताः ॥ ७९ ॥
बवौ डलौ रलौ षैने यमके श्लेषचित्रयोः ॥
न भिद्यन्ते विसर्गानुस्वारौ चित्राय नो मतौ ॥ ८० ॥

यमकस्योदाहरणम्—

बलीहो मन्मथध्वंसी बलीशो विभवो भुवि ॥
मदम्भादिक्षमात्यक्तमदम्भादिगतिः पुरुः ॥ ८१ ॥
विसर्गलोपाभ्यां यमकं बलिहादिशब्देषु विसर्गादित्यत्रापि ज्ञायते
बिन्दुनिर्मितम् ॥ विषमस्थानामेवं सर्वत्र द्रष्टव्यम् ।
उभयश्लेषस्योदाहरणम्
अवतान्मदनध्वंसी समुद्रो वा पुमान् लोके ॥

विषमस्योदाहरणम्—

इलापाला सुलातीला कलामालाकुलामिलाम् ॥ ८१ ॥

गोमूत्रिकाबन्धः । अष्टदलपद्मं च ॥ भूपालनर्शीला ईडा जिनस्तुतिः । इला इरा वाक् दिव्यध्वनिरिति वा । कलादियुताभिलां भुवं वा वाचं च ददाति ॥ [इलापाला इला, (ईला वा) कलामालाकुलां इलां सुलातीत्यन्वयः ।]

वर्णभेदं विजानीयात्कविः काव्यमुखे पुनः ॥
सद्वर्णं सद्गणं कुर्यात्सम्पत्सन्तानसिद्धये ॥ ८२ ॥
वर्ण्यवर्णकयोर्लक्ष्मीः शीघ्रमेवोपजायते ॥
अन्यथैतद्द्वयस्यापि दुःखसन्ततिरञ्जसा ॥ ८३ ॥
ञाङ्झाञ्चाच्छाट्ठठाभ्यां दणयपयभमैराद्यात्वादलाभ्यां ।
संयुक्तेऽर्थं विना स्यादशुभमितरतो वर्णतोभद्रमिद्धम् ॥
मोभूर्नोगौर्धभौवाः शशधरयुगलं मङ्गलं तोऽशुभः खं- ।
जोरस्सो भङ्गुरमिः पवन इदमभद्रं त्रयं चादिकानाम् ॥ ८३ ॥
मगणादीनां भूरित्यादयोऽधिदेवता. ॥
बिन्दुसर्गौ पदादौ न कदाचन जञौ पुन ॥
भवान्तावपि विद्येते काव्यादौ न कदाचन ॥ ८४ ॥
आभ्यां संप्रीतिरीभ्यां मुद्रवेद्भ्यां धनं पुन. ॥
ऋॡचतुष्टयतोऽकीर्तिरेच. सौख्यकरा स्मृताः ॥ ८५ ॥
कादिवर्णचतुष्काच्छ्रीरयकीर्तिश्चकारतः ॥
छकारात्प्रीतिसौख्ये द्वे मित्रलाभो जकारतः ॥ ८६ ॥
झाद्भीमृत्यू तत. खेदष्ठाडु.ख शोभनं तु डात् ॥
ढोऽशोभाद्दो भ्रमो णात्तु सुखं त.स्थाद्रणं दथौ ॥ ८७ ॥
सुखदौ नात्प्रतापो भी मुखान्तक्लेशदाहदः ॥
पवर्गो यादमा रेफाद्दाहो व्यसनदौ लवौ ॥ ८८ ॥
शषाभ्या सुखखेदौ च सहौ च सुखदाहदौ ॥

---

१ नायकस्येश्वरयो. ॥ २ अआ । इई । उऊ ॥ ३ ऋॠ । ऌॡ । एऐ ओ औ ॥

स्तु व्यसनदः क्षस्तु सर्ववृद्धिप्रदो भवेत् ॥ ८९ ॥
एवं प्रत्येकमुक्तास्ते वर्णास्तत्फलप्रदाः ॥
त्याज्यः स्याद्वर्णसंयोगस्तिलकर्पूरयोगवत् ॥ ९० ॥
प्रत्येकं तु गणा ज्ञेयास्तद्वत्फलदा यथा ॥
याद्यन्ते रावभीदाद्यौ तः शून्यफलदो मतः ॥ ९१ ॥
भात्सुखं जाद्रुजा मात्तु क्षयो रैशुभदौ नमौ ॥
मङ्गलं देवता शब्दा भद्रादीनि च ये तु ते ॥ ९२ ॥
गणाद्या वर्णतो वाऽपि नैव निन्द्याः कवीश्वरैः ॥
तद्वर्णाभिविन्यासं काव्यं पद्यादितस्त्रिधा ॥ ९३ ॥
सच्छन्दोऽच्छन्दसी पद्यगद्ये मिश्रं तु तद्युगम् ॥
निबद्धमनिबद्धं वा कुर्यात्काव्यमुखे कविः ॥ ९४ ॥
आशीरूपं नमोरूपं वस्तुनिर्देशनं च वा ॥
स्वकाव्यमुखे स्वकृतं पद्यं निबद्धं परकृतमनिबद्धम् ॥
अन्यकाव्यमुखशब्दार्थच्छाया नो रचयेत्कविः ॥
स्वकाव्ये सोऽन्यथा लोके पश्यतोहरतामियात् ॥ ९५ ॥
समस्यापूरणं कुर्यात्तच्छब्दार्थगोचरम् ॥
[illegible] ॥ ९६ ॥
अस्ति वन मस्ति तस्याः कुचकलशतटे नास्ति न स्तो नतानि ॥
समस्यापूरणं यथा

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] कुचकलशतटे नास्ति न स्तो न सन्ति ॥
[illegible] ॥

१ [illegible] २ [illegible]

दत्त्वा दृष्ट्या जिनपमहाबिम्बकृतया च सेव्य ।
पूर्वं शाला मार्गेति स्वैः स्थिरहृन्दं जिनालयम् ॥
दानमार्गः पुरजिनपते. मनर्दाति मुनीशः ।
स्नानारम्भो भवति नितरां सुर्यबिम्बस्य मूर्ध्नि ॥ ९८ ॥
नमति नखिलपत्रं दन्तिनः सञ्चरन्ति ॥
पुरजिनवरवाणी सर्वभाषास्वभावा ।
समननिरिमदेवासुरनरमोऽन्यमहा सा ॥
गगनतलमध्ये स्फुरन्तु धरणी सार्धाति ।
नमति नखिलपत्रं दन्तिनः सञ्चरन्ति ॥ ९९ ॥
एवमेकं द्वित्राणि पंचषाणि वा पद्यानि कुर्वन्नभ्यसेत् ॥
इति शिक्षागुणः सर्वशास्त्रविशारदः ॥
शब्दार्थविषयप्रौढो महाकविरतोऽपरे ॥ १०० ॥

मध्यमादय —

केचिच्छब्दमिच्छन्ति केचिदर्थस्य सम्पदम् ॥
केचित्समासभूयस्त्वं परे व्यस्तां पदावलीम् ॥ १०१ ॥
मृदुवृत्त्यैव केचित्तु स्फुटबन्धैषिणः परे ॥
मध्यमाः केचिदन्येषां रुचिरन्यैव लक्ष्यते ॥ १०२ ॥
कविस्यमानतोऽपि प्रतिपाधिप्रपधिमत्य ॥
त्रिषष्टिपार्श्वमण्डित त्रिविष्टपोपमेष्वपि ॥ १०३ ॥

इत्यलङ्कारचिन्तामणौ कविशिक्षाप्ररूपणो नाम

प्रथमः परिच्छेदः ॥ १ ॥

---

१ पुजवति ॥ २ समस्तपदन्यासम् ॥ ३ पठन ॥

कान्त्या दीप्त्या जिनवरमहाबिम्बवृत्त्या च तेऽस्य ।
मूर्ते गत्वा मदयति सदा बिम्बवृन्दं जिनानाम् ॥
केलिस्तम्भः पुरुजिनपतेः संभवीति स्फुटोऽस्य ।
स्नानस्तम्भो जयति नितरां सूर्यबिम्बस्य मूर्ध्नि ॥ ९८ ॥

नमामि नन्दिसरसे दन्तिनः मन्त्रगन्ति ॥

पुरुजिनवरवाणी सर्वभाषास्वभावा ।
भगवति नितिलस्थेऽपात्रजन्तुर्धाम्यमता सा ॥
सकलनयपदार्थान् व्याप्नुवाना स्वासदीनि ।
नमामि नन्दिपदे दन्तिनः मन्त्रगन्ति ॥ ९९ ॥

[1]पूर्वैककल्प द्विपादि पंचपादि वा पद्यानि कुर्यादप्यभेत् ॥
इति शिक्षानुगः सर्वरसभावविशारदः ॥
शब्दार्थप्रपरमज्ञो महाकविरतोऽपरे ॥ १०० ॥

मध्यमादयः —

केचिच्छब्दमिच्छन्ति केचिदर्थस्य सम्पदम् ॥
केचित्समासभूयस्त्वं परे व्यस्तां पदावलीम् ॥ १०१ ॥
मृदुबन्धार्थिनः केचित् स्फुटबन्धैषिणः परे ॥
मध्यमाः केचिदन्येषां रुचिरन्यैव लक्ष्यते ॥ १०२ ॥
कविस्समानतीति पश्चिपष्ठिपृष्ठश्रितम् ॥
विशिष्टवाक्यमण्डितेन विशिष्टपदमेव्यति ॥ १०३ ॥

इत्यलङ्कारचिन्तामणौ कविशिक्षाप्रकरणो नाम

प्रथमः परिच्छेदः ॥ १ ॥

---

१ पूर्वार्ध ॥ २ समस्तपादप्रान्ताम् ॥ ३ पटल ॥

लस्तु व्यसनदः क्षस्तु सर्वसृद्धिप्रदो भवेत् ॥ ८९ ॥
एवं प्रत्येकमुक्तास्ते वर्णास्सत्यफलप्रदाः ॥
त्याज्यः स्याद्वर्णसंयोगस्तैलकर्पूरयोगवत् ॥ ९० ॥
प्रत्येकं तु गणा ज्ञेयास्सदसत्फलदा यथा ॥
याद्यनं राद्यमीदाद्यो तः शून्यफलदो मतः ॥ ९१ ॥
भात्सुखं जाद्रुजा सात्तु क्षयो रैशुभदौ नमौ ॥
वदन्ति देवतां शब्दा भद्रादीनि च ये तु ते ॥ ९२ ॥
गणाद्वा वर्णतो वाऽपि नैव निन्द्याः कवीश्वरैः ॥
एतद्वर्णाभिविन्यासं काव्यं पद्यादितस्त्रिधा ॥ ९३ ॥
सच्छन्दोऽच्छन्दसी पद्यगद्ये मिश्रं तु तद्युगम् ॥
निबद्धमनिबद्धं वा कुर्यात्काव्यमुखं कविः ॥ ९४ ॥
आशीरूपं नमोरूपं वस्तुनिर्देशनं च वा ॥

स्वकाव्यमुखे स्वकृतं पद्यं निबद्धं परकृतमनिबद्धम् ॥

अन्यकाव्यसुशब्दार्थच्छायां नो रचयेत्कविः ॥
स्वकाव्ये सोऽन्यथा लोके पद्यतोहरतामटेत् ॥ ९५ ॥
समस्यापूरणं कुर्यात्परशब्दार्थगोचरम् ॥
पराभिप्रायवेदित्वान्न कविर्दोषमृच्छति ॥ ९६ ॥

अस्ति स्तः सन्ति तस्याः कुचकलशतटे नास्ति न स्तो नसंति ॥

एतत्समस्यापूरणं यथा—

शुभ्रा श्रीहारयष्टिः शिशिरकरकलाकान्तिदीप्तिद्विरेफाः ।
स्सारामोदाब्जशङ्काजठरगवृषभभामवात्कालिमा स्यात् ॥
श्रीमन्नाभिप्रियाया नखरहतिकरोन्मर्दने घर्मपाथाः ।
स्यास्ति स्तः सन्ति तस्याः कुचकलशतटे नास्ति न स्तो न स

मानस्तम्भो नटति नितरां सूर्यबिम्बस्य मूर्ध्नि ॥

१ अट गमने ॥ २ अशुद्धपूरणम् ॥

कान्त्या दीप्त्या जिनवरमहाबिम्बवृत्त्या च तेऽस्य ।
मूले गत्वा महयति रवौ बिम्बवृन्दं जिनानाम् ॥
मानस्तम्भः पुरुजिनपतेः भास्वदीति स्तुतोऽभू- ।
न्मानस्तम्भो नदति नितरां सूर्यबिम्बस्य मूर्ध्नि ॥ ९८ ॥

नभसि नलिनपत्रे दन्तिनः सञ्चरन्ति ॥

पुरुजिनवरवाणी सर्वभाषास्वभावा ।
गगननिखिलदोषाऽनन्तसौख्यप्रदा सा ॥
सकलवयमभीरा स्यान्मृषा स्यादवादिनि ।
नभसि नलिनपत्रे दन्तिनः सञ्चरन्ति ॥ ९९ ॥

एवमेकत्र द्विपाणि पंचषाणि वा पद्यानि कुर्याऽभ्यसेत् ॥
इति शिक्षानुगः सर्वगमभावविशारदः ॥
शब्दार्थशेषसम्भीतो महाकविरतोऽपरे ॥ १०० ॥

मध्यमादय.—

केचित्सौमन्व्यमिच्छन्ति केचिदर्थस्य सम्पदम् ॥
केचित्समासभूयस्त्वं परे व्यस्तां पदावलीम् ॥ १०१ ॥
मृदुबन्धार्थिनः केचित् स्फुटबन्धैषिणः परे ॥
मध्यमाः केचिदन्येषां रुचिरन्यैव लक्ष्यते ॥ १०२ ॥
कविरत्नमातनोति यस्त्रिपादिपूर्वधिनम् ॥
त्रिवर्गद्विधर्मैमण्डित स्त्रिविधैरथमेव्यति ॥ १०३ ॥

इत्यलङ्कारचिन्तामणौ कविशिक्षाप्ररूपणो नाम

प्रथम परिच्छेद ॥ १ ॥

---

१ पुनरपि ॥ २ समस्तपदप्रान्ताम् ॥ ३ पटल ॥

नमः श्रीशान्तिनाथाय ॥

द्वितीयपरिच्छेदः ॥

अथ तावद्ब्रुवे शब्दालङ्कारं तं चतुर्विधम् ॥
चित्रवक्रोक्त्यनुप्रासयमकाश्रितभेदतः ॥ १ ॥
खरोष्ठ्यबिन्दुमद्बिन्दुच्युतकादित्वतोऽद्भुतम् ॥
करोति यत्तद्प्रोक्तं चित्रं चित्रविदा यथा ॥ २ ॥

तच्च बहुविधम्—

उभे व्यस्तसमस्ते च द्विर्व्यस्ताद्विःसमस्तके ॥
उक्तव्यस्तसमस्तं च द्विर्व्यस्तकसमस्तकम् ॥ ३ ॥
द्विःसमस्तकमुव्यस्तमेकालापं प्रभिन्नकम् ॥
भेद्यभेदकमोजस्वि सालंकारं च कौतुकम् ॥ ४ ॥
प्रश्नोत्तरसमं पृष्टप्रश्नमप्रोत्तरं तथा ॥
आदिमध्योत्तराभिख्ये अन्तोत्तरमपन्हुतम् ॥ ५ ॥
विषमं वृत्तनामापि नामाख्यातं च तार्तिकम् ॥
सौत्रं शाब्दिकशास्त्रार्थे वर्णवाक्योत्तरे तथा ॥ ६ ॥
श्लोकवाक्योत्तरं खण्डं पादोत्तरसुचक्रके ॥
पद्मं काकपदं चापि गोमूत्रं सर्वतो शुभम् ॥ ७ ॥
गतप्रत्यागतं चापि वर्धमानाक्षरं तथा ॥
हीयमानाक्षरं चापि शृङ्खलं नागपाशकम् ॥ ८ ॥
चित्रं संगुप्तमन्यत्तु सप्रहेलिकमीरितम् ॥
पृथक्पृथक्पदैः पृष्ट यत्तद्व्यस्तं निगद्यते ॥ ९ ॥
समस्तं मेलनेनात्र पदाना पृष्टमुच्यते ॥
कः पुत्रावाचकः शब्दः कर्ममूलं विधिं वद ॥ १० ॥
मेदिनीवाचकः शब्दः कः पद्मवदनेऽम्बिके ॥

१ सर्वतोभद्रम् ॥ २ पूजार्थं वदनेऽपि द्वितीयविभक्त्यन्तम् ॥ चित्रितं ...

स्वयंभूः । व्यस्तजातिः ॥

कल्याणेषु गुरुः कोऽर्च्यः कमनीयेषु देवि भोः ॥
स्मर्तृणामपि कर्तृणां मुक्तिसौख्यप्रदो महान् ॥ ११ ॥

शंकरः । समस्तजातिः ॥

समासपदभेदेन द्विःपृष्टं व्यस्तमेव वा ॥
समस्तं यत्तदाख्यातं द्विर्व्यस्तं द्विःसमस्तकम् ॥ १२ ॥

नारायणसुसंबुद्धिः का चन्द्रमपि को ग्रसेत् ॥
मुक्तिकान्तापरिष्वक्तः किं पदं कीदृशो भरेत् ॥ १३ ॥

अकलंकः । आकलंकः । अकलं अशरीरपदम् । कः परमात्मा ।

द्विर्व्यस्तजातिः ॥

जिनमानमनाकौकोनायकार्चितसत्क्रमम् ॥
कमाहुः करिणं चोरुलक्षणं कीदृशं विदुः ॥ १४ ॥

सुरवरदम् । सुरेभ्यो वरमभीष्टं ददाति । शोभना रदा रदा यस्य ।

द्विःसमस्तजातिः ॥

उभयार्थमदं पृष्टं पदं पदविभागतः ॥
समुदायेन च प्रोक्तं तद्व्यस्तकसमस्तकम् ॥ १५ ॥

आतपोत्तप्तपान्थानां किं तृष्णा विच्छिनत्ति भोः ॥
त्यजन्ति मुनयो धीराः किं किं पापकरं मतम् ॥ १६ ॥

कन्दर्पराजनम् । क गर्वरागद्वयम् । व्यस्तसमस्तजातिः ॥

व्यासद्वयसमासाभ्यां द्विर्व्यस्तकसमस्तकम् ॥
स्याद्द्विः समस्तकव्यस्त द्विःसमासेतरैकतः ॥ १७ ॥

निस्स्वतोपाय को मूर्द्धभ्रान्तेः का किं शुभं रणे ॥
सेव्या का किं कुलं स्तुत्यं किं सदस्तीर्थकारिणाम् ॥ १८ ॥

राजराजविराजितम् । राविस । जरा । जविभिरश्वैः शोभितम् ॥

---

१ विभागेन ॥ २ व्यस्तपदद्वयं । समस्तपदमेकम् ॥ ३ सर्वेभ्यो हिता. ॥

राजराजे चक्रिणम् । विरांति विशेषेण अनुगुणत्वानि राजराज-
चिरा दिव्यभाषा । अजिते ॥ द्विर्व्यस्तसमस्तजातिः ॥

एकश्रुतिप्रकारेण भिन्नार्थकथकं वचः ॥
द्विःसमस्तप्रभेदेन तदेकालापकं मतम् ॥ १९ ॥
किमाहुः सरलोत्तुंगसच्छायतरुसंकुलम् ॥
कलभाषिणि किं कान्तं तवांगे सालकाननम् ॥ २० ॥

सालवनं ॥ अलकसहितमुखम् ॥

क कीदृक्शस्यते रेखा तवाणुभ्रू. सुविभ्रमे ॥
करिणी च वदान्येन पर्यायेण करेणुका ॥ २१ ॥

एतदप्येकालापकम् ॥

शब्दार्थलिङ्गवाग्भिश्च विभक्त्या यत्समासत ॥
व्यस्तं विभिन्नमाख्यातं तत्प्रभिन्नं मनीषिभिः ॥ २२ ॥
आमंत्र्यतां महावीरवृंदं शब्दोऽपराधवाक् ॥
कोऽमराणां प्रजायेत तीर्थनाथसमुद्भवे ॥ २३ ॥
महारागः । अरीणां वृन्दमारं ॥ आगः ॥

शब्दार्थलिंगभिन्नम् ॥

सम्बुद्धिं विप्रकृष्टार्थे कुरु प्रप्रोच्यते च कः ॥
प्रजानां घातकः को वा भूपतिः परिभाष्यते ॥ २४ ॥

दूराज ॥ शब्दार्थभिन्नं

कीदृशं नंदनं मेरोस्सप्तम्या मेघवाचकम् ॥
किं पदं सुस्पृहां कस्मै कुर्वते वद कामुकाः ॥ २५ ॥

महासुरतरुचये ॥ शब्दार्थलिंगविभक्तिभिन्नम् ॥

---

१ सम्बोधन दूरार्थे हे दूर । अज. यत्रा । दुष्टश्चासौ राजा च दूराज ॥ घनरूपं महान्तः सुरतरवो यस्य तत् । कम्पाद्रुमशब्दे सप्तम्यन्त चये इति ॥ कामु- मदृश तत् सुरत च निपुणत तस्य दृश्ये भीनर्थ ॥

शोभमानं नभः कीदृक् कः स्नापयति देहिनम् ॥
के जिनजन्मसुरक्षितिसमये कृतसम्भ्रमाः ॥ २६ ॥

ेभयः ॥ शब्दार्थवचनभिन्नम् ॥

एकेनैवार्थभेदेन रचयन्ति प्रभिन्नकम् ॥
केचिन्मृदुधियस्ते च न इत्तं सूरिभिर्यथा ॥ २७ ॥
यः कम्पयति चेतांसि सर्वेषां वैरिणां भृशम् ॥
सुरासुरनरादीनां कस्तोषयति मानसम् ॥ २८ ॥

ार्दयः ॥

शब्दार्थभेदतोऽप्यस्यं प्रभिन्नं सुधिरच्यताम् ॥
वचोलिङ्गविभक्तीनां भेदमनूच्येत शक्तितः ॥ २९ ॥
यत्र प्रश्ने निबध्येते विशेषणविशेष्यके ॥
भेद्यभेदकमाख्यातं तदिदं सूरिभिर्यथा ॥ ३० ॥
केदेषु प्रमितः कायतलेऽप्यपगमस्पृहः ॥
कः क्लेशमेति कम्बुष्टः मामादतलनिष्ठितः ॥ ३१ ॥

मर्जुनः । कुत्सितस्नानः । भूसहितो राजा । भेद्यभेदकजातिः ।

यत्पृष्टं दीर्घवृत्तेन सुतास्याक्षरमुत्तरम् ॥
तदोजस्वीति भाषन्ते पण्डिता खण्डितार्तयः ॥ ३२ ॥

तेज सद्मभकारि स्फुटतरवनिताऽपाङ्गबाणैर्न विद्धः ।
तद्धामस्वप्रबद्धो मनसि वचसि चाङ्गे नतामङ्गरः ॥
को मूढः प्राणिचित्तभ्रमणकरमहाधर्मदुःखप्रदायी ।
कस्माज्जातः सदोषः सकलजनततिप्राणहारी च वेदः ॥ ३३ ॥

---

१ नभःपक्षे शोभनस्वामी रविश्च सुरावेस्तेन शोभनम् । प्राणिपक्षे शशारस्तस्नपयति । जिनोत्पत्तिपक्षे सुराणां विभवो नाथाः देवेन्द्राः । विभव इति उकारान्तम् ॥ २ शत्रुपक्षे वीराणामुदयः स्फोरयति ॥ देवानां पक्षे वीरस्योदयः वर्धमानस्वामिन उत्पत्तिः ॥ ३ परमपदान्यभिलाषः ॥ ४ पुरुषपक्षे कुत्सितं स्नानं यस्य सः कुस्नानः । राजपक्षे कुरस्यास्तीति कुमान् कुर्वीधारी जनश्च पृथिव्या सहितो राजा ॥

अपुरेतः ॥ न विद्यते मुष्टु तदभिन्नांस्मातं रतं यस्य मः ॥

शान्तमुरान् ओजस्विजातिः ॥

यत्रोपमादयो नानाऽलङ्काराम्मन्ति च स्फुटम् ॥
कविभि. कथ्यते तद्धि सालङ्कारसमाह्वयम् ॥ ३४ ॥

प्रियकारिणि का देवि त्वमेव प्रियकारिणी ॥
विवेकिनीव काऽस्य त्वं सार्वा का त्वमिवाम्बिके ॥ ३

सामगीः । सा लक्ष्मीः । अमगीः । अमति आनाती
चासौ गीश्च सरस्वतीति भावः । सामोक्तिः । उपमा

प्राहुः क्षमारूपमुनीशमूर्तिं । कां धीरदिव्यध्वनिशीतभानोः ।
अपे कवीनां वचनं किमंहो- । गणं महावीरहरेः कमाहुः ॥

कुम्भं ॥ कुं भुवं ।, भं नक्षत्रं ॥ करिपिण्डं ॥ रूपकं ॥ सालङ्का

वृत्तेन लघुना वृष्टं मधुराक्षरमुत्तरम् ॥
यत्तत्वेद्विदिनः प्राहुः कौतुक कौतुकावहम् ॥ ३७ ॥

केऽनिला· श्रीहरेर्लक्ष्मा देहसम्बोधनं कथम् ॥
भक्षणार्थे च क· शब्द. कीदृग्रत्नत्रय पद ॥ ३८ ।

कामास्त्रपातनोद्दन । का· । अनिलाः ॥ मा श्रीः । अ· । विन्नु
तनो । अदनम् । कौतुकजाति ॥·

प्रश्नाक्षरसहस्त्वमुत्तरे यत्र गद्यते ॥
प्रश्नोत्तरसमं प्रोक्त न देवकविकुञ्जरै· ॥ ३९ ॥
शोभा भवति कीदृक्षे खे सरस्वति विद्रुमाः ॥

---

१ पुस्तके गुरतर्कोऽदर्शिदन्तः । वेदपक्षे शाखमुराजात· (?) शाखापुर
वेष्यम् ॥ २ सा च लक्ष्मीर्निगद्यते । एन विष्णुना सहिता या लक्ष्मी
प्रियवच· ॥

क सन्तीत्यादिकप्रश्ने विचिन्त्योत्तरमुच्यताम् ॥ ५० ॥

नि नक्षत्राणि अस्मिन्प्रवतीत्युत्तरम् ॥ भोः सरस्वति, उत्तरवचनपक्षे सरस्वति) समुद्रे ॥ प्रश्नोत्तरसमजातिः ॥

उत्तरं यत्र सूत्रार्थं प्रश्नस्यानुयुज्यते ॥
पृष्टप्रश्नं समाख्यातं प्रश्नोत्तरविशारदैः ॥ ५१ ॥
भोः स्मरो भूपुंप्रश्नेति मोक्षमुत्तरमत्र न ॥
प्रत्येकं पृच्छतो चक्रितेजोदग्धाः क काः स्थिताः ॥ ५२ ॥

ऽकिराश्रयः । का ई । कः इः । इरा । अजयः । के जले । अरिराजयः ।
पृष्टप्रश्नजातिः ॥

इदं यदेति सम्प्रोक्ते भंक्त्वा यत्रोत्तरं वदेत् ॥
तद्भग्नोत्तरमाख्यातं काकुवाच्यैव गोपितम् ॥ ५३ ॥
केभ्यो हितकरो भोस्त्वमियामंभ्यना कवे ॥
प्रशस्ताभ्यर्हितरवाचः को भवानिव सज्जनः ॥ ५४ ॥

राज्ञ । भोः शब्दशासन । जैने जः प्रतिपद्यन्यः शब्दरे शब्दशासने इत्यभिधानात् । नः अस्मभ्यं कविभ्यः । भग्नोत्तरजातिः ॥

पृष्ट यत्र भवाक्ये स्यादादिमध्यान्तगुम्फितम् ॥
उत्तरं त्रिविधं तत्स्यादादिमध्यान्तपूर्वकम् ॥ ५५ ॥
गुरिनां देवलोकस्य का तीर्थंकरमन्मतः ॥
रागान्धीकृतचित्तानां चेतोव्यापि पुनः सदा ॥ ५६ ॥

गुरु आनन्दः इत स्मरात् । आद्युत्तरजातिः ॥

वनं पुष्पादिभी रम्यं कुर्वाणो मधुरेण इह ॥
अपाङ्गवीक्षितैः कामिजनं तोषयतीह का ॥ ५७ ॥

मधुः मधुमासः । एणदृक् एणाक्षी । मध्योत्तरजातिः ॥

किं किमर्थं द्वितीयायां रूपं को भूमिदारकः ॥
कामिनीगणतो नित्यं के तु गुप्यन्ति कामिनः ॥ ५८ ॥

अन्त्योत्तरजातिः ॥

सुस्थितं प्रश्नवाक्येऽपि पादान्तरवियोगिनि ॥
कथितापन्हुतं यत्र नोत्तरं तद्विभाषितम् ॥ ४९ ॥
अम्यते शमिना किं भोः केन मोमुह्यते जगत् ॥
मुक्तिकान्तापरिष्वङ्गे धाम केनाप्यते वद ॥ ५० ॥

शं सुखं । इना कामेन । मिलित्वा अतिना ॥

वायुपक्षे हरिश्मासु स्मरे सम्बुद्धयः कतौ ॥
का ब्रूहि विसशून्यांग नो भात्यपि विकस्वरे ॥ ५१ ॥

विसशून्यांग । भो आमगंधिन् । तनुरहित । पक्षे विकस्वरे । इत्यत्र विसं विशब्दसकाररेफमात्रत्रयं त्यजन् । तथाच । कवे इति स्थितं । क । वे । अ । को । ए । कवे (?) । इत्युत्तरं । कथितापन्हुतजातिः ॥

वैषम्यं यत्र यन्धस्य विषमं तन्निरूप्यते ॥
वृत्तनाम भवेत्पश्चाद्वृत्तनामोत्तरादि यत् ॥ ५२ ॥
विनश्यन्ति जना लोके के नेष्टगुणसंश्रयाः ॥
तद्गुणरससंयुक्तः शब्दः कः पशुवाचकः ॥ ५३ ॥

सावरागाः । अवममन्नाद्रञ्जनमवरागः तेन सहिताः । सो ओकारसहिता । अरा रा इति शब्दरहिता । गा इत्यत्र विसर्जनीय स्थित एव तथा सति गौरिति रूपसिद्धिः ॥ विषमजातिः ॥

सम्बोधनं किं सुरलोकनाथे । भ्रमद्द्विरेफा सुरभिस्फुटा का ॥
का याति नाकाश्रितपूजनार्थं । वृत्तं किमाख्याहि सुरजातिलक्ष्म ॥ ५४ ॥

इन्द्रमालावृत्तजाति ॥

गुप्तिकनवभेदेन गुप्तोगिन्यादिभेदतम् ॥
एकमेव भवेद्यत्र तन्नामाख्यानमुच्यते ॥ ५५ ॥
भाविता विन्दव कर्तुं का शमा गुप्तिर पट. ॥
नम्मां यानि कीदृश नाम कृत्य धीधना ॥ ५६ ॥

[illegible] । सुरा । धाम । सुराम. इद ।

दर्शितैर्दर्शिमार्गे कीदृश पं ता कृत्य ॥

कं वन्दन्ते सुरा नित्यं कामं किमकरोत्सुधीः ॥ ५७ ॥

अभ्यभवं। अभि भयरहितं। अभवं संसाररहितजनं। अभ्यभवं। निराकरोमि स्म ॥ एवं सर्वप्रकारेषु बोद्धव्यम् ॥ नामाख्यात जातिः ॥

सर्वतः श्रूयतः शब्दादुद्भवं शास्त्रवाक्यतः ॥
सार्थं सौत्रे च शाब्दं च शास्त्रार्थं चेति तद्भवेत्॥ ५८ ॥
मुनिसम्बोधनं कीदृशो वधूजनतोषकृत् ॥
जैनेभ्यो रोचते सर्वकुवादिभ्यो न को वद ॥ ५९ ॥

अनेकान्तः। न विधते इः कामः यस्यासौ अनिः तस्य सम्बोधनम् ॥ सार्थजातिः ॥

उक्तस्य नु परामृष्टौ कः शब्दो भेदवाचि किम् ॥
अव्ययं येन नाऽर्तोपि मृत्र किं प्रक्रियान्वितम् ॥ ६० ॥

सहार्थेन। सौत्रजातिः ॥

न श्लाघ्यते मुनिः कस्मै मुवन्तं किं निगद्यताम् ॥
अकारादनुबन्धानां धातूनां नाम किं वद ॥ ६१ ॥

परस्मैपदम् ॥ मुनि परस्मै न श्लाघते स्वगुणविकं धर्मं न ज्ञापयति अपितु स्वनिन्दां परप्रशंसां च करोतीत्यर्थः ॥ शाब्दीजातिः ॥

श्रावेण गमयेत्कालं कया वृक्षः पतत्यधः ॥
कः कीदृशः सुधीग्राह्यो धर्मः सारतरो वद ॥ ६२ ॥

दयामूलः दयादानेन अमूलः ॥

दयामूलो भवेद्धर्मो दया प्राणानुकम्पनम् ॥
दयायाः परिरक्षार्थं गुणाः शेषाः प्रकीर्तिताः ॥ ६३ ॥

इति शास्त्रोक्तत्वात्। शास्त्रजातिः ॥

वर्णं एवोत्तरं वाक्यमेवोत्तरमुदीर्यते ॥
धर्मोत्तरं भवेत्तद्वाक्योत्तरमपि स्फुटम् ॥ ६४ ॥
रमणी का किं जलं विष्णुसम्बुद्धिः कथमुच्यताम् ॥
कान्त्याम कीदृशो देशः प्रावृट्काले यदाऽऽशु मे ॥ ६५ ॥

सावारयः। सा। वाः। अ। यः॥ यस्त्यागे निलये वायौ यमे धातरि पत्नी
इत्यभिधानात्॥ आसमन्ताज्जलसहिताः॥ वर्णोत्तरजातिः॥

मेरौ लब्धं किमिन्द्राद्यैः स्वामिनाऽत्रेऽस्य का कृता॥
शक्रेणाव्ययमप्यर्थं किं कृता पुरुणा च का॥ ६६॥

सुदीक्षाऽपि। सुत् सवनं। ईक्षा निरीक्षणं। अपि। सुदीक्षा। अपि प्राप्ता।
वाक्योत्तरजातिः॥

श्लोकार्द्धपादपात्रं तु यत्रोत्तरमुदीर्यते॥
श्लोकार्द्धपादपूर्वं तदुत्तरं त्रिविधं मतम्॥ ६७॥

का श्रद्धा मृदवृन्दं किममितिविधिमुखेऽर्थे परं किं निषेधे।
सम्पत्तिर्व्योम का किं गिरिरपि कुलिशं कोपपीडे पदं किम्॥
युष्मद्ध्यामन्त्रणं किं चरति खगगणः कुत्र चामन्यदावः॥
कृष्णं ब्रूहि च्युतान्तर्विधुरपि जलदेनोच्यतां कीदृशेन॥ ६८॥
कः पुमान् का च सम्बुध्दिः पदार्थे लेटि किं पदम्॥
आवहः को मुनिः कीदृग्दोषमुक्तो जिनेश्वरः॥ ६९॥
रुचिरध्यानसम्पन्न मोगोपद्रवमारण॥
मन्दाक्षखेदवाञ्छादिनानाभावावहानिकः॥ ७०॥

रुचिः। अधि न विद्यते धीर्यस्य तत्। आ। न। सम्पत्। नभः
अगः। अपद्रवम् अनार्द्रम्। आः। रण। मन्दाक्ष। खे। दव। अ
छादिना। ना। भाव। आवह। अनिकः निष्कामः। श्लोकोत्तरजातिः

का शालेय भवत्यनेकजनताऽऽनन्दी च कः कोकिला।
सेव्यं किं कुरुते च निर्गुणगणं किं किं शरत्कालगम्॥
सम्बोध्येत सुनिर्मलं धरनि कः केयूरभरयुग्वलं।
कीदृक्षो वद रत्नदीप इह भोः कीदृक् जिनः प्रोच्यताम्॥ ७१॥

धीरानन्दनमात्मानि सुमद्दो रञ्जनानिगः॥ धी। रा। नन्दनम्। आत्मनि
सुम्य मो शोभनाकाश। दोः बाहुः॥ अञ्जनानिगः कज्जलरहितः। सण
सज्जाति॥

कस्मादानीयते नीरं कुतस्तृष्णापरिच्युतिः ॥
मदाहोऽपि कुतो वीरः कीदृशः किं तपोऽकरोत् ॥ ७२ ॥

हितो वारितो गतः। महितः कूपात्। वारितः जलात्। अगतः पर्वतात्॥
गादोत्तरजातिः॥

नयप्रमाणसम्बुद्धिः रामः का श्रीमुखेऽपि सा ॥
किं निषेधेऽव्ययं लोकनाशिनी दुःखि किं कुलम् ॥ ७३ ॥
कः पुमानसतसम्बुद्धिः का च नश्वरानिस्वने ॥
लेटि किं पदमस्माकमित्यर्थे केन नाश्यते ॥ ७४ ॥
यस्त्वंशो बुध्यते केन वक्षश्चकं रमा च का ॥
संवत्सरार्द्धसम्बुद्धिः का कथं जिन ईश्यते ॥ ७५ ॥
नयमानक्षमामाननमामार्यार्तिनाशन ॥
नदनाद्दस्यनो येन नयेनोरोरिमायन ॥ ७६ ॥

नयमान। क्षमा। मानन लक्ष्मीमुख। मा। मारी। आर्ति आर्तध्यानमस्या-स्तीति। ना। अशन। नदनात् नदयतीति नदास्तस्यनाद्। स्य यो अन्त कर्मणीति धातोर्मध्यमपुरुषः॥ नः। येन यमेन। नयेन। उरः। अरि अराणि सन्त्यस्मिन्निति। मा। अयन। कथं जिन ईश्यते इति प्रश्नस्य सर्वश्लोकार्थः॥ नयमाना पूज्यमाना क्षमा यस्यासौ नयमानक्षमः तस्य सम्बोधन हे नयमानक्षम। न विद्यते मानं उद्धतिः परिमाणं वा यस्यासौ अमानः तस्य सम्बोधनं हे अमान। न प्रतिषेधवचनम्। मां अस्मदः इवन्तस्य रूपम् (?)। आर्याणां साधूनां आर्तिः पीडा तां नाशयतीत्यार्यार्ति-नाशनः कर्तरि युट् बहुलवचनात् ततः हे आर्यार्तिनाशन। नदनात् विनाशनात् जातिजरामरणेभ्य इत्यर्थः॥ अस्य उत्सारय असु क्षेपणे इत्यस्य धातोर्लोडन्तस्य रूपम्॥ नो प्रतिषेधे॥ येन कारणेन पूजां अहं लभे समाननेऽयं विधि। न नो प्रतिषेधवचने अत्र सन्देहनिर्णये। न नो नये। किन्तु नये एव। द्वौ प्रतिषेधौ प्रकृतमर्थं गमयतः। न प्रति-षेधे। हे उरो महत्। अरिमाय अरिहिंसक। अरीन् अन्तःशत्रून् मिनाति

हन्तीति अरिमाय ततः हे अरिमाय पूर्वोक्तोऽपि नात्रसम्बन्धनीयः । हे नारिमाय । किमुक्त भवति हे नयमानक्षम । अमान । आर्यानिनाशन ननारिमाय मां विनाशात् अस्य अपनय । येन ननो नये अहं लभे इत्यर्थः ॥

चक्रं त्वालिख्य मध्ये विलिखतु सदृशं वर्णमेकं चतुष्कं ।
तद्वारासु मलेख्यं प्रविलिखतु महादिक्षु चत्वारि विद्वान् ॥
मध्ये रूढानि सप्तेतरवरदिगरेष्वष्ट रूढानि कुर्यात् ।
कुर्याद्वाह्यासु दिक्षु प्रलिखतु विषमान् वा समान् श्लोकचक्रे ॥ ७

पक्रप्रश्नजातिः ॥

सर्वोत्तरादिवर्णैर्यत् कृतकर्णिकमष्टभि. ॥
दलैर्द्विद्व्यक्षरापूर्णैः पद्मं तत्माणिगद्यते ॥ ७८ ॥
को दुःखी स्यात् कुराज· को जिनो मोहाय किं व्यधात् ॥
किमलुब्धकुल कीदृग्मुनि· मिथ्या गुणा क न ॥ ७९ ॥
कुत्रास्ते गुणसन्ततिर्जिनपति कीदृक् च यस्तार्किक ।
कीदृग्धर्मनलाद्भूवराजिनो भार कृतां नीयते ॥
कीदृक्षा मुनयो वनेऽपि मृगुराचायाति शिष्योऽपि च ।
कीदृक्षो बहुशाम्यते बुधवरैः कीदृग्दरिद्रो वद ॥ ८० ॥

अनयोःक्र यदत्राय अकके मोहो नष्टेभियामाय । अनय अयहीन । नीतिहीन । अकुप्यत्कोष कुनयान । न विद्यते कुप्य कौशेयादिर्यस्य तत अकुप्य दरिद्रवृद नदिवाचग्दकुप्यन् ॥ अशयो निद्राहीन । न श्यति न कृशभवतीति अश मुक्तिपद यातीति ॥ अशो कुटिल चरतीति अकः सचामौ कश्च ब्रह्मा तस्मिन् ॥ ककौ तौर्यं ।मो अकको मुनिस्तस्मिन ॥ अमोह ॥ अमा अपरिमिता ऊ यस्य ॥ अनष्ट । पश शकटान । अभिय । अभियातीति च अमाय लक्ष्मीपुण्याभ्यां हीनश्च ॥ पद्मप्रश्नजाति ॥

अलङ्कारश्च के विद्यार्थीना को मनोहर ।

शोभमानानयः शांतिर्दुष्कृपः कऽस्तमोहरः ॥ ८१ ॥

राजतरवः राजदमलः राजमदयः । पक्षे राजनो जयार्द्रः । तत्र-कोकिलरवः । पक्षे राज्ञां दमं राजीति । राजसमज्ञानं तेन सहिता दया न्य । राज्ञः चंद्रस्य सतां नक्षत्राणां च अयनमयः उदयः ॥

काकयेन पदं यत्र वर्णव्यावर्तनं भवेत् ॥
ऊर्ध्वाध.क्रमतो धीरैस्तत्काकपदमुच्यते ॥ ८२ ॥

थमपंक्तिप्रथमकोष्टादारभ्य द्वितीयपंक्तिद्वितीयतृतीयौ पुनः प्रथमपंक्ति-तुर्थपंचमौ पुनर्द्वितीयपंक्तिपष्ठं पुनः प्रथमपंक्तिसप्तमाष्टमौ पुनर्द्वितीय-क्तिनवमदशमौ ततः प्रथमपंक्तावेकादशं द्वितीयपंक्तौ द्वादशत्रयोदशौ पंक्तिचतुर्दशपंचदशौ इति पठेत् ॥ पुनर्द्वितीयपंक्तिप्रथमकोष्टादारभ्य थमपंक्तिद्वितीयतृतीयादिक्रमेण तानि त्रीणि वाक्यानि सन्नयेत् ॥ तेषां वाक्यानामाद्यवर्णं तत्तत्कोष्टेषु प्रथमेव स्थितं विद्यात् ॥ काकपद-ातिः ॥

यत्रैकान्तरितं पाठ्यमूर्ध्वाधःक्रमतोऽक्षरम् ॥
तां हि गोमूत्रिकामाह सर्वविद्याविशारदः ॥ ८३ ॥

कन्दर्पात्प्यो मुनिनाऽस्य योगविषयः कः कीदृगामंत्रणं ।
निस्वे समररक्षके लिटि पद मुक्तिः क का पाण्डवे ॥
सम्बुद्धि. सदसि प्रभोः सुखकर का योधमालाऽऽश्रमः ।
सम्बुद्धिश्च किमृक्षमम्बरचरः कः कामतेऽष्टौ गुणाः ॥ ८४ ॥

कृष्ण ब्रूहि च कुत्सादिवाचि संबोधन च किम् ॥
चन्द्रन्धे नित्यमिन्द्रादौ किं जिन[1] कथमीड्यते ॥ ८५ ॥
राजीवोपमसत्पाद सन्मते कुरु शासनम् ॥

---

१ जिनः कथमीड्यते इत्युक्ते राजीवोपमेत्यादि । राजीवोपमसत्पाद राजीवस्य कमलस्य पमे सती पादे यस्य तस्य सम्बोधनम् । भो सन्मते भो वर्धमानस्वामिन् । आशीर्वा-ऽथर्त्तोदन्न आशीर्वादे उपलक्षणी प्रयुक्ते । सदय अन्यत्र खेदमन्यती उपलक्षणी दन्नस्ती यस्य तस्य सम्बोधनं । अनुशासनं अनुशास्य रक्षस्य शासनं शासनं ॥ऽस्त । मे ग द ॥

आजोर्णोपलसत्स्वेदजन्म मेऽङ्कुशशातनम् ॥ ८६ ॥

राः । जीवः । अपम लक्ष्मीहीन ॥ सत्प मत । पातीति ॥ अद कुरुं कौरवं
श्यति निराकरोतीति कुरुश ॥ आजि रणं ईर्णा गता । सत् । स्वेन् स्वे
एतेति ॥ अजन्ममे चन्महीनश्रोत्रुते ॥ अं । कु । पापकुत्सेपदर्थेषु कु
इत्यमरः ॥ शश । अतनं सततगमनं ॥ गोमूत्रिकाजातिः ॥

एकेन वाऽथवा द्वाभ्यामक्षरैः सर्वादिगतैः ॥
उच्चैर्यत्तदाख्यातं सर्वतोभद्रमञ्जसा ॥ ८७ ॥

शम्भुस्मरारौ लिटि किं च रूपं सुरेश्वरामंत्रणमत्र किं भोः॥
करोति शीघ्रं पलितानि का च द्वीपेऽत्र विद्योतति यत्किमिष्टम् ॥ ८८ ॥
वार्धक्ययुग्वाक् च विहङ्गमः को निस्वप्रतोषोद्दगनिष्टकारी ॥
सम्बुध्यतां कथ्य सुरोऽपि चक्रधारा च मेषः कथमत्र वाच्यः ॥ ८९ ॥
सम्बुध्यतां ब्रह्म कवाटयुग्मं प्रणूयते कः सकलप्रजाभिः ॥
वाजी च रूपं लिटि किं च लक्ष्मीप्रदायकामंत्रणमत्रकिं भोः ॥ ९० ॥
सम्बुध्यतामक्षणमुत्तमोक्तिः । का का च पङ्क्तिर्वनितेष्यते का ॥
रमा च काऽऽमंत्रणमुत्तमेशो । श्रीवर्धमानेऽपि किमत्र वाच्यम् ॥ ९१ ॥

वीरराज । उश्च इश्च वी उः शम्भुः । उ तापेऽव्ययमीशाने इति वैजयन्ती ।
रराज। वीरराज । जरा । रवी । जरारवी जरया विशिष्ट आरवो जराव॰
असौ यस्य । विः । राः । रजः । शिरोवाजी शिरोदन्तरजो वाजी रजस्
१ अकारान्तरजशब्दोऽस्ति ॥ अजर । अर । अविः । अ॰
। अवनमवः पालनं सोऽस्यास्तीति ॥ जवी । अर । ईर ।
वीरा विशिष्टा इरा वाक् ॥ राजी । वरा । ई । वरराज । वीरराज
॰ ॥

गतप्रत्यागतं तत्स्यात् प्रतिलोमानुलोमतः ॥
यद्युत्तरेण तन्मध्यवर्णलोपादनेकधा ॥ ९२ ॥
नृणां सम्बुध्येत कवीशिना ॥

मुनिः सम्बुध्यतां लोकोत्कृष्टचारित्रमण्डितः ॥ ९३ ॥

। वरभिक्षो ॥

का पुरोर्मानिनो दीप्तिर्नृसुरासुरतोषिणी ॥

पालितं केन षट्खण्डगतं भूचक्रमादितः ॥ ९४ ॥

शितेरभा । नाशिता इरा वाक् यस्यासौ नाशितेरः मौनी तस्य भा । न्यत्र भारतेशिना ॥

कोऽस्ति मध्ये सुनन्दायाः कामिन्या ओमिममभोः ॥

सुरासुरनराधीशैः कथं सम्बुध्यते पुरुः ॥ ९५ ॥

निभा कृदात्वं । अन्यत्र । भो मानित ॥

कः पतिः सरितां पश्चान्मध्यवर्णविलोपतः ॥

ब्रूहि लोके जितः कीदृक् कोऽवनिः काव्यकोविद ॥ ९६ ॥

: । अन्यत्र मध्यवर्णलोपे सारः । रसा ॥

मेरोः कोपरिम्याऽस्ति मध्यवर्णद्वयच्युतेः ॥

घटेऽतिरसिका पद्मं क्षीने कीदृमते रता ॥ ९७ ॥

नाकावली । नाली । लीना सा रता मीवा । इने शरीरे विलीनेया स्थितेति भावः ॥ गतप्रत्यागतजातिः ॥

एकद्विम्यादयो वर्णजातयो यत्र वृद्धिगाः ॥

आदौ मध्येऽवसाने वा वर्धमानाक्षरं च तत् ॥ ९८ ॥

आमन्त्रणाभिधायी कः शब्दोऽद्रेः स्फुटमूषकः ॥

सम्बुध्यतां च को लोके निम्बः पण्डितकुञ्जरैः ॥ ९९ ॥

नोगान्धः । भो भोग ॥

का कृष्णवल्लभा लोके सम्बोधय महोत्तमम् ॥

जिने तत्पूजने योग्यं किं कोऽनन्देरसरस्तटे ॥ १०० ॥

सारसावली । सा । सार । सारस । मेलने सारसपक्षिणां पंक्तिः ॥

१ शुभ शब्दजने । सुन्दन्ति ते संतोष तेषां रव ॥ २ शब्दरव ॥ ३ सा च स्वर्गीनिगदते ॥ सारसं सरसीरुहमित्यभिधानात्तवम् ॥ पुष्करास्पद् सारस. इत्यपि च ॥

न पूज्य इति कस्त्याज्यो विवेकिभिरिहोच्यताम् ॥
आद्यवर्णद्वयं दत्त्वा रणयोग्याश्च के वद ॥ १०१ ॥

ससयः । यैः घाता । आद्यवर्णद्वययोगे तुरगाः ॥

मानसाहारमश्नाति बहुकालमतीत्य कः ॥
मध्ये वर्णद्वयं दत्त्वा जिनकायश्च कीदृशः ॥ २ ॥

सुकुमारः । सुर. । मध्यवर्णद्वययोगे सुकुमारः कोमलः ॥

किन्तौ निन्द्या विहंगेषु पश्चादन्त्याक्षरद्वयम् ॥
दानेन ब्रूहि तिर्यञ्चः किं श्रित्वैप्यन्ति मर्त्यताम् ॥ ३ ॥

काकतालीयम् ॥ काकता वायसता । अन्त्यवर्णद्वययोगे काकतालीयं न्यश्रित्वा ॥

माधवस्य प्रिया का स्यादाद्यन्ताक्षरयोः पुनः ॥
योगेन ब्रूहि देवेन्द्राः किमारुह्य चरन्त्यरम् ॥ ४ ॥

विमानं । मा । आद्यन्ताक्षरयोगे विमानं ॥ वर्धमानाक्षरजातिः ॥

हीयन्ते वाऽऽदितो मध्यादन्ताद्या वर्णजातयः ॥
यत्रैकद्वित्रिकाद्यास्तद्धीयमानाक्षरं मतम् ॥ ५ ॥

पाण्डवानामरिः कोऽभूद्वमन्ते पिकवाकिनः ॥
कामिचेतोहरः कः का षष्ठी युष्मदि मूर्ध्नि ॥ ६ ॥

कौरवदुर्योधनः । रव । वः ॥

शक्तितुष्टिद्वयं कुर्युः के क्रियन्ते शरासने ॥
के के वक्षसि राजन्ते राज्ञां को निःस्वतुष्टये ॥ ■ ॥

आद्यपादाग्रः स्तनलिखितहाराः । गः ॥

गौरस्य नवकामान् क पुरन्द्याः स्थितः सुतः ॥
आद्यवर्णद्वयं त्यक्त्वा नीचसम्बोधनं कुरु ॥ ८ ॥

॥

१ मध्यापने निश्चेये माधौ वने पातरि पातरि ॥ २ कस्य भावः किन्ता ॥

चक्राराष्टसहस्रीं को मुनिवृन्दारको भुवि ॥
मध्यवर्णद्वयं त्यक्त्वा का जायन्ते वदाऽऽगमान् ॥ ९ ॥

धानन्दः । अन्यत्र विदः संविचयः ॥

सुरैः कः पूज्यते भक्त्या मुक्त्वाऽऽद्यन्ताक्षरद्वयम् ॥
ब्रूहि किं कुरुषे रम्यस्त्रीनितम्बेऽतिकामुक ॥ १० ॥

रमेष्ठी । रमे । हीयमानाक्षरजातिः ॥

यन्मिथोऽक्षरवर्तिन्या रेखयाऽन्तरितः स्फुटम् ॥
समाहुः शृङ्खलाबन्धं मवशृङ्खलया च्युता ॥ ११ ॥

सम्बोध्यो भाणगम्यो रुचिरसुदतिभिः के परिष्वक्तकायाः ।
सम्बोध्यो राजपथ्यो रिपुनिवहरणे को रते कामिनीभिः ॥
सम्बोध्यः कः कृतो ग्लौकिरणगणनिभः श्लाघ्यते लोकतः कः ।
सर्वान्तर्बाधमङ्गव्यपगततनुकं किममः स्यान्मुनीशः ॥ १२ ॥

गन्धवाहतमः ॥ गन्ध । धवाः । वाह सुरङ्गम । हत । मया श्रिया सह वर्तते समः ॥ पश्चान्मिलितयोरर्थः । शृंखलाजातिः ॥

के दहन्ति वनमार्तयन्ति के । पूजयन्ति जिननाद्दराश्च के ॥
आव्दयाशु हरितोपकारिणं । सीरिणं विरमहृत्तमस्ति किम् ॥ १३ ॥

दावापारानाम । दावाः भारा । मारेण स्मरेणाक्रान्ता । वाना व्यन्तरा । राम । एकान्तरितशृङ्खलाजाति ॥

नागाकारपरे बन्धे वर्णाः पाठ्याः कृतान्तरा ॥
भोगकायोद्भवं ज्ञित्वा नागपाशं विदुर्ध तत् ॥ १४ ॥

धल्ल्यां सम्बुध्यतां रम्य. कस्तानहरमुच्यताम् ॥
धीदृक् मिथ्यारुचि पुम्भ्यो वेश्यार्नाथी च कीदृशी ॥ १५ ॥

रत्नदर्शमहिता ॥ ऊर्ध्वमुखीः सर्पाकृतीश्च तिस्रो रेखा विलिख्य पुनर्द्वंसमु-च्छान्तरे निर्यग्मेखलाङ्कं विलिखेत् । तासामन्येऽविदानिकोष्ठानि स्युः ॥ तत्र

१ परस्य क. भंग्यमा ॥ परस्य. विरे मदता ईक्षणः ॥ सिद्ध परस्य [illegible]
[illegible]

फणादारभ्य प्रतिपंक्तिपुच्छपर्यंतं पृथक्पृथगिमान्वर्णान्न्यसेत् ॥ प्रथमपंक्ति
प्रथमकोष्ठाक्षरमारभ्य यावदन्तरं चतुरङ्गक्रीडायां गजपदचारक्रमेणैकानि
वाक्यं वाचयेत् ॥ पुनस्तृतीयपंक्तिप्रथमकोष्ठादारभ्य तथैव वाचयेत् ॥ अ
-मध्यमपंक्तिप्रथमकोष्ठमारभ्य प्रथमपंक्तौ द्वितीयपंक्तौ वा त्रिप्रचारक्रमे या
वन्तरं वाचयेत् ॥ तदिदं त्रेधाविभक्तमपि एकरूपतया त्रिगुणितनागप
स्यात् ॥ प्रश्नोत्तरमिदं सप्तवर्णं ॥ अन्यत्तु स्वबुध्द्यनुसारेण न्यूनमधिकं
-वेदेत् ॥

संस्कृतप्राकृताद्युक्तिवैचित्र्यं यत्र विद्यते ॥
सचित्रमैकवर्ण्यं तु शुद्धं तत्परिभाष्यते ॥ १६ ॥
सुखकरधर्मनिदेशी कः स्यात्सम्बोधयाशु बुध हरिणम् ॥
तित्थयरपूजणत्थं केण सदा जांति अमरिंदा ॥ १७ ॥

विमाणेन वि विशिष्टा मा लक्ष्मीः । अणनमण् दिव्यध्वनिर्यस्यासौ । कि
मण् जिनः । एण । तीर्थकरपूजनार्थं केन सदा यान्ति अमरेंद्रा इत्य
विमानेन ॥ संस्कृतप्राकृतजातिः ॥

जहाति कीदृशी कान्तं वधूः सम्बुध्यतां रिपुः ॥
येनेन्दु कारिवं नाथं कांतेयं संम्बुभुक्षेयिम् ॥ १८ ॥

नीरतारे ॥ रताभिष्कान्ता नीरता अरे संस्कृतकर्णाटजातिः ॥ संस्कृतप्रा
कृतापभ्रंशपैशाचिकभेदाश्चतस्रो भाषास्सन्ति ॥ तदुक्तम्—

संस्कृतं प्राकृतं तस्याऽपभ्रंशो भूतभाषितम् ॥
इति भाषाश्चतस्रोऽपि यान्ति काव्यस्य कायताम् ॥ १९ ॥
संस्कृतं स्वर्गिणां भाषा शब्दशास्त्रेषु निश्चिता ॥
प्राकृतं तज्जतत्तुल्यदेश्यादिकमनेकधा ॥ २० ॥
अपभ्रंशस्तु यच्छुध्दं तत्तद्देशेषु भाषितम् ॥
यद्भूतैरुच्यते किंचिद्भौतिकमिति स्मृतम् ॥ २१ ॥

---

१ अस्य संस्कृतं यथा— कथमाहूतवान् नाथः कान्तां चै सम्बुभुक्षितः ॥ अ
प्रश्नस्य उत्तरं कर्णाटभाषायां 'नीरतारे' इति । सर्वं [illegible] इति ॥

इत्येतद्वाराकुलालैर्भिन्नमनेकधा वर्तयन् ॥ चित्रजातिः ॥

सेव्यगुणसीलकलियो सव्वामरगुत्तियो महाबाहो ॥
सव्वदिद्मदुरवको केवण्णा हवदि परमप्पा ॥ २२ ॥

इत्येतदयेन ॥ शुद्धमाकृतम् ॥

यक्षोऽयशोभनस्यं वहति जगति कः को विनीतो निषेधे ।
को वर्णः कीदृशं स्यादुत्कलमिह मलिनां नो कुतः इत्यमृगाणाम् ॥
कस्तूरी स्यात् क आज्ञा कुलममलकुलं तत्कुतोऽभूषयूना ।
कीदृशः स्याद्विधाता प्रथमजिनपतिः कः प्रियं नाऽभिमतः ॥ २१ ॥

ना । अभिजातः । कुलीनः । कुल्यः कुलीनोऽभिजात इत्यभिधानात् ॥ न
। अभि । निर्भयं । जातः मातुः कान्तायाः वा । जायाजनन्योर्मा इति
वचनात् । बाल्ये मातुः यौवने कान्तायाश्च गुरुत्वम् ॥ नाभिजा । नाभेः
जन्यते इति नाभिजा ॥ अत्र विम्बः नाभिजातः नाभेर्जातः नाभिपमा-
त्मपुत्रोत्पन्नः नाभिजात ॥ त्रिव्यस्तद्वि समस्तजातिः ॥

वर्णं क स्यात् स्फुरार्थं क च वसति रमा कीदृशः स्याद्दरिद्र ।
क शब्दं स्याद्विकल्पं वदति रतिपतिं पृथिवी के महाद्दे ॥
कोऽशान्तं स्यात् मुख्य क मति शिवमुख किं कुशीकृत् प्रतीत ।

उश्च अश्च एश्च वै इति सिद्धम् ॥ वायां त्रयाणां जयोऽभिभवनमर्थाचेषां त्यजनं त्यागस्तस्मिन्सति । अयो लोहं । वैजयेयः वीनां पक्षीणां जयो विजयः विजयस्येयं वैजयी तां ई रमां यातीति वैजयेयः गरुडः ॥ वैजेयेयः विजया पार्वती शिवेत्यभिधानात् । विजया अजितजिनमाता तस्या अपत्यम् ॥ निर्व्यस्तत्रिसमस्तजातिः ॥ इत्यादिविशेषो बहुधा चिन्त्यः ॥

बाह्यान्तरार्थद्वितये हि यत्र । यं कंचिदर्थं स्फुटमानिगद्य ॥
विवक्षितार्थः सुनिगोपितोऽसौ । महेलिका सा द्विविधाऽर्थशब्दात् ॥ २५ ॥

नाभेरभिमतो राजस्त्वयि रक्तो न कामुकः ॥
न कुतोऽप्यधरः कान्त्या यः सदोजोधरः स कः ॥ २६ ॥

अधरः । सदोजोधरः । सततं तेजोधरः सामर्थ्याल्लभ्योऽधरः अर्थप्रहेलिका ॥

भोः केतकादिवर्णेन सन्ध्यादिसजुषाऽमुना ॥
शरीरमध्यवर्णेन त्वं सिद्धमुपलक्षय ॥ २७ ॥

केतककुन्दनन्द्यावर्तादिवर्णेन ॥ पक्षे केतकशब्दस्यादिवर्णेन के इत्यक्षरेण ॥ सन्ध्यादिसजुषा रागेण सहितः सजुट् । सन्ध्या आदिर्यस्यासौ सन्ध्यादिः सन्ध्यादिरिव सजुट् सन्ध्यादिसजुट् तेन ॥ पक्षे सन्ध्याशब्दादिवर्णं सकारं जुषते सेवते इति सन्ध्यादिसजुट् तेन सकारेणेत्यर्थ ॥ शरीरमध्यप्रदेशग-सरक्तवर्णेन । पक्षे शरीरशब्दस्य मध्यवर्ती री इत्यक्षरेण ॥ शब्दप्रहेलिका ॥

श्रीमत्समन्तभद्रार्यजिनसेनादिभाषितम् ॥
लक्ष्यमात्रं लिखामि स्वनामसूचितलक्षणम् ॥ २८ ॥

वटवृक्षः पुरोऽयं ते घनच्छायः स्थितो महान् ॥
इत्युक्तोऽपि न न घर्मे श्रितः कोऽपि वदाद्भुतम् ॥ २९ ॥

वटवृक्षः न्यग्रोधपादपः । पक्षे वटो भो माणवक ऋक्षः भल्लूकः ॥ घनच्छायो सुखनाश्रय ॥ पक्षे मेघच्छायः । घर्मे निदाघे । स्पष्टान्धकम् ॥

क स्त्रीदृक् न नृपरंस्त्रः क मे भाति कुतोऽस्य भीः ॥

१ [illegible] ॥ २ [illegible] प्रहेलिका ।

मीरो. कीदृङ् निवेशस्ते नानागारविराजितः ॥ २० ॥

नानागाः विविधापराधः । अनेगाः ना निर्दोषः पुमान् । रविः । आजितः संग्रामात् । विविधगृहशोभितः ॥ आदिविषमं अन्तरालापकप्रश्नोत्तरम् ॥

स्वचनौ काऽम्ब गम्भीरा राज्ञो दोर्लम्ब आ भुजः ॥

कीदृक्कि नु विगाढव्यं त्वं च श्लाघ्या कथं मती ॥ २१ ॥

नाभिराजानुगाधिक । नाभिः । आजानु ऊरुपर्वपर्यन्तमिति यावत् ॥ गाधिकं गाधः तलस्पर्शप्रदेशः अस्यास्तीति गाधि तच्च तत् कं जलम् । अधिकं नाभिराजानुवर्तिनी चेत् ॥ बहिरालापकमन्तर्विषमं प्रश्नोत्तरम् ॥

स्वमम्ब रेचितं पश्य नाटकं सुरसान्वितम् ॥

स्वमम्बरे चित वैश्यपेटकं सुरसारितम् ॥ २२ ॥

चितं निचितं । स्वं आत्मीयं । रेचित चलितं । वैश्यपेटकं वेश्यानां सम्बन्धिसमूह । सुरसारित देवैः प्रापितम् ॥ गोमूत्रिका अस्या बन्धविन्यासः पूर्ववत ॥

तवाम्ब किं वसत्यन्तः का नास्त्यविधवे त्वयि ॥

का हन्ति जनमाद्यन वदाद्यैर्व्यञ्जनैः पृथक् ॥ २३ ॥

तव । शुक । रुक् । अन्तः गर्भे । आद्यन औदरिक ॥ पृथगाद्यैर्व्यञ्जनैः भिन्नप्रथमव्यञ्जनैः ॥

द्वीप नदीश्च देवा मन्दराग च सविन्दुम ॥

मुदन्तीन्द्रे मम यान्ति मुन्दरीभि समुत्सुका ॥ २४ ॥

बिन्दुमान ॥ मुदन्ति मो मन्ते ॥ मुदन्तीन्द्रीति सबिन्दुक पाठ्य उच्चारणकाले बिन्दुना मधोच्यते ॥ अभिप्रायकथनं त्यजेत् । उच्चारणकाले विद्यमानबिन्दुत्वात् बिन्दुमानित्युक्तम् ॥

जयदिन्दुर्विगतान्ति मुखरकरवारणा ॥

घटाघटनया व्योम्नि विचरन्तीविधा मत ॥ २५ ॥

१ आगोऽपराधो मन्तुश्चेत्न अस्त्रमन्तवः ॥

विन्दुच्युतकम् ॥ घटानां समूहानां घटना तया । पक्षे घटनया घण्टासंघटनया ॥ त्रिधाप्तुतः । त्रिमदस्राविणः ॥

मकरन्दारुणं तोयं धत्ते तत्पुरसातिका ॥
साम्बुजं कचिदुद्विन्दु चलन्मकरदारुणम् ॥ ३६ ॥

विन्दुमद्विन्दुच्युतकम् ॥

समजं यातुकं बालं क्षणं नोपेक्षते हरिः
का तुकं स्त्री हिमे वाञ्छेत्समजंघातुकंचलम् ॥ ३७ ॥

मात्राच्युतकमश्नोत्तरं ॥ समजं · सामजं । यातुकं हिंसकं । का तु कं स्त्री का स्त्री तुकं तु ॥ समजंघातुकं । · चलं । समजंघातुकं यातं इति च पदच्छेदः ॥ समाने जंघे यस्या सा समजंघा ॥ समजं बलमिति द्विस्थाने मात्रालोपः । उच्चारणकाले मात्राच्युतिः ॥ अभिप्रायकथने मेलयेत् । यथा समजमित्यत्र सामजं बलमित्यत्र वालम् ॥

जग्ले कयाऽपि सोत्कण्ठं किमप्याकुलमूर्च्छनम् ॥
विरहेऽङ्गनया कान्तं समागमनिराशया ॥ ३८ ॥

व्यञ्जनच्युतकम् ॥ जग्ले । गानपक्षे लकारे लुप्ते जगे गानंचकार । ग्लै हर्षक्षये इति धातुः ॥ सोत्कण्ठं गद्गदकण्ठं ॥ किमप्याकुलमूर्च्छनं ईषदाकुलस्वरविश्रामं यथा भवति तथा ॥

कः पञ्जरमध्यास्ते कः परुषनिस्वनः ॥
कः प्रतिष्ठा जीवानां कः पाठ्योऽक्षरच्युतः ॥ ३९ ॥

अक्षरच्युतप्रश्नोत्तरम् ॥

शुकः पंजरमध्यास्ते काकः परुषनिस्वनः ॥
लोकः प्रतिष्ठा जीवानां श्लोकः पाठ्योऽक्षरच्युतः ॥ १४० ॥

२ प्रतिष्ठा आश्रयः ॥ पूर्वोक्तश्लोकस्यप्रश्नोत्तरमत्र द्रष्टव्यम् ॥

के मधुरारावाः के पुष्पशालिनः ॥
केनोह्यते गन्धः केवलेनाखिलार्थदृक् ॥ ४१ ॥

यक्षरच्युतमभोत्तरम् ॥

कोकिलो मधुरारावाः केसराः पुष्पशालिनः ।
केलकेलोऽस्ते यस्थः केवलेनाखिलार्थदृक् ॥ ४२ ॥

केसराः नागकेसरा । केवलेन केवलज्ञानेन ।

का स्वरभेदेषु का रुचिरा रुजा ।
का रमयेत्कान्त का तारनिस्वना ॥ ४३ ॥

तदेव ॥

काकली स्वरभेदेषु कामला रुचिरा रुजा ॥
कामुकी रमयेत्कान्त काहला तारनिस्वना ॥ ४४ ॥
का कला स्वरभेदेषु का मता रुचिरा रुजा ॥
का मुहू रमयेत्कान्त का हता तारनिस्वना ॥ ४५ ॥

एकाक्षरच्युतकच्युतेनोत्तरं तद्वत् ॥ अस्य श्लोकस्य प्रश्नेषु तृतीय-तृतीयाक्षरमपनीय काकली स्वरभेदेष्विति श्लोकस्योत्तरेषु तृतीयतृतीयाक्षरा-ण्यादाय तत्र मिलिते सत्युत्तरं भवति ॥

का क [illegible] थयते नित्यं । का किं शुभमिषाण ॥
[illegible]नेदानीं । [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । [illegible] पक्षे [illegible]-शेष । [illegible] ॥

[illegible] मुक्त[illegible]माण ॥
[illegible] ॥ ४६ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ४७ ॥

निह्नुते[illegible] [illegible] । भवति इति [illegible] । [illegible] ।

महेलिकाप्रभृति इदं सर्वं पूर्वपुराणेदिकन्याभिर्मद्देव्यालस्यपरिहारगोष्ठ्याउ
क्तम् ॥

स्नात स्वमलगम्भीरं जिनामितगुणार्णवम् ॥
पूतश्रीमज्जगत्सारं जना यात क्षणाच्छिवम् ॥ ४८ ॥

मुरजबन्धः ॥

पूर्वार्धमूर्ध्वं पंक्तौ तु लिखित्वाऽर्द्धं परं त्वतः ॥
एकान्तरितमूर्ध्वाधो मुरजं निगदेत्कविः ॥ ४९ ॥

पूर्वार्द्धमेकपंक्त्याकारेण व्यवस्थाप्य पश्चार्द्धमेकपंक्त्याकारेण तस्याधः कृत्व
मुरजबन्धो निरूपयितव्यः ॥ प्रथमपङ्क्तेः प्रथमाक्षरं द्वितीयपंक्तेर्द्वितीयाक्ष
रेण सह द्वितीयपंक्तेः प्रथममक्षरं प्रथमपङ्क्तेर्द्वितीयाक्षरेण सह उभयपंक्त्य
क्षरेषु संयोज्यमा चरमात् ॥ स्नात इति क्रियापदम् ॥ ष्णा शौचे इ
लेडन्तस्य धातोः रूपम् ॥ सुष्ठु न विद्यते मल यस्य सः स्वमलः
गम्भीरः अगाधः स्वमलश्चासौ गम्भीरश्च स्वमलगम्भीरः त स्वमलगम्भीर
॥ न मिताः अमिता । अमिताश्च ते गुणाश्च अमितगुणाः जिनस्यामितगुण
जिनामितगुणा एव अर्णव समुद्र । अथवा जिन एवामितगुणार्णवः त
पूत पवित्र । श्रीमान् श्रीयुक्त । जगतां सार जगत्सार । पूत
श्रीमाश्च जगत्सारश्च पूतश्रीमज्जगत्सारस्तम् ॥ जना लोका ॥ यात [illegible]
यापदम । या प्रापणे [illegible] पर्यायः । क्षणात् अचिरा
[illegible] । [illegible] ॥ किमुक्तं भवति-
जना जिनामितगुणार्णव यात स्नात । अथवा जिनामितगुणार्णव स्नात ये
क्षणाच्छिव यात इति । [illegible] जिनामितगुणार्णवस्य विशेषणानि

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ५० ॥

१ [illegible] । [illegible]
[illegible]
[illegible]

अनन्तरपादमुरजः ॥ प्रथमद्वितीययोस्तृतीयचतुर्थयोर्द्रष्टव्यं । मयीशेशः मे मम त्वमेव ईशेशः । क ईदृशः ॥ युष्मस्मदृशः अन्ये के ॥

क्रमतामक्रमं क्षेमं धीमतामर्च्यमश्रमम् ॥
श्रीमद्विमलमर्च्येमं वामकामं नम क्षमम् ॥ १५१ ॥

इष्टपादमुरजबन्धः ॥ क्रमतां भवतां । अक्रमं युगपत् क्षेमं कुशलं सुखं । धीमतां बुद्धिमतां । अर्च्यं पूज्यं । कर्तरि षष्ठी । अश्रमं श्रमरहितं अखेदं । श्रीमांश्चासौ विमलश्च श्रीमद्विमलः ॥ भवन्तं श्रीमद्विमलं परमतीर्थकरं त्रयोदशं । अर्च्य क्रियापदं लेडन्तम् ॥ इमं प्रत्यक्षवचनं ॥ वामैः प्रधानैः काम्यते इष्यते इति वामकामः । भवन्तं वामकामं नम स्व । पशब्दोऽनुक्तोऽपि द्रष्टव्यः । क्षमं समर्थं क्रोधादिरहितमित्यर्थः ॥ एतदुक्तं भवति— श्रीमद्विमलं सर्वविशेषणविशिष्टं अर्च्य नम च । धीमतां क्षेमं क्रमताम् । अक्रमं सर्वेषां प्रसादेव शान्तिर्भवति । मुरजः ॥

तमोऽस्तु ममतातीत ममोत्तममतामृत ॥
ततामितमते तातमतातीतमृतेऽमित ॥ १५२ ॥

गूढतृतीयचतुर्थान्यतराक्षरद्वयविरचितयमकानन्तरपादमुरजबन्धः ॥ तमोऽस्तु अज्ञानं निराकरोतु । ममतातीत ममत्वहीन मम मे उत्तममतामृत प्रधानागमामृत । ततामितमते विशालानन्तबोध । तातमत तात इति मत । अतीतमृते हीनमरण । उपमानीत । भो जिन मम तमो निवारयतु भवानित्यर्थः ॥

ग्लानं चैनश्च नस्स्येन हानहीन घन जिन ॥
अनन्तानशन ज्ञानस्थानस्थानतनन्दन ॥ ५३ ॥

निरोष्ठ्यव्यञ्जनैकाक्षरान्तरितमुरजबन्धः ॥ गोमूत्रिकाषोडशदलपद्मं च ॥ ग्लानं च ग्लानिं च एनश्च पापं च नः अस्माकं स्य विनाशय, हे इन

---

१ विगतो मलो यस्मादसौ विमलः । अथवा विगता मा लक्ष्मीर्येषां ते विमाः तत्त्वज्ञानहीनाः अनाथजीवा इत्यर्थः । तान् मलात्यसौ अनुगृह्णातीति विमलः । अथवा ध्यानकाले विं परमात्मानं मलति धरतीति विमलः । मल मल्ल धारणे ॥

स्वामिन् हानहीन क्षयरहित घन निबिड जिनपरमात्मन् अनन्त अ…
अनशन अविनाश निराहार इति वा । ज्ञानस्थानस्थ । केवलज्ञान
धामस्थित, आनतनन्दन प्रणतजनवर्द्धन ॥ इन हानहीन जि
अनन्त अनशन ज्ञानस्थानस्थ आनतनन्दन ग्लानं च एनश्च नः स ॥

दिव्यैर्ध्वनिसितच्छत्रचामरैर्दुन्दुभिस्वनैः ॥
दिव्यैर्विनिर्मितस्तोत्रश्रमदर्दुरिभिर्जनैः ॥ ५४ ॥

गुप्तक्रियामुरजः ॥ तृतीयपादे क्रिया गुप्ता । दिव्यैरित्यत्र दिवि आकाशे
ऐः सुरादिभिः सह श्रीविहारे गतवान् भवान् इत्यर्थः ॥ विनिर्मितस्तो-
त्रेषु श्रमः अभ्यासः स एव दर्दुरो वाद्यविशेषः एषां तैः । अथवा मुरज
एव प्रकारान्तरेण तद्रचना यथा— चतुरः पादानधोऽधो व्यवस्थाप्य
प्रथमपादस्य प्रथमाक्षरं तृतीयपादस्य द्वितीयाक्षरेण सह तृतीयपादस्य प्रथमा-
क्षरं प्रथमपादस्य द्वितीयाक्षरेण सह गृहीत्वा एवं नेतव्यं यावत्परिसमाप्तिः ।
पुनर्द्वितीयपादस्य प्रथमाक्षरं चतुर्थपादस्य द्वितीयाक्षरेण सह चतुर्थपादस्य
प्रथमाक्षरेण सह द्वितीयपादस्य द्वितीयाक्षरं गृहीत्वा पुनरनेन तावन्नेतव्यं
यावत्परिसमाप्तिर्भवति, ततो मुरजबन्धः स्यात् ॥

धिया ये श्रितयेतार्त्या यानुपायान्वरानतः ॥
येऽपापा यातपारा ये श्रियाऽऽयातानतन्वत ॥ ५५॥

अर्धभ्रमः गूढपश्चार्द्धश्च ॥ कोऽस्यार्थः— चतुरः पादानधोऽधो विन्यस्य
चतुर्णां पादानां चत्वारि प्रथमाक्षराणि तेषामपि चत्वार्यन्त्याक्षराणि गृही-
त्वा प्रथमपादो भवति । तेषां द्वितीयाक्षराणि चत्वार्यन्त्यसमीपाक्षराणि
चत्वारि गृहीत्वा द्वितीयपादो भवति एवं चत्वारोऽपि पादाः
साध्या । अनेन न्यायेन अर्धभ्रमो भवति ॥ प्रथमार्द्धे यान्यक्षराणि तेषु
पश्चिमार्द्धाक्षराणि सर्वाणि विशन्ति । एकस्मिन्नपि समानाक्षरे बहूनामपि
[illegible] प्रवेशो भवति । अतो गूढपश्चार्द्धोऽप्ययं भवति ॥
[illegible]बुध्या, ये यदोरूप, श्रितया आश्रितया सेव्यया इत्यर्थः । इता विनष्टा
मन पीडा यस्या सेयमितार्तिः तया । यान् यदः शसन्तप्रयोग ।

उपयान् उपपूर्वस्य अय गतौ इत्यस्याजन्तस्य रूपं उपगम्यानित्यर्थः । परा. प्रधानभूताः इन्द्रादयः नताः प्रणताः ये च वक्ष्यमाणेन च शब्देन सम्बन्धः । न विद्यते पापं एषां ते अपापाः शुद्धाः कर्मरहिता इत्यर्थः । यातं पारं यैस्ते यातपाराः अधिगतसर्वपदार्था इत्यर्थः । ये च श्रीलक्ष्मीस्तया आयातान् आगतान् अतन्वत तनु विस्तारे इत्यस्य धातोः लङन्तस्य रूपम् । यथा द्रव्येण राजान आश्रितान् विस्तारयन्ति ॥ उत्तरसूत्रे क्रियापदं तिष्ठति तेन सह सम्बन्धः ॥

भासते सततं ये च सति पूर्वशयालये ॥
ते पुण्यया रतायातं सर्वदा माऽभिरक्षत ॥ ५६ ॥

अर्धभ्रमः ॥ सति शोभने पुरी महति अक्षयस्थाने । रतायातं भक्त्या समागतं । मा मां अस्मदो रूपं ॥

चारुश्रीशुभदौ नौमि रुचा वृद्धौ प्रपावनौ ॥
श्रीवृद्धौतशिवौ पादौ शुद्धौ तव शशिप्रभ ॥ ५७ ॥

अर्धभ्रमगूढद्वितीयपादः श्लोकः ॥

हरतीज्याऽऽहिता तान्ति रक्षार्थाऽऽयस्य नेदिता ॥
तीर्थादे श्रेयसे नेताऽज्यायः श्रेयस्ययस्य हि ॥ ५८ ॥

अर्धभ्रमनिरोष्ठ्यगूढचतुर्थः ॥ हरति विनाशयति, इज्या पूजा, आहिता कृता तान्ति खेदं, क्लेशं दुःखं, रक्षार्था पालनार्था, । आयस्य प्रयस्य यत्न कृत्वा, नेदिता समीपीकृता । अन्तिकस्य णिचि कृते नेदादेशस्य रूपमेतत् ॥ शीतलतीर्थविच्छेदे उत्पन्नो यतस्ततस्तीर्थादिः सञ्जातः

१ श्रीश्च शुभे च श्रीशुभे चारुणी च ते श्रीशुभे च चारुश्रीशुभे ते ददत इति । रुचा दीप्त्या वृद्धौ महान्तौ ॥ श्रिय धूतः इति श्रीधूतौ श्रीधूतौ च तौ शीतौ च शिवौ च तथोक्तौ।

२ स्याद्वादप्रवचनस्य प्रथमपुरुषमारभ्य शीतलतीर्थंकरपर्यन्त धर्मोपदेशस्या-विच्छित्तिः । पुनः शीतलश्रेयांसतीर्थंकरयोरन्तराले धर्मविच्छित्तिः सञ्जाता पविना-शयत्न इत्यर्थं ॥

तस्य सम्बोधनं हे तीर्थदे । श्रेयसो नेता नायकः अज्यायः इव रत्नहीनः । श्रेयसि एकादशतीर्थकरे त्वयि अयस्य पुण्यस्य । हि यस्मात् । एतदुक्तं भवति— हे तीर्थदे अज्यायः त्वयि श्रेयसि आश्रिता इष्ट रक्षार्था अयस्य पुण्यस्यान्तिका श्रेयोऽर्था ॥ इह लौकिकार्थः तानि दुःखं हरति यतस्ततस्त्वं नेता नायक एव नान्यः ॥

ततोतिता तु तेऽतीतः तोतृतोतीतितोतृतः ॥
ततोऽतातिततो तौते ततता ते ततोततः ॥ ५९ ॥

प्रथमपादोक्तपश्चार्द्धैकाक्षरविरचितः श्लोकः ॥ प्रथमपादे यान्यक्षराणि तानि सर्वाणि पश्चिमार्धे यत्नतः व्यवस्थितानि नान्यानि सन्ति ॥ तता विस्तीर्णा, ऊतिः रक्षा, तता चासावूतिश्च ततोतिः तस्या भाव ततोतिता । तु विशेषे अतिपूजायां वर्तमानो भवति, तस्य केवलस्यापि प्रयोगः । किमुक्तं भवति— विशिष्टपूजितप्रतिपालनत्वं ते तव युष्मदः प्रयोग । इतः इदमः प्रयोगः एभ्य इत्यर्थः । केभ्यः? ॥ तोतृतोतीति तोतृतः तस्य विवरणं तोतृता आतृता । कुतः? तु गतौ तौतिकोऽयं धातु मेऽ गत्यर्था ज्ञानार्थे वर्तन्त इति ॥ ऊतिः रक्षा वृद्धिर्वा । अत्र [illegible] [illegible] धातो [illegible] प्रयोग । तोतृतायाः ऊतिः तोतृतोतिः । [illegible] [illegible] धातो [illegible] कर्ता, तो तृतेन इति [illegible] [illegible] । अथवा [illegible] [illegible] अथवा [illegible] वा ॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] प्रयोग [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] इत्यर्थ । [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

नित्यर्थः। ते तत तते विशाले विस्तीर्णे उते ग्रन्थः ज्ञानावरणादीनां संश्रयः। ततं च तदुतं च ततोते. तत् तस्यतीति ततोततः तस्य सम्बोधनं हे ततोततः॥

येयायायाययेयाय नानानूनाननानन॥
ममाममामयामामितातर्तीतिततीतितः॥ १६०॥

एकाक्षरविरचितैकपादश्लोकः॥ येयः प्राप्यः अयः पुण्यं यैस्ते येयायाः। अयः प्राप्तः अयः सुखं येषां ते अयायाः येयायाश्च अयायाश्च येयायायायाः। येयायायायैः येयः प्राप्यः अयः मार्गो यस्यासौ येयायायाययेयायः तस्य सम्बोधनं हे येयायायाययेयाय॥ नाना अनेकं अनूनं संपूर्णं, नाना च अनूनं च नानानूने। आननं मुखकमलं, अननं केवलज्ञानं आननं च अननं च आननानने। नानानूने आननानने यस्यासौ नानानूनाननाननः तस्य सम्बोधनं हे नानानूनाननानन॥ मम अस्मदः प्रयोगः। ममः मोहः दृश्यते लोके प्रयोगः। कामः क्रोधो ममश्चेति। न विद्यते ममो यस्यासौ अममः। तस्य सम्बोधनं हे अमम॥ अमो व्याधिः तं। आम, क्रियापदं अम रोगे इत्यस्य रूपं। अमं आम विनाशय॥ न मिता अमिता अपरिमिता, आततिः महत्त्वं। अमिता आततिर्यासां ताः अमिताततयः, ईतयः व्याधयः, अमिताततयश्च ताः ईतयश्च अमिताततीतयः, तासां ततिः संहतिः अमिताततीतिततिः, इतिः दमनं प्रसरः, अमिताततीतितते. इतिः अमिताततीतिततीतिः, तां तस्यतीति अमिताततीतिततीतितः तस्य संबोधनं हे अमिताततीतिततीतितः॥ किमुक्तं भवति हे एवंगुणविशिष्ट मम अमं रोगं आम विनाशय॥

मानोनानामनूनानां मुनीनां मानिनामिनम्॥
मनूनामनुनौमीम नेमिनामानमानमन्॥ ६१॥

द्व्यक्षरम्॥ मानोनाना गर्वहीनाना अनूनाना गुणसम्पूर्णानां। मानिनां पूजावतां। मनूनां ज्ञानिनां॥

मामते विभुतास्तोता ना स्तोता भुवि ते सभाः॥

याः श्रिताः स्तुतगीत्यानुनुत्या गीतस्तुनाः श्रिया ॥ ६२ ॥

गतप्रत्यागतार्द्धः ॥ वर्णाः क्रमेण पठ्यन्ते पंक्त्याकारेण ये पुनः ॥ त एव वैपरीत्येन गतप्रत्यागतः स च ॥ विभुतया स्वामित्वेन अस्ताः श्रिता ऊनाः न्यूनाः याभिस्ताः । ना पुरुषः स्तोना समाः समवनृतीः ॥ यःस्तौति स भासते ॥

नतपाल महाराज गीत्या नुत ममाक्षर ॥
रक्ष मामतनुत्यागी जराहा मलपातन ॥ ६३ ॥

गतप्रत्यागतैकश्लोकः ॥ मम गीत्या नुत अतनुत्यागी अनल्पदाता । जराहा वृद्धत्वहीनः ॥ मलपातन पापनाशक ॥

वन्देचारुरुचां देव भो वियाततया विभो ॥
त्वामजेय यजे मत्वा तमितान्तं ततामित ॥ ६४ ॥

गतप्रत्यागतपादयमकश्लोकः ॥ चारुरुचां शोभनदीप्तीनां नाथ । तमितः नष्टः अन्तः क्षयः यस्य तम् । ततं उक्तं अमितं अमेयं वस्तु येनासौ । मत्वा विचार्य । वियाततया धृष्टत्वेन । वन्दे यजे च स्वामित्यर्थः ॥

पारावाररवारापारा क्षमाक्ष क्षमाक्षरा ॥
वामानाममनामावारक्ष मर्द्दर्द्द मक्षर ॥ ६५ ॥

बहुक्रियापदद्वितीयपादमध्ययमकाऽतालव्यव्यञ्जनावर्णस्वरगूढद्वितीयपादसर्वतोभद्रः ॥ गतप्रत्यागतार्द्धभ्रम इत्यष्टधा ॥ बहुक्रियापदानि कानि? अव । अव । आरक्ष । अथ द्वितीयपादे क्षमाक्षर इत्यावर्तित । सर्वाणि अतालव्यव्यञ्जनानि । अवर्णस्वरः सर्व नान्य स्वरः । द्वितीयपादे यान्यक्षराणि तान्यन्येषु त्रिषु पादेषु सन्ति यत ततो गूढद्वितीयपादः । सर्वे प्रकारे पाठ समान इति सर्वतोभद्र ॥ पारावारस्य समुद्रस्य रवो ध्वनि पारावारान् पारावारान् इयर्ति गच्छतीति पारावाररवारः तस्य सम्बोधन हे पारावाररवार समुद्रध्वनिसदृशनादिक ॥ न विद्यते [illegible] अवसान यस्य अपारावारा अलक्ष्यपर्यन्ता ॥ क्षमा पृथ्वी अश्नोति [illegible] क्षमाक्ष [illegible] तस्य सम्बोधन हे क्षमाक्ष ।

क्षमा सहिष्णुता सामर्थ्यं वा। अक्षरा अविनश्वरा। वामानां पापानां अमन मनक। अम मीजय। अव शोभस्व। आरक्ष पालय। मा अस्मद्. इत्यस्य रूपं (?) हे ऋद्ध वृद्ध। ऋद्ध वृद्धं। न क्षरतीत्यक्षरः तस्य सम्बोधनं हे अक्षर॥ समुदायार्थः—हे जिननाथ पारावाररक्षार क्षमाक्ष वामानाममन ऋद्ध अक्षर ते क्षमा अक्षरा अपारा, यत:, ततः मा ऋद्ध अम अव आरक्ष॥ अतिभक्तिकस्य वचनमेतत्॥

वर्णभार्यातिनन्यावयन्यासन्न सदारव॥

वरदातिनतार्याव वर्यतान्तसमार्णव॥ ६४॥

गूढस्वैदपादचकः श्लोकः॥ य आत्मन इष्टः पादः सोऽन्येषु पादेषु गुप्यते यतः। वर्णेन शरीरममया भाति शोभते इति वर्णभः शरीरकान्त्युत्कृष्ट इत्यर्थः। तस्य सम्बोधनं हे वर्णभ। आर्य पूज्य। अतिनन्य सुष्टु समृद्ध। अव रक्ष। लेडन्तस्य रूपं क्रियापदम्॥ यस्य देवासुरैरभिवन्द्य हे अनन्त चतुर्दशतीर्थंकर॥ सन् शोभनः आरवः वाणी सर्वभाषात्मिका यस्यासौ सदारवः तस्य सम्बोधनं हे सदारव। वरद इष्टद। अति शोभनं नताः प्रणताः अतिनताः अतिनताश्च ते आर्याश्च अतिनतार्याः। तान् अवति रक्षतीति अतिनतार्यावः तस्य सम्बोधनं अतिनतार्याव। वर्यं प्रधान सभा एव अर्णवः समुद्रः अतान्तः अखिन्नः अक्षुभितः समार्णवः समवसृतिसमुद्रः यस्यासौ अतान्तसमार्णवः तस्य सम्बोधनं हे अन्तान्तसमार्णव॥ किमुक्तं भवति— हे अनन्त वर्णभादिविशेषणविशिष्ट अव पालय मामिति सम्बन्धः। अन्योऽर्थ पालय। एतत्सर्वं जिनशतके प्रोक्तम्॥

नायकं नौमि तत्त्वतः श्रेयाम पूतना तनाम॥

नाऽतनानाननानात जयत्याधी तनाविन॥ ६५॥

दर्पणबन्धः॥

पद्वारपादमध्ये च सन्धौ च आमयेत्कवि॥

तदर्धकं तस्य मध्ये च दर्पणाख्यबन्धके॥

सतां विस्मृतां। नापुमान्। आततं आगमनं, अनाततं अगमनं. तेन गमना

गमनस्पसमसमर्गन नानानि न समा इनि अननानानाना, सन [illegible]
घनम् ॥ ननानिन ननौ इन मन । गनस्नीगमागमनगर्गति [illegible]
आगी पूवनां कर्मणेना गगो ना जयानि इनि गम नां [illegible] ॥

पार्श्वनियमू नाग: क्रमाानिम्न चार्तिमग ॥
पार्दे कोणानगुन्दे न मीने कुर्तनि पट्टे ॥ ६६ ॥
धीम कान्ताभय नेर वम्यानन्न च नन्दन ॥
मीनाश्येमि जिनरूट कान्ताऽनिताम्बीकृता ॥ ६७ ॥

यस्य मीनाक्षी अधीना कलाकुशला । के परमात्मनि धीयैन्यः
भावः कधीकृता, न कधीकृता यस्मात्मा अकधीकृता [illegible]
हिता कान्ता नाभिन तं पुमि आश्रयामि ॥

चतुष्कबन्धमन्धौ नु भ्रामयेत्तापवृन्तयो: ॥
द्वे चैकं वृन्तमध्ये वा तालवृन्तप्रबन्धके ॥ १८ ॥
जिन त्वयि जना मान्ति सदा मनि नुनिप्रियाः ॥
शीलशालमता: सर्वेऽस्ता नः पाहि सदाऽमल ॥ ६०. ॥

संनि प्रशस्ते त्वयि ॥

प्रतियन्त्र चतुष्क द्वे द्वे चोर्ध्वाधोऽन्तरं तथा ॥
मध्येऽप्येक लिखित्वैव नि माल चन्द्रमुखेयेन ॥ १७० ॥

महानन्द दयावान ननगज जरान्तक ॥
जनानन्द दमाधार रक्ष मामममाक्षकम् ॥ ७१ ॥

मम भक्तिमन्तम् ॥ आक्षक ते स्तुतौ व्यापकम ॥

भ्राम्यन्ता त्रीणि च त्रीणि दलेष्वष्टसु कर्णिकाम् ॥
एकैनैवाष्टकृत्वोऽपि पूरयेद्ब्रह्मदीपिके ॥ ७२ ॥
विजित्याननमम्भोज नित्ये जननवैरिणः ॥
रक्ष माननैयागम्य सुपार्श्व नमामीमि तम् ॥ ७३ ॥

[illegible]माणनयाभ्याममगम्यम् ॥

न्मनः शत्रुभूतस्य यस्याननं स्वशोभया पद्मं जित्वा वनं निनाय स मिलि-
न्भ्वन्तु ॥

एकान्तर्थां तु षड्वारमेकमेकं द्विरानयेत् ॥
शृङ्गे शिरसि च मीनां त्रियुक्तां परतः पठेत् ॥ ७३ ॥
सोऽव्याच्छान्तिर्जितैना नो नेनोना गगनाङ्गनाम् ॥
नानमा नाऽऽनमा तथ्यां सभां नताऽन्तमातनाम् ॥ ७४ ॥

गनांगनां गगनस्यांगनं अंगणं यस्यास्ताम् । आनमां प्रासन्नश्रीं अन्तो
मो मा लक्ष्मीर्येषां ते अन्तमाः मुनयः तेषामातमानां । विशालां यस्य
भां । नातमाना ॥ ना ना पुमान् पुमान् यस्मात्तां सर्वैः पुरुषः । नरता
नमाः अन्तरहितो भवेत् । यथा पुनः नोनो ना ना पुमान् ऊनो न
के तु सर्वोऽपि जनो लक्ष्मीमेनो भवति । जितैनाः जितं एनः पापं
नाऽसौ । स शान्तिजिनः नः अस्मानव्यात् ॥

शृंगाग्रद्वयूर्ध्वभागेषु चतुरश्चतुरो लिखेत् ॥
मध्ये निर्गमे चापि मानवन्धे प्रियावदे ॥ ७६ ॥
घनमाननिस्फारी कामगन्धः सुधीरधीः ॥
धीरधीसुनुतोऽव्यात्स सोऽजितः सुरसानघः ॥ ७७ ॥

अत्याकृत्यमलां धरां भवयम कुर्वन्मति तापसे ।
तरसाचिन्त्यमतीशिता नवमित स्तुत्यो रमाणिः पुनः ॥
जिष्णुतस्फुटधीर्तिधाम्वतम श्रेयोऽभिधे मण्डने ॥
धीर स्थापय मां पुरा गुरुवर त्वं वर्द्धमानोऽर्थी ॥ ७८ ॥

षडर चक्रमालिख्यारमध्ये स्थापयेत्करे ॥
नाभ्यादाद्यक्षरमध्ये तु चतुर्थं चक्रवृत्तके ॥ ७९ ॥

धनिनायितकारोऽनघो भवान्तक । तपस्विनि धियं कुर्वन् तरसा चि-
न्त्यधिया मुनीनामीशो जिष्णुर्नेष्टपापतनो पालितं विशद यशोज्ज्वल
रम्य स ॥ अव समन्तात् शमो यस्य सः । हे सुकल्पकाङ्ग मां स्थापय ।

१ पुष्प कोमल. । अनघ जिनाय ॥

गमनरूपमवभ्रमणेन नाप्नोति न भ्रमति इति अतनानातनानानः तम्
धनम् ॥ तनावित तनौ इन लीन । सामर्थ्यात्समवसरणशरीरस्थित।
आर्यो पृतनां कर्मसेनां त्वचो ना जयति इति तत् नौमीतिसम्बन्धः ॥

पादत्रितयमूर्ध्वाधः क्रमादालिम्ब्य चान्तिमम् ॥
पादं कोणचतुष्के तु लीनं कुर्वीत पट्टके ॥ ६६ ॥
धीशं कान्तामयं देवं यस्यानन्तं च नत्वहम् ॥
मीनास्येमि जितातङ्कं कान्ताऽधीताकथीकृता ॥ ६७ ॥

यस्य मीनाक्षी अधीता कलाकुशला । के परमात्मनि धीर्यस्याः
भावः कथीकृता, न कथीकृता यस्यास्सा अकथीकृता
हिता कान्ता नास्ति तं एमि प्रार्थयामि ॥

चतुष्कमध्यसन्धौ तु आनयेदाद्यवृन्तयोः ॥
द्वे चैकं वृन्तमध्ये वा तालवृन्तमबन्धके ॥ ६८ ॥
जिन त्वयि जना भान्ति सदा सति नुतिप्रियाः ॥
शीलजालमता सर्वेऽनो नः पाहि सदाऽमल ॥ ६९ ॥

संति मग्नास्ते त्वयि ॥

प्रतियत्नं चतुष्कं द्वे द्वे चोर्ध्वाधोऽन्तरे तथा ॥
मध्येऽप्येकं लिखित्वेव नि मालं बन्धमुन्नयेत ॥ १७० ॥

महानन्द दयादान ननगाज जरान्तक ॥
जनानन्द दमाधार रक्ष मामममाक्षकम् ॥ ७१ ॥

अमं भक्तिमन्तम् ॥ आक्षक ते स्तुता व्यापकम् ॥

आम्यन्ता त्रीणि च त्रीणि दलेष्वष्टसु कर्णिकाम् ॥
एकेनैवाष्टवृन्तेऽपि पूरयेद्दलदीपिके ॥ ७२ ॥
विजित्याननमम्भोज नित्ये जननवैरिणः ॥
कथ माननैयागम्यं सुपार्श्व नमामि तम् ॥ ७३ ॥

* सुमानवका-नममगम्यम् ॥

.. शत्रुभूतस्य यस्यानन्तं स्वशोभया पद्मं जित्वा वनं निनाय तमिति
. ॥

एकान्तर्था तु षड्वारमेकमेकं द्विरानयेत् ॥
शृङ्गे शिरसि च ग्रीवां त्रियुक्तां परशौ पठेत् ॥ ७३ ॥
सोऽव्याच्छान्तिर्जितेना नो नोनोना गगनाङ्गनाम् ॥
मानमा नाऽऽममं तथ्यां सभां नन्ताऽस्तमातनाम् ॥ ७४ ॥

गनागनां गगनस्यांगनं अंगणं यस्यास्ताम्। आनमां प्राप्तलक्ष्मीं अन्तो
र्ति मा लक्ष्मीर्येषां ते अन्नमा. मुनयः तेषामानमानां । विशालां यस्य
मां। नानमाना ॥ ना ना पुमान् पुमान् यस्यास्तां सर्वः पुरुषः। कृत्वा
तमः अज्ञानरहितो भवेत्। यद्वा पुनः नोनो ना ना पुमान् ऊनो न
; तु सर्वोऽपि जनो लक्ष्मीमितो भवति। जितेनाः जित एनः पापं
नाशो। स शान्तिर्जिन. नः अस्मानव्यात् ॥

शृंगाग्रद्वयपूर्वभागेषु चतुरक्षतुगे लिखेत् ॥
प्रवेशे निर्गमे चापि यानमन्ये मिथापदे ॥ ७६ ॥
घनमानिरस्ताघ्री कायमान्यः सुधीरधीः ॥
धीरधीसुमुनोऽव्यात्स. सोऽजितः सुरसामेप. ॥ ७७ ॥

अत्याकृत्यमलो परो भवयम कुर्वन्मतिं तापसे।
तत्त्वाचिन्त्यमतीशिता सवसितः स्तुत्योरयाणिः पुन. ॥
जिष्णुस्फुटकीर्तिवारवदाम श्रेयोऽभिधे मण्डने ॥
धीरं स्थापय मां पुरो गुरुवर त्वं वर्द्धमानोरुधी ॥ ७८ ॥

षड्र चक्रमालिव्यारमध्ये स्थापयेत्सुधीः ॥
सौन्याद्यात्रेमिमध्ये नु चतुर्थ चक्रवृत्तके ॥ ७९ ॥

ातिशयिनाकारोऽनघो भवान्तक.। तपस्विनि धियं कुर्वन् तत्त्वेऽशचि-
त्याधिया मुनीनामीशो जिष्णुनेन्द्रेण ऊन पालितं विशद यशोवलं
स्य स. ॥ अव समन्तात् शमो यस्य स। रर मुक्तालंकारे मा स्थापय।

१ पुस्त रीखत १ अन्य विराम ॥

अथ एकाक्षरपादेन पठिते सति अजितनेतेन कृतचित्रलक्षणं मानवने गीनि गम्यते ॥ एवं महागल्लेन द्विविधं शिथिलबन्धि बहुधा पक्षपुन्न भेदम् ॥

द्वे द्वे पदे च कण्ठे च गर्भेऽपि विचित्रपदैः ॥
पाद्योरल्पवादे तु निश्चित मुद्गरबन्धके ॥ ८० ॥

भासते हंसविशेषोन्नतरागैन जगन्मा मना ॥
माऽत्र ते गाने महन्तेनोऽस्मा महितैर्वनमान ॥ ८१ ॥

हंसकान्तिवद्वर्णभमान प्रसिद्ध्यानजनितपात्रवीरहा । अत्र अनुप्रमान । गवि भुवि । एनसां पापानां । सहन्ता विनाशकः ॥

आदिः पादो द्वितीयो वा तृतीयो वा चतुर्थकः ॥
निगुह्यते चतुर्भेदे निगूढस्वरदीपिके ॥ ८२ ॥

भूमिपामरतुष्टचङ्गमाश्रितो मुदितोऽनिशम् ॥
अमुभृत्तात्रपीडात पातु ना मुनिसुव्रतः ॥ ८३ ॥

गूढदीपिका ॥

शीतलं विदितार्थाय शीतीभूत स्तुमोऽनघं

[illegible] ॥ [illegible] ॥

अथ [illegible] मन्मथे गता ॥
स मन्मथे [illegible] दर्शितस्य [illegible] ॥ २६ ॥

[illegible] । [illegible] अर्थः [illegible]
[illegible] ।

[illegible] द्वितीयः परिच्छेदः ॥

नमः सिद्धेभ्यः ॥

॥ अथ [illegible] ॥

[illegible] यत्र मन्मथदर्पं हरेत् ॥
[illegible] कीर्तिता ॥ १ ॥

[illegible] ।
[illegible] किं [illegible] ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ २ ॥

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ३ ॥

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ४ ॥

अनुमान [illegible] ॥
[illegible] ॥ ५ ॥

[illegible] -

यदि नास्ति स्वतः शोभा भूषणैः किं प्रयोजनम् ॥
[illegible] शोभा भूषणैः किं प्रयोजनम् ॥ ६ ॥

छेकानाम्

रमणी रमणीयाऽपी मरुदेवी मरुन्मता ॥
नाभिराज महानाभिममुदद्वनेकशः ॥ ७ ॥

केचिदेवमिच्छन्ति

व्यञ्जनद्वन्द्वयोर्यत्र द्वयोरव्यवधानयोः ॥
पुनरावर्तनं सोऽयं छेकानुप्रास उच्यते ॥ ८ ॥
गुणागुणानुसन्धायिजिनाजितमोघुनिः ॥
घनाघनाभयास्यो मे मनो मनसि चोद्दतु ॥ ९ ॥
व्यञ्जनानामनेकेषां द्विश्चादीनां तु यत्र च ॥
पुनरुक्तिरयं वृत्त्यनुप्रासो भणितो यथा ॥ १० ॥
ललना कोकिलालापा सुभद्रा विद्रुमाधराम् ॥
भरत सुरलोकांगी वीक्षते स्म स्मरातुरः ॥ ११ ॥

स्वरव्यञ्जनयोर्नियमेन पुनरावृत्तिर्यमकं । अनुप्रासे तु व्यञ्जनपुनरुक्तिर्नियमेन । स्वरपुनरुक्तिरनियमेन ॥ अथवा अर्थभेदनियमानियमाभ्यां च भेदः ॥ इत्यनुप्रासः ॥

श्रीकान्तकान्तसद्वृत्तिर्वर्याणिर्गुणात्मना ॥
निःशङ्कः स्वर्गसम्प्राप्तिविपदा समदं हि नः ॥ १२ ॥
स्थान समर्पितु नाथ निश्चिता ममतन्नु मे ॥
विनय सर्वेशाजितमहोत्समुत्पत्तेऽनुव ॥ १३ ॥
स्थान समर्पितु नाथ निश्चितो ममतः स्तु ॥
विनय सर्वेशज्ञान महोत्सवं शुभे ॥ १४ ॥

[illegible] ॥ [illegible] पूर्वार्धे [illegible] ॥ [illegible] । समर्पितु [illegible] । [illegible] । निश्चितः [illegible] । ममत [illegible] । [illegible] । [illegible] । विनय [illegible] । [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] ॥ [illegible]

अन्वयोऽत्र- अशेषार्थं मार्ग दामयितु विदित्वा तस्मात् भो जिन अशे- षसमहोदयगुणदे मभवते अप्रतिहतकेवलज्ञानदीप्तिपे चिराय तुभ्य अलघ स्वयं नत.॥ दवम दामयितु नाऽस्मदादित्वा गतजन. स्तुते॥ चिराय मवेतऽपोऽत्मदोदयगुणरे शुभे ॥ स्वयं शोभनपुण्यं । दां शुभं । अयन्तु भन्तु । ना पुरुषः अत्र तुभ्य विद् योपयान इत्वा गत्वा अतिक्रम्य । सन् विधमानः । अत. अस्मात् कारणात् स्तुते स्तुतिविषये । चिराय चिरेण अनन्तकालेन । अथवा अचिरेण सहसात् । भवते मापनुते भवेः मापाविणीरिति अनोपवृत्तां उक्तत्वात् आत्मनेपदं । अपि सम्भावने । हे इन्य पूज्य । महती उर्वी गीर्वाणी यस्यासौ महोदयगुः । स एव रविः । तस्य सम्बोधनं । शुभे शुद्ध । यनदुक्तं भवति- इन्य शुभे महोदयगुरवे भो जिन स्तुते स्तुतिविषये सन्, अत एव भवं इत्वा, दां गन्तु विद् ना पुमान् चिराय स्वयमपि पुण्यमपि भवते प्राप्नुते ॥ श्लोकस्य सम्पूर्णा- नुरया संपुनरावमावः ॥

शुकल्याणोऽशुकल्याणो जिनः पायादगंगारिः ॥

अशुभु प्राणेषु रक्षण इत्यस्मिन् । कल्पो नीरोगदक्षयोरित्यभिधानात् ॥

गभीमामोजगर्भारोऽजराभीरः पुरोरम ॥ १५ ॥

जनानां सबन्धुः सदा यस्य वाणी विभानूयमाना विभानूयमाना ॥ १६ ॥

सनाभियः[1] सनाभियः सदाऽपायात् सदा पायात् ॥ १७ ॥

सनाभिय. नित्यं भयरहितः सदा बोधेन ॥ भद्रूल्ह [2]विश्वरणगत्यवसादनेषु इति धातोर्गत्यर्थं क्विप्विधानात् ॥

महाद्भमध्ये श्रियं यस्य चन्द्रं । महाद्भमध्ये तथास्थायमानम् ॥

शुचिबिम्बाधरेऽम्या जिनम्बाम्बरेण । गिरिस्था लता या जिनम्बाम्बरेण ॥ १८ ॥

अम्बरे सम्भूत आम्बरो मेघः ॥

विमानासितांगोऽमरेन्द्रो नुनाव ।

---

१ विमया शोभया नूयमाना । २ विशिष्टमुर्य इव आचरणी ॥

प्रभोऽशक्तिमिद्धां विमानामितां गोः ॥ १९ ॥

विशिष्टलक्ष्मीं अनामितां अबाधितां। अम् क्षेपणे इति व्यन्तो धातुः। गोः स्वर्गादागत्य ॥

कामिनीर हिनायते कामि नीराहितायने ॥

कामिनोराहिता यते कामिनीराहिताय ते ॥ २० ॥

क परमात्मन् ओमिनीर ज्ञानिन् नि काम। र पुमान् पायके कामे क्ष यचे शिवे वृतौ इत्यभिधानात्। हित। आयते कोपपीडोपरम। के विपात्रा अभ्यतेम्म कथ्यतेम्म इति काम् वेदः तस्मिन्कामि। नीः मोः मार्गस्य प्रणेता। आहितायते वेदे तन्निराकरणद्वारेण शयूयते भवान् इ यतः। क रविभून अमिनी भक्तिमती ई रहिता रात् क्षयात् हि च्युता। ही गतिवृद्धयो इति धातुः ॥ इति यतश्च ततः भो य ते नमोऽस्त्वित्यध्याहार्यम् ॥

महीय ने महीयन्ने महीयन्ने पुरो जीवा ॥ २१ ॥

इय मही। ने मही [illegible] अनन्त्वामाश्रिता ईयन्ते गणं प्राप्यन्ते महीयन्ने। पूज्याश्च ॥

महामायमीनि महामाऽस्नीनि ॥

[illegible] आरती ते ॥ २२ ॥

इनमहामा [illegible] अनिमिने वीतरागे। अत्यन्तमहा निर्मलतेजोगुणा। भगवन्त्रेन जाता ॥

सुरागोऽङ्गनया मुक्त । सुरागोऽसुरागोऽस ॥ २३ ॥

अङ्गनया सह शोभमानरागस्त्वतः। भो सुरो त्वतः सुरायाः समागमागम मुक्तं [illegible]। अंगमित सुरागो मेरुरस्य। अंग गम्ये। हे। भाष्यार्थेन मम चेतो भव ॥

जिनं तं नमामो प्रमादानदर्षं ॥

---

१ [illegible]

प्रमादानकायं प्रमादानकायम् ॥ २४ ॥

न अकस्य दुःखस्य आपः प्राप्तिर्यस्य योपक्षायिकदानस्वरूपं उपमाच्छेदकपुण्यं ॥ नमामोऽहमेदं न मामोऽहमेदं न मामोऽहमेऽदं नमामो ह भेदम् ॥ २५ ॥ नमस्य प्रणामस्य अमस्य भक्तेः ऊहस्य विचारस्य आयाः कान्तेः ई संपत्ति ददातीति दं । मायां राज्यादिसम्पत्तौ । अमोहमेदं अज्ञानविशेषहीनं ॥ मया परिमित्या अमन्ति स्तुतिमुखरा वदन्तीति मामः स्तोतारः ॥ न सहन्ति न त्यजन्ति सदा तत्रैव चरन्तीति अहानि भानि नक्षत्राणि यत्र तदहभं गगनं तत्र समवसरणे स्थितम् ॥ न धाति धर्मं न खण्डयतीति अदम् ॥ ह पादपूरणे ॥ भेदं कर्मादिभेदनं जिनं नमाम इति न न किन्तु नमाम एव ॥

विद्योतयिषोऽस्तमपि स्वकाये । कामान्तकामान्तरदीधिताऽस्मात ॥

राजीवराजीव सनी सुराणां । भेयाऽग्निनेवान्तिरवादि तस्त्वम् ॥ २६ ॥

कामान्तकयोरमन्य दारिद्र्यस्य च अन्तकृत् विनाशकारी । यस्य तनौ प्रभ-रत्नसिमनेत्रावली पत्रनोभिन्यां पत्निन्यामिव पुरस्तेमाभवतुन्नगलांगात् पत्र-पंक्तिरिव हेमपर्णा अभात् ॥ तेन नेत्रा उपदेशकेन जिनेन ॥

अगवन्दूर्ध्वमुदारमुदाय । सुरगणैर्महितो विदितो भियाम् ॥

श्रुतिमयो मुखो गुहरांहितो । व्यधितभोजगतो जगतोऽजगत् ॥२७॥

नैर्मदर्य दीक्षार्थं गच्छति सति । भोजगत । भियां श्रुतिं भयंदरभवण-श्रुमादयत् गुहरांहित. गुहजानरोहनध्वनि ॥

सारवि पङ्कजराजिनराजिन- जिन सनायुपच्छगालक्षण- ॥

सतिरियेवमराजत गजसमिरिसितोत्तिनिरे अनरंजत ॥ २८ ॥

उपलभ्यन्ते दृश्यन्ते हंसुमागणानि च तानि न्यसनानि च हन्तुचितादीनि । निर्मलया गिरा निष्कलङ्क. यथा गरी तथा धीरगंभीरवर्जिते । पादाबूलं दर्शितमराणेन पद्मानुवाचनानि बोद्धव्यानि न क्रमः कथ्यते ॥

प्रमदया गनया शंहित स्वयि प्रमदयानन्या जिन भाषते ॥

समनमां महिते नतैराव्रता सुमनसां महिते कुसुमैरिव ॥ २९

प्रकृष्टश्रीकृपागतेन । हितेन सुखेन युते । सुराणां हृत्प्रेरिता ॥

सारासारासारसमाला सरसीयं सारं कूजत्यत्र वनान्ते सुरकान्ते ॥
सारासारानीरदमालानभसीयं तारं मन्द्रं निस्वनतीतः स्वनसारा ॥ ३० ॥
इह अहो वसुधाशिविकासनं । पुरुतपोऽभि सुधाशिविकासनम् ॥
नमिसमः स शिलातलमायया— । वपगमार्थमिलातलमायया ॥ ३१ ॥

स नेमीश्वरः वसुधाशिविकादिकं हित्वा दीक्षार्थं शिलातलमाययौ ॥

सा राजते चन्द्रविभोरसाध्वसा राजते कान्तिततिः शरीरे ॥
सा राजते जन्तुगणातिमीमासा राजतेजोभिरमेयमूर्तिः ॥ ३२ ॥

रजतसमूहभूते । जन्तुगणस्यातिमीमासा वस्तुविचारणा यस्यास्तत्काशात् सा चन्द्रकिरणैः ॥

शुभा विभाति ते विभो महाविभाऽतिदेशका ॥
तनाविभातिमन्दगश्रिया विभाति मंडपे ॥ ३३ ॥

गजवदतिशयितमन्दगतिभिः सुरकान्तादिभिः स्त्रीभिः शोभमानेऽपि महती विशिष्टा निर्विकारा भा कान्तिः ॥

बभौ शचिक्लृप्तसुमापहारः । स्वप श्रियः कण्ठसमीपहारः ॥
दीक्षावने सम्मृतितापहारः । सुरासुरालीनतमोपहारः ॥ ३४ ॥
भूभूति भूभूति तन्वति सेवा । श सति शसति तन्वतिरम्य ॥
राजति राजनिरोभवकान्ति । सन्मतिसन्मतिरोऽनवनीय ॥ ३५ ॥

भुव मङ्गल स्यात्मनि तोषवृद्धि वा बिभर्ति पुष्यति । सत्तायां मङ्गले वृद्धौ निवासे व्याप्तिसम्पदोः ॥ अभिप्राये च शक्तौ च प्रादुर्भावे गतौ च भूः । इति धातुदर्पणे ॥ राजति श सुखं शसति च सति । सन्मतिः प्रशस्तज्ञानी वासौ वीरजिनश्च । अ. रत्नत्रयहेतुः । अकरो ब्रह्मविष्ण्वीशकमठेप्वंगणे णे ॥ गौरवेऽन्तःपुरे हेतौ भूषणे इत्यभिधानात् ॥

ततान तानं खलु गायतीशे । ततान तालं च नटत्यधीशे ॥
ततादिशायेन सती सुभद्रा । तताऽस्य पश्चा पुरुपानुवृत्ता ॥ ३६ ॥

---

१ शरीरेणातिमनोज्ञः । २ मोक्षस्य प्रभुः ॥

यानरो भ्रान्तिगतः कुदृष्टः । काकायमानाः कुचीरियमाजः ॥
मामारपूर्णोत्वपुधरिप्सुः । सामादनस्याच्युतदृष्टिरत्नः ॥ ३७ ॥
वन्द्यते नरवरो जिनेश्वरं । यन्मदूरमकलङ्कमच्युतम् ॥
यन्नुमस्य जगतो दिवांवरं । यन्भ्रमीति स न संसृतौ सदा ॥ ३८ ॥
वीतराग जिननाथ नमस्ते । पूततत्त्वपरवाक्य नमस्ते ॥
नूनपात्रधरपद्म नमस्ते । जातरूपधर धीर नमस्ते ॥ ३९ ॥
गायतो महिमाऽयते । गा यतो महिमाय ते ॥
पद्मया स हि तायते । पद्मया सहितायते ॥ ४० ॥

गायतस्तुतिं कुर्वतः महिमा माहात्म्यं अयते गच्छति । गाः वाणीः यतः यस्मात् ॥ महिमानं अयते महिम्ना अयते स्म वा महिमायः तस्य सम्बोधनं ॥ ते तव पद् पादः । मया स हि तायते विस्तार्यते ॥ पद्मया लक्ष्म्या । सहिता आयतिः शरीरायामः यस्यासौ । अथवा पद्मेषु आसीति पद्मया हिमेन सह वर्तमाना आपाउिर्यस्यासौ सहितायति ॥

नतपीलासनाशोक सुमनोऽवर्षभासितः ॥
भामण्डलासनाशोकसुमनोवर्षभासितः ॥ ४१ ॥

नतानां प्रणतानां पीडा व्याधयः ताः अस्यतीति नतपीलासन । अशोक शोकहीन सुमनः शोभनचेतः शोभनबोध । अव रक्ष । ऋषभ आसितः स्थितः सन् ॥

इत्यलङ्कारचिन्तामणौ यमकादिवर्णनो नाम तृतीयः परिच्छेदः ॥ ३ ॥

श्रीमदनन्ततीर्थकरेभ्यो नमः

॥ अथ चतुर्थः परिच्छेदः ॥

चारुत्वहेतुना येन वस्त्वलंक्रियतेऽङ्गवत् ॥
हारकांच्यादिभिः प्रोक्तः सोऽलङ्कारः कवीशिभिः ॥ १ ॥

श्रीमते सकलज्ञानसाम्राज्यपदमीयुषे ॥
धर्मचक्रभृते भर्त्रे नमः संसारभीमुषे ॥ २३ ॥

अत्र ज्ञानसाम्राज्यधर्मचक्रपदानां सामानाधिकरण्यप्रयोगान्यथानुपपत्त्या साम्यं प्रतीयत इति नोपमा । किन्तु रूपकालंकारः ॥

प्रतापी किमयं सूर्यः सुकान्तिः किमयं विधुः ॥
मेरुः किं निश्चलो वेति भरतो वीक्षितो जनैः ॥ २४ ॥

अत्र भरतेशस्य सूर्यादीनां चान्योऽन्यभेदप्रतीतेः संशयहेतुत्वान्यथानुपपत्त्या सादृश्यं लक्ष्यते इति नोपमा ॥ किन्तु सन्देहालंकारः ॥

चन्द्रप्रभं नौमि यदंगकांतिं ज्योत्स्नेति मत्वा द्रवतीन्दुकान्तः ॥
चकोरयूथं पिबति स्फुटन्ति कृष्णेऽपि पक्षे किल कैरवाणि ॥ २५ ॥

अत्र चन्द्रप्रभांगकान्तौ ज्योत्स्नाबुद्धिः ज्योत्स्नासादृश्यं विना न स्यादिति सादृश्यप्रतीतौ भ्रान्तिमदलंकारः ॥

लक्ष्मीगृहमिति प्राज्ञा ब्राह्मीपदमिति प्रजाः ॥
कलासनिरिति प्रीताः स्तुवन्ति सुपुरोः पुरीम् ॥ २६ ॥

अत्र पुरे गृहाद्यारोपः साम्यं विना न स्यादिति सादृश्यकल्पनादुल्लेखालंकारः ॥

न च मुक्तावली वक्षोलम्बमानाऽऽदिचक्रिणः ॥
वक्षोगृहनिवासिन्या लक्ष्म्याः स्रक्करीगता ॥ २७ ॥

अत्र वक्षोलम्बितमुक्तावलीमवलोक्य स्रगित्यारोपः साम्यहेतुरेवेति साम्याक्षेपादपन्हवः ॥ एवं तुल्ययोगिता दीपकं प्रतिवस्तूपमा चेति दृष्टान्तसहोक्तिव्यतिरेकनिदर्शनेष्वपि सादृश्यस्य गम्यत्वान्नोपमाशंका ॥ अतो नैतेभ्यः साम्यहेतुभ्यो विलक्षणेयमुपमा ॥ सा तावद्द्विधा, पूर्णोपमा लुप्तोपमा चेति ॥

उपमानोपमेयोरप्यर्थसादृश्यवाचिनाम् ॥
वा यथेवादिशब्दानां मता पूर्णा प्रयोगतः ॥ २८ ॥
एकस्य वा द्वयोर्लुप्ता त्रयाणां वा विलोपनः ॥

पूर्णोपमा पुनर्द्वेधा श्रौती चार्थीति भाषिता ॥ २९ ॥
साक्षात्सादृश्यसंबन्धिवयथेवादिप्रयोगतः ॥
श्रौती चार्थी तु संकाशनिकाशादिप्रयोगतः ॥ ३० ॥
ते सन्धेयं त्रिधा वाक्यसमासाभ्यां च तद्धितात् ॥
पूर्णा षोढेति लुप्ता तु बहुधा वदिनां मता ॥ ३१ ॥

अथोदाहरणानि—

श्रौती वाक्यगता पूर्णा यथा चद्रखण्डपालिनः ॥
भरतस्य यथा कीर्तिश्चन्द्रिन्दोर्त्स्नेवसर्वगम् ॥ ३२ ॥
श्रौती समासगा पूर्णा यथा स भरतो बभौ ॥
भास्वानिवोदयाद्रिस्थरतेजोनिवहभास्वरः ॥ ३३ ॥

अत्र भास्वानिवेति इवेन सह नित्यसमासः ॥

श्रौती तद्धितगा पूर्णा यथा भरतचक्रिणः ॥
रोषवत्रमवद्वाह्रौ पुरीणे शिखमौ धरा ॥ ३४ ॥
आर्थी वाक्यगता पूर्णा यथाऽर्थिजनसन्ततेः ॥
अभीष्टफलदत्वेन चक्री कल्पद्रुमा समः ॥ ३५ ॥
आर्थी वाक्यगता पूर्णा यथा हेमाद्रिसन्निभः ॥
जिनाभिषिक्तगन्धाम्बुपवित्रत्वेन चक्रभृत् ॥ ३६ ॥
आर्थी तद्धितगा पूर्णा यथा तेजसि सूर्यवत् ॥
गाम्भीर्येऽम्भोधिवत् सौम्ये मेरुवच्चक्रवर्त्यभात् ॥ ३७ ॥

तेन समम्तेन सदृश इति सदृशार्थे विहितस्य वत्प्रत्ययस्योपादाने आर्थी ॥ तत्र तस्येवेतीवार्थे विहितस्य वत्प्रत्ययस्य स्वीकारे श्रौती ॥ एषामुदाहरणेषु भरतस्य कीर्तिरित्याद्युपमेयवाचिनामिन्दोर्ज्योत्स्नेत्याद्युपमानवाचिनां व्यापकत्वगुणरित्यादिसाधारणधर्मवाचिनां यथेत्यादिसादृश्यवाचिना च चतुर्णां रचितत्वेन पूर्णत्वम् ॥

लुप्ता वाक्यगतालुप्तधर्मा श्रौती मता यथा ॥
धृते यथा पिता. सर्वं तथा चक्रिणि ते जनाः ॥ ३८ ॥

लुप्ता समासगोऽनुक्तधर्मा श्रौती मता यथा ॥
पादपीठी नृपास्तस्य भेजिरे देवतामिव ॥ ३९ ॥

अत्र इवेन सह नित्यसमासः ॥

लुप्ता वाक्यगतानुक्तधर्मा चार्थी मता यथा ॥
क्षीराब्धिध्वनिना तुल्यमार्हिचक्रिवचो यमी ॥ ४० ॥
आर्थी समासगा लुप्ताऽनुक्तधर्मा मता यथा ॥
पुरोर्वारांशिगम्भीरसदृशं नौनुमो ध्वनिम् ॥ ४१ ॥
लुप्ता तद्धितगाऽनुक्तधर्मा चार्थी मता यथा ॥
गौतमं जिनदेशीयं नमामि गणिनं मुदा ॥ ४२ ॥

एकस्य धर्मस्यानुपादानं लुप्तत्वमेपूदाहरणेषु ॥

लुप्ता कर्मक्यचाऽनुक्तधर्मेवादिर्यथा तु सा ॥
भरतेशयशोवृन्दं कैलासीयति पर्वतान् ॥ ४३ ॥
लुप्ताऽऽधारक्यचाऽनुक्तधर्मेवादिर्यथा पुनः ॥
यत्री लतागृहे वासगेहीयति सुभद्रया ॥ ४४ ॥
लुप्ता कर्मणमाऽनुक्तधर्मेवादिर्यथा मता ॥
पुरोगम महावीरदर्शं पश्यन्ति माधव ॥ ४५ ॥
लुप्ता कर्तृणमाऽनुक्तधर्मेवादिर्यथा मता ॥
भरतेशयशो लोके [illegible]
क्विप् वाक्यधर्मेवादिर्यथा [illegible]
[illegible] ॥ ४७ ॥

उदाहरणेष्वेषु [illegible] कैलासमिव आचरन्ति [illegible] वासगेहमिवाचरन्ति [illegible] वासगेहे इव वसनं [illegible] मेरुमिव पश्यन्ति [illegible] चरन्ति ॥ अथ द्वा [illegible]

[illegible]

[illegible] लोके सुधायन्ति महद्भटानाम् ॥ ४८ ॥
लुप्ता वयवाऽपि चानुक्तधर्मवाद्रिर्यथा मता ॥
कल्पवृक्षायते धर्मो जिनप्रोक्तः सुखार्थिनाम् ॥ ४९ ॥
लुप्ताऽनुक्तोपमाना तु वाक्यगा सा मता यथा ॥
भरतस्य समस्त्यत्र नान्यस्य त्रिजगत्यपि ॥ ५० ॥
लुप्ताऽनुक्तोपमाना या यथा सा तु समासगा ॥
भरतसमो राजा नास्ति नान्यस्य विष्टपे ॥ ५१ ॥
यथा समासगा लुप्ता वाक्यधर्मोपमानिका ॥
भरतेशयशस्तुल्यं न किंचिदपि भूतले ॥ ५२ ॥

अत्र द्वये धर्मस्याप्यनुपादानम् ॥ अत्रोदाहरणचतुष्के न प्रतीपालङ्कारशङ्का आक्षेपाभावादुपमानस्य कस्यचित् ॥

लुप्ता समासगाऽनुक्तवादिः सम्भाविता यथा ॥
भरताधिपचारित्रं सतां शीतांशुशीतलम् ॥ ५३ ॥
लुप्ता समासगाऽनुक्तधर्मवाद्युपमानिका ॥
[illegible] लोके [illegible] ॥ ५४ ॥

अत्र [illegible] इव पराक्रमो यस्येति धर्मवाद्युपमानलुप्तमिति [illegible] ॥ [illegible] द्विविधमुपमेयोपमानभावेन [illegible] [illegible] पृथगुपादानं [illegible] ॥ पुनः पृथगुपादानं द्विधा ॥ [illegible] [illegible] शब्दकु- [illegible] ॥ [illegible] पृथगुपादानं [illegible] [illegible] ॥ [illegible] यथा ॥

राजते [illegible] [illegible] ॥
गुणानामाकरं पूज्यं पुरुदेवा इवाखिलं ॥ ५५ ॥

अत्र [illegible] दयाना च नतमूर्धान इति युगपदेव सादृश्यमुक्तम् ॥ तदा गुणानामाकरं पूज्यमिति भरतस्य पुरोश्च समधर्मत्वं सकृदेवोक्तम् ॥

भूपतेः [illegible] स्पर्धते ॥

लुप्ता समासगाऽनुक्तधर्मा धीर्यैः यथा यथा ॥
वाचा हि मृगनयना मेदिनि देवमन्दिरे ॥ १९ ॥

अथ द्वेवं सह निवक्षया ॥

लुप्ता समासगानुक्तधर्मा वादी यथा यथा ॥
दृष्टिदेवपतीना मुक्तयादि निरयः कर्मै ॥ २० ॥
वादी लुप्तगता लुप्ताऽनुक्तधर्मा यथा यथा ॥
पुरोऽतिथिगृहस्थानरम्भी देवजुषो वर्तित ॥ २१ ॥
लुप्ता नदिवगताऽनुक्तधर्मा वादी यथा यथा ॥
गौरवं लिनदेशीरे नर्तनं गीतं पुरा ॥ २२ ॥

एकस्य धर्मस्यानुपादानं लुप्तधर्मोपमासु ॥

लुप्ता कर्मक्यचाऽनुक्तधर्मवादिर्यथा पुनः ॥
अरतेऽयमतोऽहन्दं वैरम्भस्तनि पर्वतन्त् ॥ २३ ॥
लुप्ताऽऽधारक्यचाऽनुक्तधर्मवादिर्यथा पुनः ॥
वधी व्याग्रहे वाल्मगेहीयति पुत्रदत्ता ॥ २४ ॥
लुप्ता कर्मणमुलाऽनुक्तधर्मवादिर्यथा मता ॥
पुरोऽयं महामेरुदर्शं पश्यन्ति माधवः ॥ २५ ॥
लुप्ता कर्तृणमुलाऽनुक्तधर्मवादिर्यथा मता ॥
भगवद्यशो लोके ज्योत्स्नाचारं चरन्त्यम ॥ २६ ॥
क्विपा चानुक्तधर्मवादिर्यथा विलासाननम ॥
पीयूषति सुदृष्टीनां कालकूटति दुर्दृशाम् ॥ २७ ॥

उदाहरणेष्वेषु क्रमेणानुरागिणं कैरवमिति पर्वतादित्यत्र कर्मक्यचि कैरवमिव करोतीति वाल्मगेहीयतीति आधारक्यचि वाल्मगेह इव वर्तत इति मेरुदर्शं पश्यन्तीति कर्मकारकणमुलि सति मेरुमिव पश्यन्तीति ज्योत्स्नाचारमिति कर्तृणमुलि सति ज्योत्स्नेव चरतीति ॥ अत्र इव शब्दोऽप्यर्थ इति लुप्तत्वम् ॥

लुप्ता कर्मक्यचाऽनुक्तधर्मवादिर्यथा मता ॥

आदित्यकीर्तिर्लोके मूर्धावन्ति महात्मनाम् ॥ ४८ ॥
लुप्ता वयसाऽपि वाचकधर्मेवादिर्यथा मता ॥
कल्पवृक्षायते धर्मो जिनप्रोक्तः गुणार्थिनाम् ॥ ४९ ॥
लुप्ताऽनुक्तोपमाना तु वाचका सा मता यथा ॥
भरतस्य समस्त्यागी नास्त्येव त्रिजगत्यपि ॥ ५० ॥
लुप्ताऽनुक्तोपमाना या यथा सा तु समासगा ॥
भरतेशसमो राजा नर्धिषु नास्त्येव विष्टपे ॥ ५१ ॥
यथा समासगा लुप्ता वाचकधर्मोपमानिका ॥
भरतेशपदद्वन्द्वतुल्यं न किंचिदपि भूतले ॥ ५२ ॥

अत्र द्वये धर्मोपम्यनुपादानम् ॥ अत्रोदाहरणचतुष्के न प्रतीपालङ्कारशङ्का आक्षेपाभावादुपमानस्य चाक्रियः ॥

लुप्ता समासगाऽनुक्तेवादिः सम्भाविता यथा ॥
भरताधिपचारित्रं सतां क्षीरांशुशीतलम् ॥ ५३ ॥
द्वया समासगाऽनुक्तधर्मेवाद्युपमानिका ॥
भरतेशो बभौ लोके सौधर्मेन्द्रपराक्रमः ॥ ५४ ॥

अत्र सौधर्मेन्द्रपराक्रम इव पराक्रमो यस्येति धर्मेवाद्युपमानं लुप्तमिति लुप्तोपमा ॥ साधारणधर्मस्वीकारे द्वैविध्यमुपमेयोपमानगतत्वेन युगपद्धर्मनिर्देश ॥ तद्द्वयगतत्वेन पृथगुपादानं वा ॥ पुनः पृथगुपादानं द्विधा ॥ वस्तुप्रतिवस्तुभावेन बिम्बप्रतिबिम्बभावेन चेति ॥ अर्थस्यैकस्यैव शब्दद्वयेन कथनं वस्तुप्रतिवस्तुभावः ॥ अर्थद्वयस्य पृथगुपादानं बिम्बप्रतिबिम्बभावः ॥ तत्र सकृद्धर्मनिर्देशो यथा ॥

राजानो नतमूर्द्धानः सेवन्ते भरतेश्वरम् ॥
गुणानामाकरं पूज्यं पुरुं देवा इवामिनः ॥ ५५ ॥

अत्र राज्ञां देवानां च नतमूर्द्धत्वं इति युगपदेव सादृश्यमुक्तम् ॥ तदा गुणानामाकरं पूज्यमिति भरतस्य पुरोश्च समधर्मत्वं सकृदेवोक्तम् ॥

भूषितो भरताधीशो रत्नैरुरुगुणप्रदैः ॥

गुणैरलंकृतः सर्वैरादिब्रह्मेव मान्वर· ॥ ५६ ॥

अत्र भूषितालंकृतशब्दाभ्यामेकार्थत्वाद्वस्तुप्रतिवस्तुभावः ॥

हारशोभितवक्षःश्रीरादिचक्री बभौ तराम् ॥
महामेरुरिव श्वेतनिर्मलायतनिर्झर· ॥ ५७ ॥

अत्र हारनिर्झरयोः सादृश्येन चक्रिमेर्वो· सादृश्यमिति बिम्बप्रतिबिम्बभाव
अन्यदपि द्वैविध्यमुपमालङ्कारस्य समस्तविषया एकदेशवर्तिनी चेति।

देशो नाक इवाभाति विनीतेन्द्रपुरीव च ॥
पौराः सुरा इवाभान्ति मघवानिव चक्रिराट् ॥ ५८ ॥

एषा समस्तविषया ॥

गिरिभिरिव चलद्भिर्वारणैः श्रीतरङ्गै- ।
रिव चलिततुरङ्गैर्यानपातध्वजैर्वा ॥
मतिरथमुरुशोभैः केतनैर्व्यालजालै- ।
रिव धृतकरवालैश्चक्रिसैन्यं प्रतस्थे ॥ ५९ ॥

अत्र सैन्यं समुद्र इवेति सामर्थ्यात्सिद्धेरेकदेशवर्तित्वम् ॥ इयमुपमा माल
रूपेण दृश्यते ॥

पुष्पति हंसति हारति कैलासति कुमुदति क्षपाकरति ॥
रजताचलति मुकुन्दति यशोगणो भरतराजस्य ॥ ६० ॥

एकोपमेयस्यानेकोपमानप्रदर्शनेन मालात्वम् ॥ भेदाभेदसाधारणं साधर्म्य
३. . . . ४ ॥ पुनरप्युपमाविशेषोऽयम्—

चन्द्रबिम्बमिवास्यं ते पुंश्चकोरदृगुत्सवम् ॥
साक्षात्सादृश्यधर्मोक्तेरिति धर्मोपमा तु सा ॥ ६१ ॥
पल्लवाविव पाणी ते पादौ पद्माविव प्रिये ॥
इति या गम्यमानैकधर्मा वस्तूपमा तु सा ॥ ६२ ॥
त्वद्वोप इव गम्भीरः क्षीराब्धिर्भाति भो जिन ॥

---

१ विनीता अयोध्यानगरी ॥

विपर्यासादुपमेयस्य विपर्यासोपमा मता ॥ ६३ ॥
त्वत्पदे इव नीरजे नीरजे इव ते पदे ॥
इत्यन्योऽन्योपमाऽन्योऽन्यमुत्कृष्टत्वशंसिनी ॥ ६४ ॥
त्वद्विधा दर्पणेनैव सदृक् नान्येन केनचित् ॥
इतीतरसदृक्षत्वदाने सा नियमोपमा ॥ ६५ ॥
चन्द्रोऽन्येतु मुख तावदस्त्वन्ययदि तादृशम् ॥
तत्सादृश्यकरं मत्स्यादित्युक्ताऽनियमोपमा ॥ ६६ ॥
समुच्चयोपमा क्षीरसिन्धुमन्वेति केवलम् ॥
न गाम्भीर्येण बोधस्ते नैर्मल्येन च भो जिन ॥ ६७ ॥
नेत्रं त्वय्येव दृश्येते कासारे ललितोत्पले ॥
इत्यमेव भिदा नाम्ना स्यादित्यतिशयोपमा ॥ ६८ ॥
त्वयाविदाम्यबुध्येन्दुमनुधावति नायकः ॥
मामादत्तलमाज्ञैत्येषा मोहोपमा मता ॥ ६९ ॥
भ्रमद्भ्रमरमब्जं किं किं ते लोलाक्षकं मुखम् ॥
मन्ता लोलायते मे भो इत्येषा संशयोपमा ॥ ७० ॥
न पद्मं जडगं शोभा चन्द्रे नापि कलङ्किते ॥
अनन्यत्राम्यसंवेति मता सा निश्चयोपमा ॥ ७१ ॥
मृगाङ्कप पद्माल्हादि विकासपरिमण्डितम् ॥
शतपत्रमिवास्य ते हन्ति श्लेषोपमा स्मृता ॥ ७२ ॥
समानशब्दवाच्यत्वे स्यात्सन्तानोपमा यथा ॥
वपु गजकलभस्पर्शाह्लिकचार्पाल्नीव सा ॥ ७३ ॥
गजकर मृणालदम्त चन्द्रकिरणश्च ॥
इन्दुः क्षयी रजः पूर्णं पद्मं नान्या मुख तव ॥
मम तथापि चेत्कृष्टमिति निन्दोपमोदिता ॥ ७४ ॥
शशी शम्भुशिरोवर्ती पद्मोऽजोत्पत्तिकारणम् ॥
...तौ वदनेनेति सा प्रशंसोपमा मता ॥ ७५ ॥

सममास्यं तवाब्जेनेत्याचिन्त्याशु मनो मम ॥
स दोषोऽस्तु गुणो वाऽस्त्वित्यनिश्चयोपमोदिता ॥ ७६ ॥
शरदिन्दुः स्फुटं पद्मं तवास्यमिति च त्रयम् ॥
स्फुटान्योऽन्यविरोधीति सा विरोधोपमा मता ॥ ७७ ॥
प्रतिगर्जितुमास्येन तवाब्जं जातु न क्षमम् ॥
विपक्षकण्टकस्यासीति प्रतिषेधोपमा मता ॥ ७८ ॥
त्वद्वास्यमेणलक्ष्मेणैवाङ्कितो विधुः ॥
तुल्य एव तथाऽप्येष नोत्कर्षीति चटूपमा ॥ ७९ ॥
न शशीवक्त्रमेवेदं नोत्पले लोचने इमे ॥
इति मुख्यकसाधर्म्यात्तत्त्वाख्यानोपमैव सा ॥ ८० ॥
इन्दुपङ्कजयोस्साम्यमतिक्रम्य तवाननम् ॥
स्वेनैवाभूत्समं चेति स्यादसाधारणोपमा ॥ ८१ ॥
एकत्र सञ्चितो वेन्दुः सर्वकान्तिगुणो वरः ॥
वदनं ते विभातीति सात्वभूतोपमा मता ॥ ८२ ॥
सूर्यादिव जलं चन्द्राद्वाऽग्निर्वा विषतोऽमृतम् ॥
त्वद्वास्यात्परुषा वाणी चेदसम्भावितोपमा ॥ ८३ ॥
उद्गतं चन्द्रबिम्बाद्वा पद्ममध्यादिवोदितम् ॥
भो सुभद्रे शुभं वक्त्रमिति सा विक्रियोपमा ॥ ८४ ॥
वस्तूपन्यस्य यत्किञ्चिन्न्यासस्तत्सदृशस्य तु ॥
सादृश्यप्रत्ययोऽस्तीति प्रतिवस्तूपमा मता ॥ ८५ ॥
पुरोर्बहुसुतेष्वेष चक्री भरत एव च ॥
किं ज्योतिषां गणः सर्वः सर्वलोकप्रकाशकः ॥ ८६ ॥

अस्यां समानधर्मेणैव न्यसनं । अर्थान्तरन्यासालंकारे ॥ प्रस्तुतार्थसाधक्षमस्य सदृशस्य वा असदृशस्य वा न्यसनमिति सा भिन्ना तस्मात् ॥

एकया क्रियया हीनं समाद्धत्याधिकेन तु ॥
वदन्ति कवयो यस्यां तुल्ययोगोपमा यथा ॥ ८७ ॥

मालत्येव गु आगांनि रसपाय शुभो निर्भरः ॥
निरस्यन्नेऽनुमस्नेन रामानोऽनेन नविनाः ॥ ८८ ॥
मेरुः स्थैर्येण कान्त्येन्दुर्गाम्भीर्येणाम्बुधिं रविम् ॥
तेजसाऽनुकरोतीति यथा हेतूपमा तु सा ॥ ८९ ॥
पदार्थेषु क्वचिज्जातिः क्वचिद्धर्मो वा भेदोऽस्ति ॥
न लिंगं न वचो भिन्नं नाधिकत्वं न हीनता ॥
दूषयन्त्युपमां यत्र नोद्वेगो यदि धीमताम् ॥ ९० ॥
स्त्रीव षण्ढः प्रयात्यत्र स्त्री पुमानिव भाषते ॥
धनं दैवार्जिता विद्या प्राणा इव मम प्रिया ॥ ९१ ॥
त्वद्वद्भाति देवेन्द्रस्त्वं मेरुरिव राजसे ॥
इत्येवमादिकं योज्यं वर्णनीयं मनीषिभिः ॥ ९२ ॥
असम्यग्भिः क्वचिदेषा धीमद्भिः क्रियते यथा ॥
हंसीव चन्द्रमाः शुभ्रो नभः पद्माकरा इव ॥ ९३ ॥
शुनीव गृहदेव्यासि खद्योतो जिनबोधवत् ॥
इत्यादिस्त्यज्यते सद्भिश्चिन्त्यतां तत्र कारणम् ॥ ९४ ॥

इववायथासमाननिभतुल्यसदृशसङ्काशनीकाशप्रकाशप्रतिरूपकप्रतिपक्षप्रतिद्वन्द्विप्रत्यनीक-विरोधिसदृक्षसदृशसमसंवादिसजातीयानुवादिप्रतिबिम्बप्रतिच्छन्दसरूप-सम्मितसलक्षणाभसपक्षसमप्रख्यप्रतिनिधिसवर्णतुलितशब्दाः कल्पदेशीयदेश्य-वद्वादिप्रत्ययान्ताश्च चन्द्रप्रभादिशब्देषु समासश्च ॥

द्रुह्यति निन्दति हसति प्रतिगर्जति गेहयति विकुहते ॥
अनुवदति जयति चेर्ष्यति तनुते मुष्णाति कदर्थयति ॥ ९५ ॥
स्पर्द्धते द्वेष्टि मुष्णाति विगृह्णात्यधिरोहति ॥
तमन्वेति पदं धत्ते कक्ष्यां तस्य विगाहते ॥ ९६ ॥
तच्छीलमनुबध्नाति तन्निषेधति चुम्बति ॥
लक्ष्मीं साऽनुकरोतीन्दुरास्यलक्ष्मीं समृच्छति ॥ ९७ ॥
इत्याद्याः शब्दाः सादृश्यवाचकाः ॥

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ९८ ॥

यथा –

[illegible] ॥
[illegible] इव [illegible] ॥ ९९ ॥
पर्यायेणोपमानोपमेयत्वमुभयोर्यत्र ॥
द्वयोर्यत्र स्फुटं सा स्यादुपमेयोपमा यथा ॥ १०० ॥
अर्थः काम इव स्फीतः कामोऽर्थ इव पुष्कलः ॥
धर्मस्त्वाविव संसिद्धो धर्मो इव पार्थिवे ॥ १ ॥

एषा केनाचिदन्योऽन्योपमैव ॥

सदृशस्य पदार्थस्य सदृशवस्त्वन्तरस्मृतिः ॥
यत्रानुभवतः प्रोक्ता स्मरणालङ्कृतिर्यथा ॥ २ ॥
भरताख्यमहीशेन पालितोऽयं प्रजागणः ॥
पुरुराजस्य तां वृत्तिं स्मरति स्म जगद्गुरोः ॥ ३ ॥

भेदाभेदसाधारणसाधर्म्यहेतुकालङ्कारास्तूक्ताः ॥

अतिरोहितरूपस्य व्यारोपविषयस्य यत् ॥
उपरञ्जकमारोप्य रूपकं तदिहोच्यते ॥ ४ ॥

मुखं चन्द्र इत्यादौ मुखमारोपस्य विषयः आरोप्यश्चन्द्रः । अतिरोहितरूपस्येत्यनेन विषयस्य सन्दिह्यमानत्वेन तिरोहितरूपस्य सन्देहस्य भ्रान्त्या विषयतिरोधानरूपस्य भ्रान्तिमतः अपन्हवेनारोपविषयतिरोधानरूपस्याप- .. पि च निरासः ॥ व्यारोपविषयस्येत्यनेनोत्प्रेक्षादेरध्यवसायगर्भस्योप- [illegible] व्यावृत्तिः ॥ उपरञ्जकमित्येतेन परिणामालङ्कार- : । तत्र प्रकृतोपयोगित्वेनारोप्यमाणस्यान्वयो न प्रकृतोपरञ्जकतया । [illegible] सर्वेभ्यः सादृश्यमूलेभ्य ॥ तत्तु सावयवं निरवयवं [illegible]ति त्रिधा । सावयवं पुनर्द्विधा समस्तवस्तुविषयमेकदेशवर्ति चेति ॥ ..यं च केवलं मालारूपं चेति द्विधा । परम्परितमपि श्लिष्टाश्लिष्टहेतु-

त्वेन द्विधा ॥ तद्द्वयमपि केवलमालारूपत्वेन चतुर्विधमित्यष्टविधं[1] रूपकम् ॥ यत्र साम्यस्येनावयवानामवयविनश्च निरूपणं तत्समस्तवस्तुविषयं यथा—

देदीप्यमानचक्रार्कप्रतापातप उज्ज्वले ॥
मौलिनाशा रिपूलूका वनगुल्मगृहे स्थिताः ॥ ५ ॥

अवयवनिरूपणादवयविनो निरूपणं गम्यं यत्र तदेकदेशवर्ति यथा—

अनेकान्तात्मार्थप्रसवफलभारातिविनते ।
वचःपर्णाकीर्णे विपुलनयशाखाशतयुते ॥
मुमुक्षुः सम्यक्प्रततमतिमूले प्रतिदिनं ।
श्रुतस्कन्धे धीमान् रमयतु मनोमर्कटममुम् ॥ ६ ॥

अनेकान्तात्मार्था एव प्रसवफलानीति वचांस्येव पर्णानीति विपुलनया एव शाखा इति प्रसवाद्यवयवकथनात् श्रुतस्कन्धस्य शास्त्रस्य कल्पवृक्षत्वं गम्यत इत्येकदेशवर्तित्वम् ॥ अवयविनिरूपणादेव अर्थसमाधिर्यत्र तन्निरवयवम् । अवयवनिरूपणमात्रेऽपि तदेव रूपकम् ॥ तत्र केवलं यथा—

श्रीमद्भरतराजस्य महाज्ञाकुसुममञ्जरी ॥
अभान्मुकुटबद्धानां मणिराजितमौलिषु ॥ ७ ॥

मालानिरवयवं यथा—

दिव्यातपत्रसुवर्णचामरततिः कल्पद्रुपुष्पावली ।
यस्य क्षौमवितानमुच्चहिमवच्छृङ्गोत्थगङ्गानदी ॥
श्रीकान्तोरुकटाक्षजालमतुलश्रीभूपमौलिस्रगा- ।
दीप्रास्यात्मजकीर्तिविस्तृतिरभात्तैर्मन्यथा भूतले ॥ ८ ॥
प्रभ्रश्यज्जगत्याधिष्ठितमणिज्योतिस्ततिर्भूवधू- ।
रागोद्रेकतलिव दिक्करिलसत्सिन्दूरसान्द्रं स्रवे ॥
याभाच्छेपशिरोमणिद्युतिततिर्भानूत्थबालातपः ।
ये कौसुम्भवितानपुत्तमनि सचेजस्तनि श्रिणि ॥ ९ ॥

परम्परितं रूपककारणरूपकम् ॥ अस्य रूपकद्वितयमात्रपर्यवसितत्वेन सम

१ लेः ।

व्यस्तरूपकमिति चास्य नाम ॥

जिनार्को दिव्यवाग्दीप्त्या भव्यचेतोम्बुजानि वै ॥
सुरेशकोकसमेतो व्यकासयदनुत्तरः ॥ १६ ॥

समासगतमिदं एवं सर्वं योज्यम् ॥ पुनरप्यस्य कश्चिद्विशेषो यथा—

भारतीप्रसरो यत्र चन्द्रस्यादिजिनेशिनः ॥
ज्योत्स्नाप्रसर इत्येतत्समस्तव्यस्तरूपकम् ॥ १७ ॥
शोणांगुलिदलस्पष्टनखभाभारकेसरम् ॥
पादाम्बुजं निधीशस्य स्वोत्तमांगे धृतं नृपैः ॥ १८ ॥

सकलरूपकमिदं सर्वयोग्यस्थानविन्यासात् ॥

लोचनोत्पलमाल्यं ते स्मितचन्द्रिकमुज्ज्वलम् ॥
इत्येनयोरयुक्तशब्दयुक्तं रूपकं मतम् ॥ १९ ॥
चलन्नेत्रद्विरेफं ते स्मितपुष्पोच्चयं मुखम् ॥
इति पुष्पाङ्गिना योगाद्युक्तरूपकमिष्यते ॥ २० ॥
कामदत्वेन कल्पद्रुर्गिरिर्धैर्येण सौम्यतः ॥
त्वमिन्दुरिति हेतुभिर्हेतुरूपकमिष्यते ॥ २१ ॥
नैतद्वाक्यमयं चन्द्रो नाक्षिणी भ्रमराविमौ ॥
इत्यपह्नवपूर्वत्वात् सत्यापह्नुतिरूपकम् ॥ २२ ॥
गुम्फवाली नदी बालपद्मरागे तव प्रिये ॥
लालीलं नटनीत्येतन्मतं रूपकरूपकम् ॥ २३ ॥
मुखचन्द्रोऽपि ते कान्ते दन्दहीति च मामयम् ॥
दोष एव ममैवेति समाधानरूपकम् ॥ २४ ॥

इत्यादिबहुभेदं बोद्धव्यम् ॥

आरोपविषयत्वेनारोप्य यत्रोपयोगि च ॥
महते परिणामोऽसौ द्विधैकार्थेतरस्तथा ॥ २५ ॥

आरोप्य महतोपयोगीत्यनेन सर्वस्योऽस्योपयोगो [illegible] ॥ स
द्विधा सामानाधिकरण्यवैयधिकरण्याभ्याम् ॥ यथैव [illegible]

आरोप्यानुभवो यत्र भ्रान्तिमान्स मतो यथा ॥ ३३ ॥

चन्द्रप्रभं नौमि यदङ्गकान्तिं ज्योत्स्नेति मत्वा द्रवतीन्दुकान्तः ॥
चकोरयूथं पिबति स्फुटन्ति कृष्णेऽपि पक्षे किल कैरवाणि ॥ ३४ ॥

अत्रारोपविषये जिनांगकांतौ चकोरादीनां ज्योत्स्नानुभवः ॥

इदं न स्यादिदं स्यादित्येवं साम्यादपह्नुतिः ॥
आरोप्यापह्नवारोपच्छलाद्युक्तिभिदा त्रिधा ॥ ३५ ॥

आरोप्यापह्नव, अपह्नवारोपः छलादिशब्दैरसत्यत्ववचनं चेति त्रिधा सा ॥

आद्यद्वय यथा—

नायं वायुसमुत्थिताम्बुधिमहानिर्घोषकोलाहलः ।
श्रीपार्श्वप्रभुसमासुरमहतसद्धेर्गानिनादो महान् ॥
नायं प्रभुसमासुरमहतनगद्धेरीविराजद्ध्वनिः ।
श्रीपार्श्वजिनसारपारिधिमहानिर्घोषकोलाहलः ॥ ३६ ॥

अन्तिम यथा—

[illegible] सुपार्श्वगुणेऽमनुप्यवृष्टिच्छलाद्धरा ॥
[illegible] श्रीधवलीकृतदिङ्मुखा ॥ ३७ ॥
[illegible] ॥
[illegible] स मतो यथा ॥ ३८ ॥
[illegible] प्रजा ॥
[illegible] ॥ ३९ ॥
[illegible] ॥ [illegible] यथा
अत्र [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] कवीन्द्रा ॥ १४० ॥
उल्लसन्ति [illegible] बहूनि रूपाण्यस्मि[illegible]
अध्यवसायगर्भोत्प्रेक्षादिद्वय यथा ॥ अध्यवसायो नाम विषय[illegible]

तयोनिगरणादभेदनिश्चयः ॥

यत्राप्रकृतसम्बन्धात्प्रकृतस्योपवर्णनम् ॥
अन्यत्वेन विधीयेत सोत्प्रेक्षा कविनोदिता ॥ ४१ ॥

अप्रकृतगुणक्रियासम्बन्धात्प्रकृतस्याप्रकृतत्वेनारोपणं यत्र सोत्प्रेक्षा ॥ अतथ्यं तथ्यप्रतिभासमेतन्मुत्प्रेक्षन्ते उद्भावयन्त्यस्यामिति उत्प्रेक्षा ॥ वाच्या गम्यमाना चेति सा च द्विधा ॥ इव मन्ये नूनं प्रायः इत्यादीनामारोपगमकानां प्रयोगे वाच्या । अप्रयोगे गम्या प्रतीयमानत्वात् ॥

सम्प्रत्यपापाः स्म इति प्रतीये ।
चन्द्रावितान्हाय मिथः प्रविष्टाः ॥
मत्कायकान्तौ कलकोपकायाम् ।
सुरा विरेजुस्तमुपेत्य शान्तिम् ॥ ४२ ॥

चन्द्राविवेति कविप्रौढिकल्पितत्वाद्गम्योत्प्रेक्षा ॥ तदुक्तं—

कल्पना काचिदौचित्याद्यत्रार्थस्य सतोऽन्यथा ॥
द्योतितेवादिभिः शब्दैरुत्प्रेक्षा सा स्मृता यथेति ॥

उत्प्रेक्षा बहुविधा संक्षिप्ता ग्रन्थविस्तारभीरुत्वात् । अत एव सर्वत्र संक्षेपः ॥ अन्यालङ्कारो यथा—

इय व निकटोत्प्रेक्षा नूनं चकितुनद्वयम् ॥
[illegible] ॥ ४३ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ४४ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ४५ ॥

[illegible] ॥

---

१ [illegible] ॥

क्रियास्वरूपहोत्प्रेक्षा विमुखे चक्रिणि द्विषः ॥
घनमप्यददत्स्थानं शिरः कर्षति कण्टकैः ॥ ४६ ॥

अत्र अददद्दित्यत्र क्रियास्वरूपस्य हा हानं अभाव इत्यर्थः ॥

क्रियाहेतुर्यथोत्प्रेक्षा मत्यहं द्विड्मदांकुराः ॥
म्लानाश्चक्रिचताराक्षैतीव्रोप्याभिहतेरिव ॥ ४७ ॥

अत्र अभिहतेरिति क्रियाहेतुत्वम् ॥

यथा क्रियाफलोत्प्रेक्षा चक्रियानानकध्वनिः ॥
अन्वेष्टुं वा रिपुस्त्रीणामुद्यहामध्यं विगाहते ॥ ४८ ॥

अन्वेष्टुं वेति क्रियायाः फलत्वम् ॥

क्रियाभावफलोत्प्रेक्षा सेजोदग्धे भुवां स्थले ॥
आस्थातुमिव चक्रीशद्विषो लोकान्तरं गताः ॥ ४९ ॥

अत्रास्थातुमिवेति क्रियाभावस्य फलत्वम् ॥

गुणस्वरूपगोत्प्रेक्षा वक्तुरास्याद्गणेशिनः ॥
कृपया प्रसृता वाणी स्वशुद्धिरिव मूर्तिगा ॥ १५० ॥

अत्र शुद्धिर्बोधसम्यक्त्वरूपोगुणः ॥

कविप्रौढगिरा यत्र विषयी सुविरच्यते ॥
विषयस्य तिरोधानात्साध्यातिशयोक्तिता । ५१ ॥
भेदे भेदमभेदे तु भेदः सम्बन्धके पुनः ॥
असम्बन्धमसम्बन्धे सम्बन्धमसा चतुर्विधा ॥ ५२ ॥

तत्र भेदे अभेदो यथा—

इन्द्रादुदुत्तवार्धौ बभूव शिशिरद्युतिः ॥
महात्म्यौशनिः सोऽय चित्रं ख्याप्यनसे भुवि ॥ ५३ ॥

भरतचक्रिचन्द्रयोरभेदाध्यवसायः लक्ष्मीचन्द्रयो. सोदरत्वेऽपि पवित्रमनिपादनाश्चित्रत्वम् ॥

श्रद्धाऽन्याऽन्या तु विद्या सानिविरपि परा शुद्धिरन्या तपोऽन्य ।
त्याऽनुपेक्षाऽपि भिन्ना चरितमपि परं स्मुर्दशान्येऽपि धर्मा ॥

तगनिगरणात्मेदानिश्चय ॥

यत्राप्रकृतसम्बन्धात्प्रकृतस्योपतर्कणम् ॥

अन्यत्वेन विधीयेत सोत्प्रेक्षा कविनोदिता । ॥ ४१ ॥

अप्रकृतगुणक्रियासम्बन्धात्प्रकृतस्याप्रकृतत्वेनारोपणं यत्र सोत्प्रेक्षा ॥ अतथ्यं तथ्यप्रतिभासयोग्यमुत्प्रेक्षन्ते उद्घाटयन्त्यस्यामिति उत्प्रेक्षा ॥ वाच्या गम्यमाना चेति सा च द्विधा ॥ इव मन्ये नूनं प्रायः इत्यादीनामारोपप्रतिपादकानां प्रयोगे वाच्या । प्रयोगाभावे प्रतीयमानत्वात् ॥

सम्प्रत्यनापाऽस्य इति प्रतीयै ।

चन्द्राविवान्हाय मिथः प्रविष्टाः ॥

यत्कायकान्तौ कनकोज्ज्वलायां ।

मुरा विरेजुस्तमुपैमि शांतिम् ॥ ४२ ॥

चन्द्राविवेति कविप्रौढोक्तिकल्पितत्वाद्गोपमाशङ्का ॥ तदुक्तं--

कल्पना काचिदौचित्याद्यत्रार्थस्य सतोऽन्यथा ॥

द्योतितेवादिभिः शब्दैरुत्प्रेक्षा सा स्मृता यथेति ॥

उत्प्रेक्षा बहुविधा संक्षिप्ता ग्रन्थविस्तारभीरुत्वात् । अत एव सर्वत्र संक्षेपः ॥ अस्यालमप्रपंचो यथा—

इयं जातिफलोत्प्रेक्षा नूनं चक्रिभुजद्वयम् ॥

षट्खण्डपृथिवीहर्तुं स्तम्भीभवितुमायतम् ॥ ४३ ॥

अत्र स्तम्भस्य जातित्वेन स्तम्भीभवितुमिति जातिः फलत्वम् ॥

जात्यभावफलोत्प्रेक्षा सेयं चक्रेशवैरिणः ॥

गावोऽरण्या इति प्रापुरनृताय तदाकृतिम् ॥ ४४ ॥

मनुष्यत्वजातिः अनृतायेति जात्यभावस्य फलत्वम् ॥

क्रियास्वरूपगोत्प्रेक्षा सेयं चक्रेशवैरिणाम् ॥

मरुभूमिस्तगुल्मादिनिवासं प्रददाति वा ॥ ४५ ॥

...ति क्रियास्वरूपमुत्प्रेक्ष्यम् ॥

१ तद्दर्शितमिवत्र तृणादनमिति पाठान्तरम् ॥

क्रियास्वरूपहोत्प्रेक्षा विमुखे चक्रिणि द्विपः ॥
धनमप्यददत्स्थानं शिरः धुनोति कण्टकैः ॥ ४६ ॥
अत्र अदददित्यत्र क्रियास्वरूपस्य हा हानं अभाव इत्यर्थः ॥

क्रियाहेतुर्यथोत्प्रेक्षा मन्येऽहं दिग्मर्दाङ्कुराः ॥
म्लानाश्च क्रिशतार्कहंनीनोष्माभिहतेरिव ॥ ४७ ॥
अत्र अभिहतेरिति क्रियाहेतुत्वम् ॥

यथा क्रियाफलोत्प्रेक्षा चक्रियानानकध्वनिः ॥
अन्वेषुं वा रिपून्लीनान्गुहामध्य विगाहते ॥ ४८ ॥
अन्वेष्टुं वेति क्रियायाः फलत्वम् ॥

क्रियाभावफलोत्प्रेक्षा तेजोऽस्य भुवां स्थले ॥
आस्थातुमिव चक्रीशाद्द्विषो लोकान्तरं गताः ॥ ४९ ॥
अत्रास्थातुमिवेति क्रियाभावस्य फलत्वम् ॥

गुणस्वरूपगोत्प्रेक्षा यत्नुगस्याद्गणेशिनः ॥
कृपया प्रसृता दाणी स्वशुद्धिरिव मूर्तिगा ॥ १५० ॥
अत्र शुद्धिरैरमस्य यवन्नाकं गुण ॥

कॉमपारुणिग यत्र विपयी गुविरज्यते ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥

[illegible]
[illegible]

किं मिथ्या श्लाघसे त्वं सकलमुरुजगत्पातुमिन्द्रोऽवतीर्णो ।
गोराहूतो मयेति स्वजनि वरकथाऽऽदीशनागेशयोस्ता ॥ ५८ ॥

अत्र आदीशनागराजयोरेवविवक्षयासम्बन्धेऽपि सम्बन्ध उक्तः ॥ इन्द्रेण चक्रिणोऽभेदाध्यवसायः ॥ कार्यकारणयोर्विपरीतरूपाध्यवसायरूपत्वाभावेन भिन्नाऽपि मोहहेतुत्वादतिशयोक्तिरिष्यते ॥ सा यथा—

कथ मान्यो निर्धारिते: शराः स्मराः पतन्त्यमी ॥
स्मरोऽप्यस्य सुरूपेण जितस्तत्किङ्करोऽभवत् ॥ ५९ ॥

कार्यभूतस्य स्मरशरपातस्य हेतुभूतात्प्रियावलोकनादुक्तम् । पूर्वकालत्वमिति पौर्वापर्यकृतं विपरीतत्वम् ॥ उक्तिग्राम्यालङ्कारप्रस्तावे अतिशयोक्तिहेतुका सहोक्ति कथ्यते--

यत्रान्वय सहार्थेन प्रोच्यतेऽतिशयोक्तिव ॥
औपम्यकल्पनायोग्या सहोक्तिरिति कथ्यते ॥ ६० ॥

यत्रैकस्य प्राधान्येनान्वये सत्यन्यस्य सहार्थेनान्वयेऽतिशयोक्त्या उपमानोपमेयत्व परिकल्प्यते सा सहोक्तिः ॥ कार्यकारणपौर्वापर्यविपर्ययरूपातिशयोक्तिमूला अभेदरूपातिशयोक्तिमूला चाऽन्यातिशयहेतुरिति सा द्विधा ॥ क्रमेण यथा —

सकेशगुणोत्करप्रयुक्तकृपाणधारा रिपुमस्तकेषु ॥
पतन्ति सार्कं गुरुचाहनागेरुप्रयुक्तकुसुमप्रताने ॥ ६१ ॥

अत्रासिपातोत्तरकालभाविनाऽमरकुसुमप्रपातनस्य समकालत्वमिति पौर्वापर्यविपर्यय ॥

तेजोलक्ष्मीनर्धाम्नस्य प्रतिवासरमृच्छति ॥
उदय धाम्निनाऽशेषदिगन्ता भानुना सह ॥ ६२ ॥

उदयमृच्छतीति श्लेषेणोदयाद्यभ्युदययोरभेदो निश्चित ॥ सहोक्तिप्रतिपक्षभूता विनोक्तिरुच्यते--

असन्निधानतो यत्र कस्यचिद्वस्तुनो परम् ॥
वस्तु रम्यमरम्य वा सा विनोक्तिरिति द्विधा ॥ ६३ ॥

अरम्यता यथा—

सम्यक्त्वरत्नशुद्धस्य विनोरुगुणवर्णनाम् ॥
क्षतिः काव्यस्य कदिशा शृण्वन्तु कविकुञ्जराः ॥ ६४ ॥

मतेन वा सम्यक्त्वेन वा भद्रपरिणामेन वा शुद्धस्य गुणवर्णनया विना काव्यसम्पदोऽशोभनत्वम् ॥ एतेन काव्यशोभामिच्छता कविना तादृशस्य राज्ञो गुणा वर्णनीया इति विधिरेव द्योतितः ॥ रम्यता यथा—

प्रकाशमाने भरताधिनाथे विना कलंकेन सुलक्ष्ममाजि ॥
कलाप्रपूर्णे जगति प्रसन्ने नमःस्थितोऽप्यिन्दुरभून्मनोज्ञः ॥ ६५ ॥

चक्रिणि प्रकाशमाने शशिनः कलंकेन विना रम्यता ॥

प्रस्तुतं वर्ण्यते यत्र विशेषणमुसाम्यतः ॥
अप्रस्तुतं प्रतीयेत सा समासोक्तिरिष्यते ॥ ६६ ॥

श्लिष्टविशेषणसाम्या साधारणविशेषणसाम्या चेति द्विधा ॥ क्रमेण यथा—

चक्रिरुचगुणारूढधर्मयुक्सुखगश्रिया ॥
आलिंगितोऽरिवर्गोऽगाद्भाव कमपि चेतसि ॥ ६७ ॥

विभ्रमविलासशीलादिगुणस्वभावयुक्तसौख्यप्रापणलक्ष्म्याश्लिष्टाः रिपवः स्वेदानंदाश्रुदृष्टिनिमीलनादिभावमगुरित्यप्रस्तुत मौर्व्यारूढधनुःप्रयुक्तशोभनबाणश्रिया शतच्छिद्राङ्कितांगा मूर्च्छादिभावमगुरिति प्रस्तुतोक्त्या प्रतीयते ॥

व्रीडानिद्राभिमानच्युतिगलदलपनार्द्राक्षितस्वेदबिन्दु-।
श्लिष्टांगं सस्तसर्वाभरणवरमहावस्त्रमाकम्पितांगम् ॥
निर्यद्बाष्पाम्बुमापास्खलनयुतिमदाभीभिरालिंगितास्ते ।
सद्योपाघुट्टनं श्रीनिधिपतिबलतस्तर्जिता रेमिरेऽरम् ॥ ६८ ॥

शृंगारभयानकसाधारणविशेषणबलादरीणां नायकत्वप्रतीतिः ॥ समासे द्वयोर्विशेषणविशेष्ययोः स्वीकाराभावात् श्लेषाभेदः ॥ इयमपि स्थितिः—

मन्दं यातुं गृहीतुं कचमधरसुधां पातुमामोदमातुं ॥
भातुं वक्षो विधातुं स्वभुजशुभमहापञ्जरे चाटु वक्तुम् ॥

अन्यां वृत्तिं च कर्तुं समरत पतिना चण्ड तस्मिन्मृगाक्ष्या ।
चन्धावर्ते गुमभे रतमुखजलधौ स्थीयते किंनु तूष्णीम् ॥ ६९ ॥

उक्तं च— उच्यते यदनुद्दिष्टस्य प्रतीतिजननक्षमम् ॥
सधर्मे यत्र वस्त्वन्यत्समासोक्तिरियं यथेति ॥
अन्यथोदितवाक्यस्य काका वाच्यावलम्बनात् ॥
अन्यथा योजनं यत्स्या वक्रोक्तिरिति कथ्यते ॥ ७० ॥
आसक्तो निर्भरत्वेन प्रियो मे वल्लभः सखि ॥
अन्य न्यूना प्रियोऽपि त्वं किं करोषि लघुं स्वकाम् ॥ ७१ ॥

त्वमपि प्रियः प्रकाशात् न्यूना न भवसि अतस्त्वय्यपि पतिरासक्त एव किमिति स्वकां लघुं करोषीति काका प्रतीतिः ॥

स्वभावमात्रार्थपदप्रवल्लृप्तिः । सा या स्वभावोक्तिरियं हि जातिः ॥
जातिक्रियाद्रव्यगुणप्रभेदा । नीचाङ्गनाश्वस्तसुतादिरम्या ॥ ७२ ॥
अङ्गना प्राङ्गणारम्भे धनक्रीडापरायणा ॥
घनाघनध्वनेर्भीताऽऽलिलिङ्गात्मपतिं दृढम् ॥ ७३ ॥
हुंभारवं वितन्वानाः कुर्वाणा वल्गनं गवाम् ॥
पुरो वत्सास्तुपृष्ठाग्रा गोकुले भान्ति चारवः ॥ ७४ ॥
यत्र प्रकाशितं वस्तु साम्यगर्भस्ततः पुनः ॥
कुतोऽपि च्छाद्यते व्याजात् सा व्याजोक्तिरितीर्यते ॥ ७५ ॥

श्रीभूमिपाणिग्रहकालजात- । रोमाञ्चवृन्दे सति चक्रयुदात्तः ॥
राजाऽभिषिक्ताम्बुकणप्रजः किं । कर्तव्य इत्यैक्षत मन्त्रिवर्गम् ॥ ७६ ॥

भूमिपाणिग्रहजनित रोमहर्षण धीरोदात्ततया भरतचक्रिणा महाभिषेका-म्बुकणव्याजेन प्रच्छादयता मन्त्रिणो वीक्षिताः ॥ व्याजोक्त्या किंचित्सा-म्यान्मीलनं कथ्यते—

वस्तुना मीलनं यत्र प्रच्छाद्येता-यवस्तुवत् ॥
सहजागन्तुकाभ्यां सतिरोधानाभिधो द्विधा ॥ ७७ ॥

वस्तुना वस्त्वन्तरं यत्र प्रच्छादितं स मीलनालङ्कारः ॥ स द्वेधा

न्तुकतिरोधानं आगंतुकेन सहजतिरोधानं चेति ॥ क्रमेण यथा—

श्रीमद्दिग्विजयाभिमुख्यवति सचक्रेश्वरे शत्रुषु ।
क्वापि त्रस्तवपुष्षु लीनतनुषु प्रध्वानकैर्दुन्दुभैः ॥
गम्भीरैः परिगर्जितेषु जनिताः कामज्वरालिङ्गिताः ।
शत्रूणामरुजोष्णतां न च विदन्त्यङ्गेषु रामामपि ॥ ७८ ॥

सहजेन रिपुवधूगतेन स्मरानलौष्ण्येन मार्गवशादागन्तुकं मरुभूमिजातो ष्णत्वं तिरोहितम् ॥

श्रीमच्चक्रेश्वरस्य प्रथितभुजमहातेजसाऽन्तर्मयानां ।
नित्यं स्वेदाश्रुकम्पाद्युपचयमपि सत्कामगोष्ठ्यां प्रजातम् ॥
प्रेम्णोद्भूतं भवेदित्यवधृतमतितो विश्वसन्ति स्म नारम् ॥
काम्याकृष्टिक्षमश्रीहसितयुतगुणश्रीकटाक्षा वधूव्यः ॥ ७९ ॥'

भयजातेन स्वेदादिना आगन्तुकेन सहजं प्रेमजातं स्वेदादिकं तिरोहितम्

वस्त्वन्तरैकरूपत्वं सामान्यालंकृतिर्यथा ॥ ८० ॥

भरतयशसि लोके जृम्भमाणेऽतिशुभ्रे ।
शशधररजताद्रिक्षीरवाराशिमुख्ये ॥
भुवि जननिरीक्ष्याऽदृश्यमानेऽद्भुताढ्या ।
प्रमदमुलपितास्याऽन्योऽन्यमस्मादतीद्धा ॥ ८१ ॥

यशसि जृम्भिते सति शशिप्रभृतीनां निर्मलवस्तूना गुणसाम्येन तदैकात्म्य । अन्यगुणसन्निधानातिशयसाम्यात्तद्गुणः कथ्यते—

विहाय स्वगुणं न्यूनं सन्निधिस्थितवस्तुनः ॥
यत्रोत्कृष्टगुणादानं तद्गुणालंकृतिर्यथा ॥ ८२ ॥
जिनांघ्रिनखरुक्कान्ध्या नम्रत्रिदशमौलयः ॥
पद्मरागमणिद्योताः शुभ्रिमाढ्यतमीकृताः ॥ ८३ ॥

तत्प्रतिपक्षोऽतद्गुण उच्यते ॥

यत्र सन्निधिरूपे तु हेतौ सत्यपि वस्तुनः ॥
नेतरस्य गुणादानं सोऽलंकारो ह्यतद्गुणः ॥ ८४ ॥

आदीनवानुदस्यन्नम्यपर्णगात्स्मनन्विषा ॥

लोके किं मीयते चक्रिकीर्तिः क्षीराब्धे न यात्यजम् ॥ ८५ ॥ !)

पुरजितस्य भुजपञ्जिकेशरित्यत्र कायप्रमाणारब्धिते जगति सर्वत्र व्याप्तस्य च-क्रियशसः स्वकीय एव यशनिमा जृम्भितः ॥ विरोधस्यातद्गुणेन किंचित्सा-रूप्यतस्तिरोप उच्यते ॥

यत्राभासतया पूर्वं विरुद्धत्वं प्रतीयते ॥
परिन्हीयेत पर्यन्ते विरोधालंकृतिर्यथा ॥ ८६ ॥
पाशुसिद्धैर्जात्याद्यैः स्वद्रैराश्रयरादयः ॥
जातिक्रियागुणद्रव्यविरोधे क्रमशो दश ॥ ८७ ॥

जातेर्जातिक्रियागुणद्रव्यैर्विरोधे चत्वारो भेदाः । क्रियायाः क्रियागुणद्रव्यैर्वि-रोधे त्रयो भेदाः ॥ गुणस्य गुणद्रव्याभ्यां सह विरोधे द्वौ भेदौ । द्रव्यस्य द्रव्येण सार्धं विरोधे एको भेदः ॥ एवं विरोधभेदा दश ॥

पद्माकरोऽपि चकोरो जडाशय इति स्मृतः ॥
जातेर्जात्या विरोधोऽयं श्रेयसेति निरूपितः ॥ ८८ ॥
धीरोऽपि न मीनाक्षीवाणाकार्यं निर्घृणः ॥
जातेः क्रियाविरोधोऽयं श्रेयसेति निरूपितः ॥ ८९ ॥
धीरोऽपि स्थाणोरा स्याच्छ्वानानीति वेदितः ॥
जातेर्गुणविरोधोऽयं श्रेयसेति निरूपितः ॥ ९० ॥
गजाकरोऽपि सन्मार्गी भवतान्हृदयसंभूतः ॥
जातेर्द्रव्यविरोधोऽयं श्रेयसेति निरूपितः ॥ ९१ ॥

सन्मार्गस्य मानस्यसंभूतत्वेन द्रव्यत्वं कथंचित ॥

तत्त्व सत्त्वादिना येन नैकेनाप्यवधारितम् ॥
तद्वित्तवाप्यमांत्र स सुपार्श्वोऽस्तु मे गुरुः ॥ ९२ ॥

सत्त्वादिना अस्तित्वनास्तित्वादिना धर्मेण एकेनापि नावधारितं किंचिदपि न ज्ञातं तथापि तत्त्ववेदी सर्वथास्तित्वादिना न वेत्ति कथंचिदस्ति-त्वादिना जानातीति परिहारः ॥ अनिश्चयक्रियाया विरोधः ॥

विबुधेशविहारोऽपि गोत्रवात्सल्यमण्डितः ॥
क्रियायास्तु गुणेनात्र विरोधः श्लेषतो मतः ॥ ९३ ॥

इन्द्रविहारस्य पर्वतवात्सल्यमिति क्रियागुणयोर्विरोधः ॥ विबुधानां विदुषामीशोऽभीष्टदायी चक्री ॥

विकासमपि पद्मानां कुर्वन् राजा निधीश्वरः ॥
द्रव्येणात्र क्रियायास्तु विरोधः श्लेषतो मतः ॥ ९४ ॥

चन्द्रस्य परमतापेक्षयैकत्वे न द्रव्यत्वं ॥

रक्षिताऽपि त्वया राजन् भूमिः शुभ्रा बभूव भोः ॥
गुणेनात्र गुणस्यास्ति विरोधः कविसम्मतः ॥ ९५ ॥

रक्तत्वशुभ्रत्वयोर्विरोधः ॥

येषमतापयुक्तोऽपि कलानिधिरितिस्तुतः ॥
द्रव्येणात्र गुणस्यास्ति विरोधः कविभाषितः ॥ ९६ ॥
धर्मराजोऽपि चक्रेशो राजराज इति स्तुतः ॥
द्रव्येणात्र विरोधोऽस्ति द्रव्यस्य श्लेषतः स्फुटम् ॥ ९७ ॥

एवं दशधा विरोधो दर्शितः श्लेषाश्लेषाभ्यां च विचारणीयः ॥ अथ विरोधगर्भालङ्कृतयः कथ्यन्ते ॥ आधारं विना यत्राधेयं विरच्यते स एको विशेषः । एकमनेकविषयमिति द्वितीयो विशेषः ॥ प्रकृतस्याशक्यवस्त्वन्तरकरणमिति तृतीय इति विशेषालंकारस्त्रिधा ॥ क्रमेणोच्यते ॥

आधाररहिताधेयविशेषालंकृतिर्यथा ॥
पुरुमायाश्रिता मैत्री वाभाद्यात्रिगिरा चिरम् ॥ ९८ ॥

अष्टादीशस्य मार्चानसाधारभूतस्य परममुक्तिं गतस्य तिरोधानेऽप्याश्रितया उत्तरोत्तरकालवर्तिनयाभिभाषया सह स्थितिः ॥

एकस्यानेकधात्वे तु विशेषालंकृतिर्यथा ॥
चक्रमालोकेन सर्वत्र धावन्तिस्मारयो भयात् ॥ ९९ ॥

अत्र भयभ्रान्तानामरीणां सर्वत्र पुरोभागे पश्चाद्भागे पार्श्वयोरपि गृहस्य बहिरन्तर्वा धूलसङ्कुलभरतेश्वरदर्शनाद्धावनमिति एकोऽपि चक्री अनेकः प्रतीयते ।

अशक्यवस्तुनिष्पत्तिर्विशेषालंकृतिर्यथा ॥
चक्रिदृष्टः सुरेन्द्रोऽपि कृतार्थः किं जनः परः ॥ २०० ॥

चक्रिणः कृपाकोमलदृष्टिनिरीक्षितः शक्रोऽपि कृतार्थः । साधारणजनस्तादृ-शदृष्टः किम प्राप्नोतीति अशक्यवस्त्वन्तरकरणम् ॥

आधाराधेयवैचित्र्येणाधिकालंकृतिर्यथा ॥
यत्र नास्त्यनुरूपत्वमाधाराधेययोर्मता ॥ १ ॥
अधिकालंकृतिर्द्वेधा साधाराल्पबहुत्वतः ॥

ऊर्ध्वाधोमध्यभेदत्रिभुवनभीरता कीर्तिरार्द्राशसूनोः ।
स्वैरक्रीडां विधातुं निरुचिततनुश्च गूढमूर्त्या प्रवृत्ता ॥
इन्दुव्योमापगाभीहिमवदुरगगिरिक्षीरवाराशिमुख्यै- ।
स्तत्सान्द्रीभावरूपैः प्रकटिततनुका मर्त्यलोके रराजे ॥ २ ॥

अत्राधारस्य भूम्याकाशजठरस्याल्पत्वम् आधेयस्य चक्रियशसो विपुलत्वम् ॥

प्राच्योदीच्या प्रतीच्या स्वहितनृपतयो दाक्षिणात्याश्च सर्वे ।
हत्वश्वाद्धिप्रवेशेनाविभवगणसमाक्रान्तकाष्ठान्तराला ॥
निर्मर्यादे बले श्रीभरतनिधिपते क्षीरसिन्धूयमाने ।
लीना पूर्णत्वमापुर्न च बलजलधेरस्य कोणेऽपि विश्वम् ॥ ३ ॥

आधारस्य चक्रिसेनाकल्पवैपुल्यमाधेयानां प्राच्यादिराजसेनानामल्पत्वम् ॥

प्रसिद्धकारणाभावे कार्योत्पत्तिर्विभावना ॥
विशेषोक्तिस्तु सामग्र्यां सत्यां कार्यस्य नोद्भवः ॥ ४ ॥
चक्रिकीर्तिजलशृणामुत्पदेऽशादिदं तमः ॥
दिवसेऽपि तेजांसि नोद्भवन्त्यमी तदा ॥ ५ ॥

तिमिरोत्पादस्य प्रसिद्धस्य कारणस्य रात्रेः तदभावेऽपि तदुत्पत्त्युक्त्या अप्रसि-द्धहेतुना कीर्तिशोकादिना दिग्मूढत्वादिरूपस्य तमसः सद्भावात् । दिवसे किरणानां बाहुल्येऽपि तेजसामनुत्पाद इति विशेषोक्तिः । अत्रापि कोशद-ण्डधैर्यादिविरहोऽप्रसिद्धो हेतुरस्त्येव ॥ कार्यकारणविरोधवस्तुनोरसंग-तिरुच्यते —

कार्यकारणयोरेकदेशसंवर्तिनोरपि ॥
भिन्नदेशस्थितिर्यत्र तत्रासङ्गत्यलंकृतिः ॥ ६ ॥
धूर्यं चक्रिणि यद्गण्डमारं वहति सुभुजि ॥
राजानः शमितात्मानो बभूवुर्नतमौलयः ॥ ७ ॥
भारमन्यस्मिन्निधीशे बिभ्रति सति तदन्येषु रिपुषु नमनमिति ॥ वि
स्तुतेर्विचित्रमुच्यते—
स्वविरुद्धफलाप्त्यर्थमुद्योगो यत्र तन्यते ॥
विचित्रालंकृतिं प्राहुस्तां विचित्रविदो यथा ॥ ८ ॥
पुरोरग्रे त्रिलोकेशा मुमुचुः सम्पदोऽखिलाः ॥
सुनिर्बाधनमादातुमलिलाः सम्पदोऽनिशम् ॥ ९ ॥
अत्रादातुं त्यजन्तिस्मेति विपरीतफलप्राप्त्यर्थः प्रयत्नः ॥ विरोधमूलत्वा
न्मस्यान्योन्यं कथ्यते—
परस्परक्रियाद्वारमुत्पाद्योत्पादकत्वकम् ॥
यत्र सूरिभिरुक्ता सावन्योन्यालङ्कृतिर्यथा ॥ २१० ॥
पुरुणाऽऽरोहता मेरुं सिंहासनमलङ्कृतम् ॥
नानारत्नभृता तेन पुरुरप्यधिकां श्रियम् ॥ ११ ॥
जन्माभिषेकावसरे आरोहता नाभिशिशुना हेममयवपुषा सिंहासनं
तेनायमिति पुरुपीठयोरन्योन्यभूष्यभूषकत्वम् ॥ विरोधमूलं विषमं निरू
हेतोर्विरुद्धकार्यस्य यत्रानर्थस्य चोद्भवः ॥
विरूपघटना त्रेधा विषमालंकृतिर्यथा ॥ १२ ॥
कालेरगाभखड्गेन कीर्तिर्गोपमोदभूत् ॥
जयाशाऽऽस्तां द्विषो युद्धे चक्रवालेकात्पतन्त्यमी ॥ १३
नीलवर्णाद्युपेन गंगाशुभ्रं यशो जातमिति कारणाद्विरुद्धकार्योत्पत्तिर्वि
विषमालंकृतिः ॥ न केवलस्य रणोद्योगफलस्य जयस्य अनुत्पत्तिः
प्राणनाशरूपस्यानर्थस्योत्पत्तिरपीत्यकार्यभूतस्यानर्थस्योद्भवे द्वितीयं विष
निःशेषत्रिदशेन्द्रशेखरशिखारत्नप्रदीपावलि· ।

सान्द्रीभूतमृगेन्द्रविष्टरतटीमाणिक्यदीपावली ॥
केयं श्रीः क्व च निस्पृहत्वमिदमित्यूहातिगस्तादृशः ।
सर्वज्ञानदृशश्चरित्रमहिमा लोकेशलोकोत्तरः ॥ १४ ॥

सम्पृहत्तयोरन्यायाः श्रियो निस्पृहत्वस्य घटनमिति विरूपयोर्वस्तुनोस्संघट्टने तृतीयं विषमम् ॥

यत्रान्योऽन्यानुरूपाणामर्थानां घटना समम् ॥
सुभद्रा भरतेशस्य लक्ष्म्या सममभूद्वरा ॥ १५ ॥

लक्ष्मीसुभद्रादेव्योरनुरूपयोर्योग इति समालंकारः ॥ विषमपर्यन्तं विरोधगर्भालङ्कारा दर्शिताः ॥ विषमवैसादृश्यात्समगुम्फम् ॥ इदानीं गम्यमानौपम्यालंकारा उच्यन्ते ॥

केवलप्रस्तुतान्येषामर्थानां समधर्मतः ॥
यत्रौपम्यं प्रतीयेत भवेत्सा तुल्ययोगिता ॥ १६ ॥

केवलप्रकरणिकाणां यथा—

भाने निर्धाटस्य कीर्तयो द्विपदङ्गना ॥
नित्यभ्रान्तियुजो यान्ति भिनिमान प्रतिक्षणम् ॥ १७ ॥

यशसां त्रियोषितां च प्रस्तुतानां गमना यान्तीति समानधर्मं ॥ अन्येषां केवलाप्रस्तुतानां यथा

इन्द्रनागेन्द्र निशाकिर्भाद्विमद्दिन तुल्यवर्तिना ॥
चक्रिणा भ्रमताने ... निःसारता गताः ॥ १८ ॥

इन्द्रादीनामप्रस्तुतत्वेन ... निःसारता गता इति समानधर्मं । अत्र गम्यमानौपम्य ... । ... यामुनो निःसारता ... । इत्यर्थः तुल्ययोगिता ॥

नाकायेन्द्र ... ॥
निरस्यन्ते ... ॥ १९ ॥

तथा चोक्तः

उपमेयं समीकर्तुमुपमानेन युज्यते ॥

तुल्यैककालक्रियया यत्र सा तुल्ययोगिता ॥ २२० ॥
तमसा लुप्यमानानां लोकेऽस्मिन्साधुवर्त्मनाम् ॥
प्रकाशनाय प्रभुता भानोस्तव च दृश्यते ॥ २१ ॥ इति

सामस्त्ये प्रस्तुतान्येषां तुल्यधर्मोऽत्र प्रतीयते ॥
औपम्यं दीपकं तत्स्यादादिमध्यान्ततस्त्रिधा ॥ २२ ॥

प्रस्तुताप्रस्तुतानां समस्तानामेव यत्र समधर्मयोगेनौपम्यं तद्दीपकम् ॥

भात्यधोविष्टपे नागराजः स्वर्गे सुरेश्वरः ॥
आनन्दमन्दिरे क्षेत्रे भरते भरतेश्वरः ॥ २३ ॥

पद्यादिवर्तिनो भातीतिपदस्य प्रत्येकमभिसम्बन्धादादिदीपकम् ॥

मौक्तिकैरब्धिर्भाति ज्वलत्तेजोभिरंशुमान् ॥
हीनैः किरणैरिन्दुः स्वगुणैर्भरतेश्वरः ॥ २४ ॥

मध्यदीपकम् ॥

ज्योत्स्नया रम्यया चन्द्रः मुद्रया महाम्बुधिः ॥
सजेन्द्रो दिव्यया चक्री कान्त्या चारु विराजते ॥ २५ ॥

अन्त्यदीपकमिदम् ॥ श्लोकत्रयेऽत्र यथासंख्यौपम्यं गम्यते ॥ क्वचि-
त्सामान्येऽपि दीपकं यथा

कैलासाद्रौ मुनीन्द्रः पुरुरपदुरितो मुक्तिमाप प्रपूतः ॥
चम्पायां वासुपूज्यस्त्रिदशपतिनुतो नेमिरप्यूर्जयन्ते ॥
पावायां वर्द्धमानस्त्रिभुवनगुरवो विंशतिस्तीर्थनाथाः ।
सम्मेदाद्रौ प्रजग्मुर्ददतु विनमतां निर्वृतिं नो जिनेन्द्राः ॥ २६ ॥

इदमलङ्कारद्वय पदार्थद्वयगतम् । अधुना वाक्या[illegible]
निरूप्यते ॥

वाक्ययोर्यत्र सामान्यनिर्देशः पृथगुक्तयोः ॥
प्रतिवस्तूपमा साधर्म्याद् द्वेधाऽन्वयान्यतः ॥ २७ ॥

पृथगुक्तवाक्यद्वये यत्र वस्तुभावेन सामान्यं निर्दिश्यते तद्धर्मसाम्येन सा-
धर्म्या प्रतिवस्तूपमा । अन्वयव्यतिरेकाभ्यां सा द्विधा क्रमेण यथा—

अमरेश्वर एवैकः शक्तः स्वर्लोकपालने ।
भरतेश्वर एवैकः क्षमः षट्खण्डपालने ॥ २८ ॥
वृषभेश्वर एवैकः शक्तो भव्यप्रतोषणे ॥
सूर्याद्विना क्षमो नान्यः सरोजपरितोषणे ॥ २९ ॥

उभयत्र यथातथैवौपम्यं गम्यते ॥

पुरोर्बहुसुतेष्वेव चक्री भरत एव च ॥
किं ज्योतिषां गणः सर्वः सर्वलोकप्रकाशकः ॥ २३० ॥

उक्तं च--

अनुरागविशादीनां वस्तुनः प्रतिवस्तुना ॥
यत्र प्रतीयते साम्यं प्रतिवस्तूपमा तु सा ॥ ३१ ॥
बहुवीरेऽप्यपायेको यदुवंशेऽङ्गभुतोऽभवत् ॥
किं केतक्या दलानि स्युः सुरभीण्यखिलान्यपि ॥ ३२ ॥
वाक्ययोर्यत्र चेद्बिम्बप्रतिबिम्बतयोदितम् ॥
सामान्यं सह दृष्टान्तः साधर्म्येतरतो द्विधा ॥ ३३ ॥

वृक्षाश्चान्ये फलकुसुमगुणैः स्वाश्रितानामुपकारं ।
केचित् कुर्वन्तु कोऽपि स्फुटतरमहिमा कल्पवृक्षस्य दातुः ॥
सर्वाभीष्टस्य भूपाविभयवितरणं कुर्वता चक्रपाणेः ।
श्रीशान्तीशस्य रत्नप्रकरनिधिभृतः कोऽपि सम्पद्विशेषः ॥ ३४ ॥

कल्पशाखिचक्रिणश्च बिम्बप्रतिबिम्बभावादौपम्यं गम्यते ॥

पुरुभाग्योदयेनैव जाता सम्यक्त्वसम्पदः ॥
तावदब्जानि निद्रान्ति यावन्नोदेति भास्करः ॥ ३५ ॥

यथा भानूदयमात्रेण पद्मोन्मीलनं तथा पुरुजिनादित्यचन्द्रोदयमात्रेण सम्यक्त्वानि जातानि भव्यानामिति वैधर्म्येण बिम्बप्रतिबिम्बभावः ॥ वाक्यार्थयोरमुद्रानिष्पादितयोर्वस्तुनोरिव स्फुटे सादृश्ये प्रतिवस्तूपमा ॥ बिम्बप्रतिबिम्बयोरिव किंचित्स्फुटे तु दृष्टान्तः ॥ न हि बिम्बप्रतिबिम्बयोः स्फुटतरं सादृश्यं नियमेन परस्परविरुद्धादिकमुक्तत्वात् ॥ प्रतिबिम्बस्य हानो-

पादानयोग्यतारिहाय ॥ अथ गम्यमानौपम्यसत्तावान्निदर्शनेत्याह ॥

उपमानोपमेयस्थौ यत्रधर्मावसम्भवौ ॥
संयोज्याक्षिप्यते बिम्बक्रिया द्वेधा निदर्शना ॥ २६ ॥

उपमानोपमेयधर्मयोरुपमेयोपमानाभ्यामन्वयाभावादन्वयसम्बन्धार्थं प्रतिबिम्बकरणमाक्षिप्यते यत्र सा निदर्शना द्विधा । उपमानधर्मस्य निबद्धस्योपमेयान्वयेनासम्भवात्प्रथमा । उपमेयधर्मस्योपमानगत्वेनासम्भवाद्द्वितीया ॥ सा क्रमेणोच्यते ॥

सुमनोनिलयस्तुंगो मूर्धार्द्रो निर्धिधरः ॥
स्वमनोरनिष्व्यां स धत्ते श्रियं [illegible] ॥ २७ ॥

मेरोः शोभायाश्च [illegible]स्याद्विष्व्यां सदृशशोभां धत्तेति प्रतिबिम्बक्रियाः ॥

[illegible]निबिबकैरर्थैर्निधावन्यसम्भवः ॥
[illegible] ॥ २८ ॥

[illegible] प्रतीयते ॥

[illegible] ॥
[illegible] द्विधा यथा ॥ २९ ॥

[illegible]

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ३० ॥

[illegible]

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ३१ ॥

[illegible]

दर्शितोऽपि विलसद्गां सायं पश्यैव हि ॥
सत्यान्वितमभ्यस्ते न भेदो भविनो यथा ॥ ४२ ॥
विरुद्धस्येवार्थस्य दर्शनं यत्र दोषः स विरोधो यथा ॥
अन्तःपूरस्य शुद्धिं दर्शितोऽप्यसत्यतः ॥
द्विजिह्वोऽपि सदा देव लघुस्तुतिभूदितः ॥ ४३ ॥
यत्रोक्तस्य अविद्यमानत्वे मुद्रया सुखावाप्तिः ॥ दुर्नीतिविषमो यथा ॥
शाल्मल्योरपि नाभ्यर्णमारदैः पदैः ॥
निन्दुनाऽऽश्यो महाऽर्थो मान्य सर्वस्वं नगरम् ॥ ४४ ॥
विशेषणैर्विशेष्यस्य साभिप्रायैः कथ्यते ॥
विशेषणे साभिप्रायगुणे परिकरो यथा ॥
रूपयोर्हि परिकल्पनमहत्तेनुमुर्मा वधः ॥ ४५ ॥
परिकरे हि इन्दुमुख्यादि विशेषणं साभिप्रायम् ॥
विशेष्ये साभिप्राये तु मतः परिकराङ्कुरः ॥
चतुर्णामपुरुषार्थानां दाताऽसौ चतुर्भुज ॥ ४६ ॥
चतुर्भुज इति विशेष्यं चतुःपुरुषार्थदानेन साभिप्रायं परिकराङ्कुरः ॥
परिकरविषया किंचित् गूढत्वादुद्देशः ॥
वक्ष्यमाणोक्तयोर्यत्र निषेधाभासनं तथा ॥
विशेषप्रतिपत्त्यर्थं साऽऽक्षेपालङ्कृतिर्यथा ॥ ४७ ॥
उक्तविषये वस्तुनिषेधः कथननिषेधश्च वक्ष्यमाणविषये सामान्यप्रतिज्ञया विशेषनिषेधः । अतोऽभावावस्थानयनिषेध इत्याक्षेपश्चतुर्धा क्रमेण यथा ॥
धर्मेन्द्रराजसन्देशहरा न वयमीश्वर ॥
त्रिलोकीबान्धवे वक्ष्यामि किञ्चिदिति कथ्यते ॥ ४८ ॥
रिपुनृपतिभिरभिदर्शितवचोहराणामुक्तौ न वयं सन्देशहरा इति वस्तुनिषेधः । स च सन्देशः कर्णकटुवचनपदवचनपरिहारेण सत्यवचःपर्यवसानः । भोः सर्वलोकरक्षक त्वया ते राजानः शत्रवो नावलोकनीयाः ॥ किन्तु मे भृत्या इति पालनीया इत्यादिविशेषं सूचयति ॥

मां पाहि जिनेन्द्र [illegible] कथं रसि ॥
[illegible] त्रिलोकीरक्षके पुरी ॥ ४९ ॥

अत्र मां पाहि [illegible] कथननिषेधाभावनियमेन रत्नत्रय[illegible]
[illegible] विशेष आक्षिप्यते ॥

पृच्छामि [illegible] तवाग्रे पुरस्तेन भोः ॥
किं पृच्छ[illegible] [illegible] ॥ ५० ॥

पृच्छामीति कथन[illegible] विशेषकथननिषेधाभावानुत्तम[illegible]
[illegible] गम्यते ॥

[illegible] वयं देव [illegible] ॥
[illegible] बहुना [illegible] ॥ ५१ ॥

[illegible] इति [illegible] अनात्मा[illegible]
[illegible] ॥
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]

[illegible] ॥
[illegible] ॥

[illegible] ॥
[illegible] ॥

[illegible] ॥
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

यत्र द्विधा निगद्येत व्याजस्तुतिरियं यथा ॥ ५६ ॥

निन्दामुखेन स्तुतिर्यत्र सर्वत्रैव सा मता । स्तुतिमुखेन निन्दैव गम्यते यत्र सा द्वितीया व्याजस्तुतिरिति द्विधा प्रकीर्त्यते—

गङ्गे त्वदम्बुपानात् पुरुषो गीर्वाणः कथम् ॥
येन व्याजानिला पापिवैरिपुन्दं विदारितम् ॥ ५७ ॥
सत्यं स्वादुनिधिस्त्वं हि सागर गाढमिमा अहो ॥
हारितास्पृष्टिवर्णा सर्वाणि महाघाः प्रयान्त्यपि ॥ ५८ ॥

अप्रस्तुतप्रशंसा कथ्यते—

प्रकृतं यत्र गम्येताप्रकृतस्य निरूपणात् ॥
अप्रस्तुतप्रशंसा सा सारूप्यादेरनेकधा ॥ ५९ ॥

सारूप्यसामान्यविशेषभावात् कार्यकारणभावाच्च अप्रस्तुतप्रतीतिरप्रस्तुतप्रशंसा कारिकायामनेन पञ्चधाऽभिव्यक्तिः ॥ न च कार्यादेः कारणादिप्रतीतावनुमानान्तर्भावशङ्का द्वयोरपि गम्यगमकयोरनुमानालङ्कारे प्रकृतस्योपगमनात् ॥ एतेन पर्यायोक्तिरपि छिन्नेति ॥

धन्यासि कोकिले माध्वे गुम्फनादुपलक्षिते ॥
भाग्ये यत्कालनम्रे सहकारे गुणाधरे ॥ ६० ॥

अत्र कोकिलवृत्तान्तेनाप्रकृतेन सर्वासामाश्रयान्विहायानन्तगुणरत्नः पुरुषैक एव भव्यः सेव्य इति प्रकृतं गम्यते ॥ सारूप्यं तु—

भूपालकुञ्जराः श्रेष्ठाः शौर्यवैभवशालिनः ॥
येषां महती सृष्टिः सर्वमान्या प्रचक्षते ॥ ६१ ॥

यत्रिणो गुणमहत्वे प्रकृते नृपसामान्यविशेषवर्णनमिति ॥

अनन्तकामाऽपि न शृणुते द्रष्टुकामा न पश्यति ॥
स्प्रष्टुं न स्प्रष्टुकामाऽपि न कान्ता साऽवतिष्ठते ॥ ६२ ॥

मुग्धवर्णिना नूतनसङ्गमे महति लज्जेति सामान्ये प्रकृते विशेषात् सामान्यप्रतीतिः ॥

यैऽनेन इवेन्दुश्च निष्पादित—

भरतेशमहीनाथे शोभमाने भुवि स्फुटम् ॥ ६३ ॥

सूर्यादेस्तेजस्त्वादिभिः कार्यभूतैः कारणभूतं च प्रतापादि गम्य कार्यात्कारणप्रतीतिः ॥

भरतेशमहीभर्तुः कामधेनोरनर्घ्यम् ॥

स्थितां मयि दयादृष्टिं पश्यन् विस्मयसे कथम् ॥ ६४ ।

पूर्वं दरिद्रस्त्वमिदानीमीदृशैश्वर्यवान् कथं भवसीति कार्यं पृष्टवते गताय मित्राय कारणभूतचक्रिकृपादृष्टिरुक्तेति कारणात् कार्यस्य गम्यत्वमप्रस्तुतेः पर्यायोक्तं कथ्यते—

प्रस्तुतस्यैव कार्यस्य वर्णनात् प्रस्तुतं पुनः ॥

कारणं यत्र गम्येत पर्यायोक्तं मतं यथा ॥ ६५ ॥

शत्रूद्यानमहापक्वफलतृप्ताः क्षुधार्दयः ॥

चक्रिसेनाचरा युद्धे शान्ताः शौर्यादिशालिनः ॥ ६६ ।

रिपुपुरोद्यानपक्वफलानुभवेन चक्रिसेनाचरकृतेन कार्येण रणाङ्गणे स्वपुराणि त्यक्त्वा पलायिता रिपव इति कारणं गम्यते ॥

अभिधित्सितमुपमानस्य केमर्थक्याभिधायने ॥

तस्यापनेयता यत्र तत्प्रतीपं द्विधा यथा ॥ ६७ ॥

लोकोत्तरस्योपमेयस्योपमानाक्षेपो यत्र तदेकं । यत्र चोपमानस्योपमेयस्य कल्पना तद्विनीयमिति प्रतीपं द्विधा यथा ॥

त्रिलोकी द्योतयत्येना जिनेशे दिव्यभाषया ॥

निर्लज्ज किमुदेत्येष सहस्रकिरणोऽधुना ॥ ६८ ॥

गुणागुणपुञ्ज एवैष त्रिजगत्यपि दुर्लभः ॥

अस्त्यत्र कथमेतेन हेमाद्रिरुपमीयते ॥ ६९ ॥

अनुमानालङ्कार उच्यते—

साधनात्साध्यविज्ञानमनुमानमिदं यथा ॥

पदार्थवाक्यार्थगो हेतुः काव्यलिङ्गं मतं यथा ॥ २७० ॥

चन्द्रप्रभं नौमि यदीयभासा। नूनं जिता चान्द्रमसी प्रभा सा॥
नो चेत्कथं तर्हि तदङ्घ्रिलग्न-। मगच्छदन्यादिन्दुकुटुम्बमासीत्॥ ७१॥
इदमनुमानम्॥

प्रियमाणोऽपि भव्यौघः पुनरुज्जीवनं गतः॥
पुरुदेवप्रसादश्रीजीवनौषधपानवान्॥ ७२॥

मारणादिषोपद्रुतानां भव्यानां पुनरुज्जीवने पुरुजिनधर्मप्रणीतिरूपप्रसादजीवनौषधं हेतुः॥ पदार्थगतहेतुरिति काव्यलिङ्गमिदम्॥ तस्य विशेषणगतत्वेन पदार्थगतत्वम्॥

नमः सिद्धेभ्य इत्येवं शुभा पद्याक्षरावली॥
बिभ्रतो हृदि यो भव्या लोकाग्रपदमाश्रिताः॥ ७३॥

वाक्यार्थगतो हेतुर्यथा॥

स सामान्यविशेषत्वात् कार्यकारणभावतः॥
प्रकृतं यत्समर्थ्येतार्थान्तरन्यसनं मतम्॥ ७४॥

सामान्यविशेषभावेन कार्यकारणभावेन च प्रकृतस्य समर्थनं यत्र सोऽर्थान्तरन्यासः॥ सामान्याद्विशेषसमर्थनं यथा—

पलायमाना निधिपरिभूता। भीताश्च चक्रिपुरुषेभ्य आगात्॥
अचेतनेभ्योऽपि तथाहि सर्व-। मन्तर्भयानां भयमातनोति॥ ७५॥

अन्तःकरणे चकितानां सर्वं भयं करोतीति सामान्यं तृणकृतनरेभ्यो भीता इति विशेषं समर्थयति॥

महापुरुषसंसर्गादधमोऽपि सुधीर्भवेत्॥
पुरुदेवपदाश्रित्या तिर्यग्जीवो मुनीयते॥ ७६॥

जिनपदाश्रयेण तिर्यग्जीवो मुनीयत इति विशेषेण अधमोऽपि सुधीः स्यादिति सामान्यं समर्थ्यते इति विशेषात्सामान्यसमर्थनम्॥

कण्ठस्थः कालकूटोऽपि शम्भोः किमपि नाकरोत्॥
सोऽपि दन्दह्यते स्त्रीभिः स्त्रियो हि विषमं विषम्॥ ७७॥

अत्र स्त्रियो हीति विशेषात् स्त्रीभिरिति विशेषसमर्थनमिति विशेषाद्विशेष-

समर्थने च ज्ञेयम् ॥ अथवा सामान्याद्विशेषसमर्थनमेव विशेष इति सर्वो सामान्येन गिरिजादिसर्वविशेषस्य दाढर्चसमर्थनात् ॥ कार्यकारणभावेन यथा—

भक्ता भवन्तु भो जीवा न निर्भक्ता जिनेश्वरे ॥
सोऽभक्तसमभावोऽपि भक्तान् मान्यं नयत्यरम् ॥ ७८ ॥

भक्तिकार्येण मान्यनयनेन भक्तत्वं कारणं समर्थितम् ॥ कारणात् कार्यसमर्थनं तु काव्यलिङ्गे अन्तर्भूतमिति नोक्तमनोऽर्थान्तरन्यासस्य त्रयो भेदाः ॥

उद्दिष्टा यैः क्रमैरर्थाः पूर्वं पश्चाच्च तैः क्रमैः ॥
निरूप्यन्ते तु यत्रैतद्यथासंख्यमुदाहृतम् ॥ ७९ ॥

चित्ते मुखे शिरसि पाणिपयोजयुग्मे ।
भक्तिं स्तुतिं विनतिमञ्जलिमञ्जसैव ॥
चेक्रीयते चरिकरीति चरीकरीति ।
यश्चर्करीति तव देव स एव धन्यः ॥ २८० ॥

यत्र कस्यचिदर्थस्य निष्पत्तावन्यदापतेत् ॥
वस्तु कैमुत्यसन्न्यायादर्थापत्तिरियं यथा ॥ ८१ ॥

यत्रैकस्य वस्तुनो भावे तत्समानन्यायेन किमुतेत्यादिनाऽर्थान्तरमापतति साऽर्थापत्तिः ॥

यात्रामात्रेण चक्रचक्र्यो प्रणता मागधादयः ॥
सुरेशाः कम्पितात्मानः किमन्ये नृपमानिनः ॥ ८२ ॥

अपि च ।

अवटुतटमटति झटिति स्फुटपटुवाचाटधूर्जटेर्जिह्वा ॥
वादिनि समन्तभद्रे स्थितवति सति का कथाऽन्येषाम् ॥ ८३ ॥

सर्वत्र सम्भवद्वस्तु यत्रैकं युगपत्पुनः ॥
एकत्रैव नियम्येत परिसङ्ख्या तु सा यथा ॥ ८४ ॥

॥ प्रश्नाप्रश्नपूर्वकत्वभेदात् ॥ तद्द्वयमपि द्विधा वर्ज्यस्य शाब्दत्वार्थ-त्वाभ्याम् ॥ तत्र शाब्दवर्ज्या प्रश्नपूर्वा यथा—

आधारः कोऽस्ति जीवानां पुरुदेवो न विष्टपम् ॥
सलङ्कारमिलोक्याः कः पुरुर्न च सुरालयः ॥ ८५ ॥

अर्थगर्भा प्रश्नपूर्वा यथा—
तमोनिवारकः कोऽत्र वर्द्धमानजिनेश्वरः ॥
दीनर्मीकुरुते लोकं को दिव्यध्वनिरर्हतः ॥ ८६ ॥

अप्रश्नपूर्वा शब्दगर्भा यथा—
गोष्ठी विद्वत्सु न स्त्रीषु दया सत्त्वे न वैनसि ॥
चिन्ता तत्त्वे न कामादौ भरतस्येश्वरस्याङ्गिनः ॥ ८७ ॥

उभयगर्भा प्रश्नपूर्वा यथा—
परस्त्रीषु स जात्यन्धो निष्कार्येषु सदाऽलसः ॥
मूकः परापवादेषु पङ्गुः प्राणिवधेषु च ॥ ८८ ॥

श्लेषेणापि चाल्पत्वनिश्चयरूपा परिसंख्या यथा—
यत्रानेकत्वं कलिताटवीषु । पलाशिता द्रौ कुसुमेऽपराग. ॥
निमित्तमात्रे पिशुनत्वमासी- । च्छिद्रावकाशोऽप्यवपादिना च ॥ ८९ ॥
ऋतु. मास आवासटवीनां आनेकाम्नाना भाव । आनेकतां दु स्वरतो भावश्च ॥ द्रौ द्रुमे पर्णवत्ता मांसभक्षित्वं च ॥ परागः पुष्परजः अपरागः रागाभावः परेषामागोऽपराधो वा ॥ शुभाशुभकार्यसूचक वर्णअपदव च ॥ पद्म पद्म पदौ आदौ । येषां ते पदादय । पदादय अपद्मवर्णा न एषां तानि अपदादीनि तेषां भावस्तत्ता निन्दयदिना च ॥
प्रश्नोत्तरे निरूप्येते बहुधा चोत्तरादिषि ॥
प्रश्न उत्तरयते यत्र सोत्तरप्रहेलिका द्विधा ॥ ९० ॥
यत्रानेकधारमुत्तर प्रश्ननिरूपणपूर्वक तदेकमुत्तर यत्र च निश्चयनानानुगत्यस्य उत्तेय तदुत्तरं द्वितीयम् ॥ क्रमेण यथा
को लघुर्याचकः कोऽरि पाप्मा को बन्धुरागमः ॥
का निद्रा मूढता धर्मे बन्धाना जगत ...
किमथ ज्ञानत्वं सुधवरमहात्माग जगति । ...

प्रभुः श्रीवीरनाथोऽजनि भुवि यदा कल्पवृक्षो ॥
तदा जातो धर्मः परमहिमवः काममुरभि- ।
मेहाजैनाधीशद्विजिनविदिताः प्रादुरभवन् ॥ ९२ ॥
यदा वीरजिनो जातस्तदा धर्मः सुरभो जात. ॥ जैनोत्तमाश्च नानावर्ति-
भाजो बहवो जाताः ॥ किं पृच्छयते त्वयाऽधुनेत्युत्तरान् श्रीवीरप्रभौ तत्रै
धर्मोदितोदितत्वमस्ति किं! किं जैनाश्च सम्पत्तिमान्तः मंतीति! प्रश्न उत्तरे
अथ वाक्यन्यायमूलप्रस्तावेन विकल्पः सम्सूचने—
विरोधे तु द्वयोर्यत्र तुल्यमानविशिष्टयोः ॥
औपम्याद्युगपत्प्राप्तो विकल्पालंकृतिर्यथा ॥ ९३ ॥
आज्ञा मन्दारमालाऽस्य श्रियतां मूर्ध्नि भो नृपाः ॥
खड्गजातामिसन्दीप्तज्वालामालाऽथवा ध्रुवम् ॥ ९४ ॥
चक्रिणि प्रभवति भूपानां सन्धिविग्रहनामाभ्यां तुल्यप्रमाणाभ्यामाज्ञानु-
धारित्वकृपाणाग्निज्वालामालाधारित्वे युगपदेव प्राप्ते विरोधाचौपम्यगम्ये
विकल्पः ॥ एतत्प्रतिपक्षभूत समुच्चय उच्यते—
क्रियाणां चामलत्वादिगुणानां युगपत्तत ॥
अवस्थानं भवेद्यत्र सोऽलङ्कार समुच्चय. ॥ ९५ ॥
निष्क्रामति पुरः स्वामी स्तुवन्ति स्तुतिपाठकाः ॥
अनुयान्ति महीपाला वहन्ति शिबिका सुरा ॥ ९६ ॥
उदिते भामति ज्ञानदीधितौ पुरुभर्तरि ॥
विशद भव्यचेतोऽब्दकृपूकाना कलुष मन. ॥ ९७ ॥
उदाहरणद्वयमुक्त भिन्नविषयत्वे ॥ एकविषयत्वे यथा—
अहिंस्त्रर्महितोपदेशविमुखा मिथ्यादृशो जन्तव ।
श्वभ्रेषु प्रभवन्ति यान्ति दलन वाञ्छन्ति सौख्यास्पदम् ॥
अदयन्त्युत्पतनं च यान्ति निहता क्रन्दन्ति मूर्छन्ति ते ।
घूर्णन्ते प्रलपन्ति दु खनिवह ते भुञ्जते सर्वदा ॥ ९८ ॥

आदिष्टप्राणी सुदिते विशददहरकौतूहलं निर्मल- ।
स्फारार्थं वदनारविन्दविकचं भेरीरवव्यापनम् ॥
नानाभूषणकान्तिपुञ्जविसरव्याप्ताशमिन्द्रादयः ।
साकेतं मधुरत्नमाङ्गनिर्निति कुर्वन्त आराद्वराः ॥ ९९ ॥

अनेकेषां कारणानामहमहमिकया यत्रैकं कार्यं साधयितुमुद्यतः सोऽपि समुच्चय एव ॥ यथा—

शौचं सत्यं क्षमा त्यागः मार्गल्यं मृदुताऽऽर्जवम् ॥
वृषं चारु विवेकित्वं दयां पुष्णान्ति चक्रिणः ॥ १०० ॥

शौचादीनां धर्मसम्पादने प्रत्येकं कारणत्वेऽपि युगपदहमहमिकया सम्बन्धः ॥

कार्यसिद्ध्यर्थमेकस्मिन्हेतौ यत्र प्रवृत्तिके ॥
काकतालीयवृत्तोऽस्य समाधिरुदितो यथा ॥ १०१ ॥

कार्यसिद्धये यत्रैकस्मिन्कारणे वृत्ते काकतालीयन्यायेन कारणमन्यदागत्य तत्कार्यं सुष्ठु करोति स समाधिः ॥

चक्र्याश्लेषमियं कर्तुं विसस्रकुचवाससि ॥
वधूः पारावतस्तावत्कुञ्ज मणितध्वनिम् ॥ २ ॥

तत्प्रार्थितचक्रिणः परिरम्भमधीगमनार्थं कान्तया कुचवस्त्रविस्रंसने प्रवर्तिते काकतालीयनया जातेन पारावतध्वनिना आलिङ्गनलक्षणकार्यस्य सुकरत्वम्॥

लोकन्यायमूलालङ्काराः कथ्यन्ते—

यत्रात्यद्भुतचारित्रवर्णनाद्भूतभाविनोः ॥
प्रत्यक्षायितता प्रोक्ता वस्तुनोर्भाविकं यथा ॥ ३ ॥

न चातीतानागतयोः प्रत्यक्षवदवभासित्वं विरुध्यते! अत्याश्चर्यार्थवर्णनया भावकानां चेतसि भावनोत्कर्षः ॥ तथाच प्रत्यक्षायमाणत्वं भावनया पौनःपुन्येन चेतसि निदर्शनाद्घटत एव ॥

पिहिते कारागारे तमसि च सूचीमुखाग्रनिर्भेद्ये ॥
मयि च निमीलितनयने तथापि कान्ताननं व्यक्तम् ॥ ४ ॥

इत्यादावप्यगतार्थेऽपि प्रत्यक्षायमाणत्वसम्भवात् ॥

चक्रिसेनाग्रतो रेजे चक्राब्जमरसद्दलम् ॥
दलाग्रे यस्य वारिबिन्दुरिवालक्ष्यत सर्वभूः ॥ ५ ॥

सकलद्वीपसागरयुक्तायाः सर्वभुवश्च धारायां जलबिन्दुरूपतेति अद्भुतवर्णनया तत्र सा बिन्दुरेवेति भावनया भावकस्य प्रत्यक्षवत्प्रतीतिसम्भवः ॥ न चेयं स्वभावोक्तिरस्या विषयस्याद्भुतत्वेन भव्यत्वाभावात् ॥ नाप्युत्प्रेक्षा भाविनोः प्रत्यक्षत्वेनाध्यवसायाभावात् ॥ नेयं रसवदलङ्कृतिः अत्र विभावानुभावाद्यनुसन्धानेन रसादेर्माध्यस्थ्येन अद्भुतरसाभावात् ॥ भावना अभ्रान्तिनिरूपणाच्च भ्रान्तिमानपि ॥

यत्रेष्टतरवस्तूक्तिः सा प्रेयोऽलंकृतिर्यथा ॥
शृङ्गारादिरसोत्पुष्टिर्यत्र तद्रसवद्यथा ॥ ६ ॥

भो भव्याः पिबतादराच्छ्रवणपुटैः कल्याणवार्तासुधां ।
मादृक्षप्रजिनेशिनः सुरगिरौ जन्माभिषेकोत्सवः ॥
जातस्तेन सुरालयोऽजनि गिरिः स्वर्गायिता भूरपि ।
देवाः पावनमूर्तयो जनगणाः सर्वे कृतार्थीकृताः ॥ ७ ॥

विश्वलोकप्रियतरस्य पुरुजिनजन्माभिषेकस्य प्रतिपादनं

रहस्तु यत्र हरणे प्रवृत्ता । महासमाजाः क्षितिपालनद्याः ॥
स्वर्गापवर्गान्दर्पयतु वपुष्क । सम्पद्वरस्वा द्रवाम्बुः ॥ ८ ॥

अत्र शृङ्गारस्य पोषणम् ॥ एवं रसान्तरेऽपि योज्यम् ॥

यत्रान्यथापलापोऽर्थो यथा सोऽपह्नुतिक्रिया ॥
प्रत्यनीकं रिपु यत्राशक्तौ तत्सम्बन्धिदूषणम् ॥ ९ ॥

यत्र समर्थस्य प्रतिपक्षस्य निराकरणासामर्थ्ये तत्सम्बन्धिनिराकरणं प्रत्यनीकालङ्कारः स ॥

यत्तेजोऽनन्यसाधारणपरिगलितविश्वदेवाधिपा ।
यस्मादर्धनिशाधिनिर्जितमिता मेघाश्रयाप्या गतः ॥
तद्वृत्तं मम मण्डितेन पतिना यूयं कुरुध्वमामुन ।
श्रेष्ठमणिभयम्यावरदिना अपापान्यपातिन का ॥ २१० ॥

अत्र जयकुमारस्यास्मभाषा ॥

यत्कीर्तिर्वैरिसम्पूर्णाजितस्वमहिमा शशी ॥
तस्याम्बुधिमहाशयं पद्माकरमपास्यति ॥ ११ ॥

यत्कीर्त्यम्बुधिनी महालक्ष्मीर्यस्य अथवा महाशया निधयः । पक्षे अम्बुजानि । तयाऽस्यारिकुलपङ्कजानां सम्बन्धित्वं वा ॥

यद्वस्तु येनचित्कर्त्रा येन साधितमन्यथा ॥
तथैवान्यकर्त्ता चेद्व्याघातः स समाख्यते ॥ १२ ॥

यद्वस्तु येन केनापि कर्त्रा येन साधनेन साधितं तेनैव साधनेन तद्वस्तु अन्येन कर्त्राऽन्यथाक्रियते चेत्स व्याघातः ॥

बाहुभ्यां सत्यमेधार्थं गर्वपर्वतवैरिभिः ॥
निःसारीकृतमेताभ्यां महता चक्रपाणिना ॥ १३ ॥

क्रमेणानेकमेकस्मिन्नेकं वा यदि वर्तते ॥
अनेकस्मिन्नयत्राधेयं पर्यायः स द्विधा यथा ॥ १४ ॥

अनेकमाधेयमेकस्मिन्नाधारे यदि वर्तेत एकः पर्यायः । क्रमेणेत्यनेन समुच्चयालङ्कारव्यवच्छेदः तत्रैकत्रानेकेषां युगपद्वर्तनात् ॥ यत्रानेकस्मिन्नेकं यदि स द्वितीयः । अत्रापि क्रमेणेत्यनेन विशेषालङ्कारविच्छेदः तत्रानेकत्र एकस्य युगपद्वर्तनात् ॥

कुवादिनः स्वकान्ताना निकटे परुषोक्तयः ॥
समन्तभद्रयत्यमे पाहि पाहीति सूक्तयः ॥ १५ ॥

अत्र विजिगीषोस्तद्द्विषोरुक्तीनां एकाधारे अनेकेषां क्रमेण प्रवृत्तिः ॥

लक्ष्मीः पद्माकरस्था जडगृहमिदमित्याश्रिता चन्द्रमत्र ।
स्थित्वा दोषाकरोऽयं स्रवति च पुनरतः संश्रिता मेरुमत्र ॥
स्थित्वा गर्वोन्नतोऽयं भवति पुनरिति प्राप्य तस्मात्क्षितीश ।
तस्य श्रीवक्षसीद्धे स्थिरतरमहसि स्थैर्यभागावदष्टि ॥ १६ ॥

एकस्या लक्ष्म्याः सरःप्रभृत्यनेकत्र क्रमेण प्रवर्तनम् ॥

विरुद्धभासबोध्यस्य वस्तुनो यत्र भासनम् ॥

छायाकारेङ्गिताभ्यां हि सा सूक्ष्मालंकृतिर्यथा ॥ १७ ॥

सुभद्रा नवसंसर्गे प्रिये क्षुतवति द्रुतम् ॥
ईषदुद्भिन्नबिम्बोष्ठी स्वकर्णस्पर्शनं व्यधात् ॥ १८ ॥

नूतनसङ्गे लज्जया दीर्घायुर्भवेति वक्तुमशक्तया स्वकर्णस्पर्शनेन तदर्थः प्रकाशितः ॥

महासमृद्धिरम्याणां वस्तूनां यत्र वर्णनम् ॥
विधीयते च तत्र स्यादुदात्तालंक्रिया यथा ॥ १९ ॥

समवसरणमध्ये मन्नपादप्रणम्रान् ।
मकुटघटितरत्नान् दिग्विराजप्रभाभान् ॥
त्रिदशमनुजराजान् स्तोत्रसंघट्टरम्यान् ।
प्रमुदितमनसस्तान्वीक्ष्य दृष्टः ॥ चक्री ॥ २० ॥

भवेद्विनिमयो यत्र समेनासमतः सह ॥
समन्यूनाधिकानां स्यात्परिवृत्तिस्त्रिधा यथा ॥ २१ ॥

समेन समन्यूनाधिकयोः [illegible] सह विनिमयः परिवृत्तिः । तत्र समेन सह परिवृत्तिर्यथा ॥

[illegible] विनार्थात्मे [illegible] ॥
[illegible] दत्वा [illegible] ॥ २२ ॥
[illegible] ॥
[illegible] दुर्लभानि [illegible] ॥ २३ ॥

[illegible] न्यूनाधिकपरिवृत्तिः ॥

[illegible] विना [illegible] ॥
[illegible] ॥ २४ ॥

[illegible] न्यूनाधिक [illegible]
[illegible] –

[illegible] पूर्वं पूर्वं यथा क्रमात् ॥
[illegible] यथा ॥ २५ ॥

धर्मेण पुण्यसम्प्राप्तिः पुण्येनार्थस्य सम्भवः ॥
अर्थेन कामभोगश्च क्रमोऽयं कथितः स्फुटः ॥ २६ ॥
यत्रोत्तरोत्तरं पूर्वं पूर्वं प्रति विशेषणम् ॥
क्रमेण कथ्यते सैकावल्यलङ्कार इष्यते ॥ २७ ॥
पुरन्दरपुरी श्राद्धश्रावकजनशोभिता ॥
श्रावकाः स्थिरधर्माणो धर्मो यत्र दयात्मकः ॥ २८ ॥

इदमुदाहरणं स्थापनेन ॥ अपोहेनापि स्याद्यथा—

न सा सभा कविर्वादिगुणिविद्वज्जनोज्झिता ॥
विद्वज्जना न ते शब्दशास्त्रज्ञानविवर्जिताः ॥ २९ ॥
यत्रोत्तरोत्तरं सम्युत्कृष्टत्वावहता भवेत् ॥
पूर्वपूर्वस्य वै तत्स्यान्मालादीपकमिष्यते ॥ ३३० ॥
आदिदेवाऽऽप सद्बोधं बोधः सर्वार्थसञ्चयम् ॥
पदार्थनिचयोऽप्याप लोकालोकस्वरूपताम् ॥ ३१ ॥

यत्रोत्तरोत्तरोत्कर्षः सा सारालङ्कृतिर्यथा—

तत्त्वे जीवोऽत्र भव्यस्तमपि जिनमतोऽत्रापि पञ्चाक्षसंज्ञी ।
मर्त्योऽसौ विवेकी धनिक उत्कृष्टोऽत्रापि सम्यग्दृगत्र ॥
कारुण्याढ्यो मनाज्ञोऽत्र च सकलयमी धर्मसद्ध्यानकोऽत्र ।
शुक्लध्यान्यत्र कर्मक्षपक इह ततः केवली सिद्ध एव ॥ ३२ ॥

त्रिभुवनैकसारभूत सिद्धपरमेष्ठिनि विषयत्वेन सारः इत्यस्यालङ्कारस्यान्वर्थसंज्ञा ॥ इत्यर्थालङ्कारान् निरूप्येदानीं संसृष्टिसङ्करौ कथ्येते । यथा लौकिकानां कनकमयानां च पृथक् पृथक् सौन्दर्यकारणानामपि हाराद्यलङ्काराणामन्योन्यसम्बन्धेन रम्यता दृश्यते तथैव रूपकादीनामलङ्काराणामन्योन्यसम्बन्धेन रम्यतातिशयो गम्यते ॥ तिलतण्डुलन्यायेन संयोगरूपः क्षीरनीरन्यायेन समवायरूपश्चेति स च सम्बन्धो द्विधा । आद्येन न्यायेन संसृष्टिरन्त्येन सङ्करः ॥ शुद्धिरेकप्रधानत्वमेकाकारप्राधान्यरूपा स्यादिति शुद्धिमिच्छन्ति संसृष्टिसङ्करयोः पृथक्त्वं नेच्छन्ति । इह तु तयोः पृथक्त्वा-

…त्पर्वता. भूतोपद्रवाश्च । इन्द्रो जयदर्शनश्च । अग्नि पवित्रश्च । तत्र सा-
…वर्जितविधूतव्रतश्च । नैर्ऋत रक्षांसि रक्षा धर्मस्य । अरि अरत्वे वेति
…विकल्पितत्वकुत्स्यात् । वरुण प्रकृष्टं चेतो यस्य च । वायुः लोके प्राय-
…सुखीवर्तीति च । अनेकानाश्रितान्यानीति । कं सुखं चरतीति कच्छः
…द्विरिलं पतीतिच । सर्वसुता पालका यत्ताश्च ये न एव चक्री ॥

शून्यत्वतापकृचिन्ता स्वेष्टानामिगमस्मृतिः ॥
प्रियानुपद्धचित्ता सा न पश्यति न वक्ति च ॥ ३१ ॥
स्वेदोत्कर्षणहृत्खेदो मार्गरत्यादिजः श्रम ॥
स्विन्नांग्यनिलवान्छाऽगाद्रतान्ते लुलितालका ॥ ३२ ॥
…वासगेहाद्बहिर्गता ॥
बोधामीष्टागमाद्येन मनोनिःस्पृहता धृति ॥
भरते कृतकृत्या सा मन्यते तृणवज्जगत् ॥ ३३ ॥
इष्टानिष्टागमोद्भूता जाड्यमप्रतिपत्तिधीः ॥
चनिग्यस्यागते दृष्टा नाभ्युत्थानोपचारकृत् ॥ ३४ ॥
आरमोत्कर्षोऽप्यधिकाराद्भवेः शौर्यबलादिजः ॥
समामे नृपक्रीडानां स्थितिः केति जयोऽवादीत् ॥ ३५ ॥
निर्वेदोऽनल्पधीर्दुःखेर्ष्यातत्त्वमज्ञतादितः ॥
दैन्यचिन्ताश्रुनिश्वासाः सम्भवन्त्यत्र तद्यथा ॥ ३६ ॥

कर्पूरेण कृतं हिमांशुकिरणैः किं चन्दनैः किं बिसैः ।
पर्याप्तं मृगनाभिभिः किसलयैः किं मन्दवातैरलम् ॥
हारेणाऽलमलं कुशेशयदलश्रेणीनालवृन्तेन किं ।
तं चक्रेश्वरमालि सर्वगुणिनं क्षीमं त्वमाकारय
कार्पण्यं स्वाद्नौद्धत्यं दैन्यं सत्त्वात् …
मद विद्वर मा मा कूज पारावत त्वं ।
विरम … इत्यादि ॥
अनिल सपत्रो त्वं … ।

स्मर पदनविशेष्यानेनुमान्ती गतेशम् ॥ ३८ ॥

क्रोधः कृतापराधेषु पुनः प्रज्वलनं यथा ॥

रे पान्थास्तु विदिक्षु दिक्षु यदि नो विक्षिप्यतेऽम्भोत्करः ।
धौतकौशेयककुक्षिपोटनमथो भक्ष्येत पद्मादिभिः ॥
इत्याद्युक्तिकठोरतापकटितक्रोधानलाः सद्भटाः ।
अनेको द्विपतोऽखिलास्तत इतः संक्रमयन्ति स्म ते ॥ ३९ ॥

ईर्ष्या सा स्यात् परोत्कर्षासहिष्णुत्वं स्फुटं यथा ॥

तस्यां सर्वाऽपि सम्पत्तिः किमत्रागम्यते स्मर ॥ ४० ॥

स्वेदकम्पादिकृद्दर्पः प्रसादस्तूत्सवादितः ॥

कृतार्थोऽस्य यथाऽन्यस्य संगमोत्सवतोऽचिरात् ॥ ४१ ॥

तर्जनादिकृदुग्रत्वं चण्डताऽऽगसि धीक्षिते ॥

खण्डिताधर गच्छेति तर्जितोऽस्याः पदे नतः ॥ ४२ ॥

स्मृतिः पूर्वानुभूतार्थविज्ञानं कथितं यथा ॥

चकितेत्यमहोरस्थश्रीगुलं कोऽनु वर्णयेत् ॥

यत्सङ्कल्पपरिरब्धायां मे सुरतं वर्णनातिगम् ॥ ४३ ॥

मरणाय प्रयत्नो यः सा मृतिः कथिता यथा ॥

रथाङ्गद्वयवियोगासहा कामिनी सा । विषवे श्रुती कोकिलारवलग्ने ॥
दयाविन्दुहृष्टी तनु मन्दयातु । स्पृष्टं प्राणमम्भोरुहापाणशायम् ॥ ४४ ॥

मद्यादिविहितो मोदहृद्विभ्रान्तिकरो मदः ॥

अयुक्तमप्यलपनयान् प्रमत्तः । सखाऽन्तिकस्था मधुपः सुवश्यः ॥
प्रविश्य वात्यागमतः सलीलं । यथा निलिन्या मधुपोऽन्तरङ्गम् ॥ ४५ ॥

उद्वेगश्चेतसोऽशान्तिर्भूयात्सुन्नीदनादिकृत् ॥

राजसुनिपतन्ति सन्मार्गे गते कुलकमायिय ॥ ४६ ॥

चेतोनिमीलनं निद्रा स्वप्नेक्षितसुखाप्रम् ॥

स्वादते कुसुमं स्वादं गगने मालिनाऽद्यतौ ॥ ४७ ॥

अवहित्थाऽऽकृतेर्गुप्तिः —

[illegible] । [illegible] ॥
[illegible] । [illegible] ॥
[illegible] ॥

[illegible] ॥ ४९ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५०॥

[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible]
[illegible]
[illegible]
कृत्वा दिग्विजयं पुरीं प्रविशति श्रीमान् [illegible]
यस्य स्तोत्रकुचांशुका मणिमयस्तम्भ [illegible] ।
मैत्र्यम्पर्णगतं स्वनायकमिव प्रोत्तुङ्गपीनस्तनी ।
श्रीकामागमवेदिनी [illegible] तं प्रेक्षते ॥ ५२ ॥

मृदु सावेशचिन्ताभिः स्यान्मोहो मूर्च्छनं यथा ॥

सम्प्रेक्ष्य दूतीश्चिरयत्यधीशे । तदेन्दुपादैः प्रहता लताङ्गी ॥
सम्प्रेषिता सान्त्वसखीव [illegible] ताः । सन्तर्जितुं मूर्च्छितमूर्विरासीत् ॥

मतिरर्थविनिर्णीतिस्तत्त्वमार्गानुसन्धितः ॥

प्रतापवक्रिणः सोऽयं वह्निरेव न संशयः ॥
यत्प्रवेशनमात्रेण निर्दग्धा रिपुसन्ततिः ॥ ५४ ॥

अलसत्वं तु कर्तव्ये या मन्दोद्यमता यथा ॥

समास्तां गृहव्यापृतौ किंवदन्ती । स्वकार्योप[illegible]दमयन्ती
पिकीपंचमोक्तिश्रुतिप्रेरिता सा । [illegible] ॥

तुल्यवर्तनमुन्मादश्चेतनाचेतनेष्वपि ॥

चक्रव्यानकध्वनिभ्रान्त्या मन्त्रयन्तेऽरयो द्रुमैः ॥ ५६ ॥

दु न्ममोहादिना वेगोऽस्त्वाराः क्वापतापकृत् ॥

निधिपतिविरहिण्यः सम्मतो वीक्ष्य चन्द्रं ।

मुदयगिरिनिषण्णं रक्ष मा वीक्ष पांसून् ॥

इति यवनविधानाः सम्भ्रमोत्था लुठन्त्यः ।

स्वगृहभुवि सलीला व्यस्तनाम्नाऽऽह्वयन्ति ॥ ५७ ॥

व्याधिर्ज्वराधिकस्तापश्चेतमोऽभिमरायथा ॥

यै यत्र चक्रिरणेऽरिवृन्दे । सह प्रया[illegible] वनितास्तदीयाः ॥

[illegible]वर्तमाने मदनज्वराग्नि । कुण्डे पतन्ति स्म वपुर्निरासाः ॥ ५८ ॥

निद्रायास्तु समुद्रेकः सुप्तिः सा कथिता यथा ॥

राज्ये समस्तेऽरिजयात्तिर्षीता । सुप्ते रि[illegible]दनितानिलेन ॥

सोमर्द्धिपुकोऽपि तदश्विवाभिर्वार्षिमुरारेर्न भिनत्ति निद्राम् ॥ ५९ ॥

फालासहनमौत्सुक्यं चेतस्तापन्त्वरादिकृत् ॥

विनीता नगरीनार्यो विभूष्य कृतसम्भ्रमा ॥

विलम्बित महन्ते स्म कृ[illegible]रेण निधिरागमं ॥ ६० ॥

विलम्बिन महन्ते स्म कृ[illegible] [illegible] उद ॥

उपाय पार्याचि[illegible] [illegible] ॥

[illegible] विनम[illegible] [illegible] गति ॥ ६१ ॥

[illegible]

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

स्यारोगोन्मादहीनाः शेषाः ॥ धीरे निर्वेदमदिरा रौद्रोक्ताः सर्वे ॥ मध्यमे धृतिमदगर्वोद्वेगगर्वसुप्तिनिद्रापस्मारादिरथामर्षौग्र्यप्रमादहीनाः शेषा ॥ वीरेऽद्भुते च मतिचिन्तादयो यथासम्भवमूह्याः ॥ शान्ते धृतिनिर्वेदौ ॥

रसभावाभिनेतृत्वेऽपि हृत्ते नर्तके रसाः ॥
भावा न किन्तु सभ्येषु स्मृतपूर्वरसादिषु ॥ ६३ ॥

उद्देशक्रमाभावेऽपि रसनिरूपणस्य भावनिरूपणपूर्वत्वात् भावा उक्ताः ॥ अथ दशावस्थाः शृङ्गाररसस्य अङ्कुरितत्वप्रतिपत्तिहेतवः कथ्यन्ते ॥

रत्युल्लाससमुद्भवाः खलु दशावस्थाश्च चक्षुर्मनः- ।
प्रीत्यासक्तियुग पुनर्मुधि तथासङ्कल्पको जागरः ॥
सम्प्रोक्ता तनुता तथा च विषयद्वेषस्त्रपानाशन ।
मोहो मूर्च्छनमप्यतो मृतिरिति प्रोक्ता दशा विच्युतेः ॥ ६४ ॥

आदरमेक्षणं यत्र चक्षुःप्रीतिर्यथा पुनः ॥
साकिर्मुहुर्मुहुश्चिन्ता प्रतिकृत्यादिभिर्यथा ॥ ६५ ॥
अधरस्तननाभ्यन्तश्रोणीचरणवीक्षणैः ॥
पराङ्मुखेक्षितैश्चक्रे सा तस्य स्मरदीपनम् ॥ ६६ ॥
स्वरूपसाम्यमनसा करिसत्करौ च ।
मेरोः प्रवाहशिखरे शशिनं च पद्मम् ॥
मेरुं नितम्बसुभगं विलिलेख कान्ता ॥
त्वां लज्जिता मम पुरो विलिखन्त्यपीनम् ॥ ६७ ॥
वाञ्छा शुभमिवावासौ संकल्पो भणितो यथा ॥
निद्राक्षयः प्रियाऽलाभादनिशं जागरो यथा ॥ ६८ ॥
तावारूढौ च दुर्मोचप्रेमबन्धौ मनोरथम् ॥
दुर्लभाश्लेषसम्भोगफललाभार्थमार्थिनौ ॥ ६९ ॥

कामिनी विरहतस्त्वयात्रवी- । दित्यसौ निशि सुजागरापि ॥
आलि मां रविकरात्सुतापिनीं । रक्ष रक्ष नृपमानभानुना ॥७०॥

कामज्वरेण कायस्य तापने तनुता यथा ॥

निश्चलत्वमदिग्धत्वं विषयद्वेषणं यथा ॥ ७१ ॥

नीलाब्जमण्डनमृते धनिनेन्दुरेखा । तन्वंगिनी विधुधनुल्यमृतप्रपाना ॥
पक्षद्वयेऽपि विरहात्तरिवृद्धिहीना । किं ते मनःकुमुदमीप्सति सुप्रवेष्टुम् ॥

सर्वांतसारिरमणी मुनिशम्य भीता ।
सल्यास्यदर्पणयुगं न च पश्यतीयम् ॥
मुग्धा न निधाभिनि कोकिलचन्द्रबिम्बः ।
मन्दानिलाशयगता नृप मन्मथार्ता ॥ ७२ ॥

अपानाशो गुरुत्वस्यागणनान्मानमोचनम् ॥
मनोवैकल्यतो मोहः स्यादुन्मादो यथा द्वयम् ॥ ७४ ॥

मन्दानिले वहति गुञ्जति च द्विरेफे ।
मत्ते निकूजति पिके कलकूजनाढ्ये ॥
पारावते च नृप सा विजहाति मानं ।
गन्तुं पदे नय समिच्छति मन्मथार्ता ॥ ७५ ॥

माकन्दमञ्जुलतामवलम्ब्य मुग्धा ।
जल्पे हि पश्य वचनादनुनीय क्षिप्ता ॥
आनेतुमक्षमतया गलदश्रुनेत्रा ।
कोपेन सा दमति भो धरचक्रपाणे ॥ ७६ ॥

मूर्छा सेन्द्रियवैकल्यान्मुहुरज्ञानृता यथा ॥
प्राणहानिः प्रियालाभलक्षणं च मृतिर्यथा ॥ ७७ ॥

आमीलिताम्बकयुगा मलयोद्भवोरुः ।
चर्चा स्खलत्प्रलपिता गलितोरुहारा ॥
मूर्च्छायुता कलयते सुरतान्त्यसौख्यं ।
श्रीराजराज वनिता परिरभ्यतां सा ॥ ७८ ॥

अत्रान्तरे यदि न गच्छसि तत्समीपं ।
श्रीब्रह्मनुनृपते मदनः कृशाङ्गीम् ॥
नेष्यत्यशेषवनितातिलकायमाना- ।

भावेष्वनुभावाः स्युराशीविस्फालनादयः ॥ ९८ ॥
सात्त्विका अश्रुवैवर्ण्यस्वेदाद्या निरूपिताः ॥
कपोलाक्षिविकासि स्यादुत्तमे मृदुभाषणम् ॥
विदीर्णास्यशिरःकम्पि मध्यमे हसितं मतम् ॥ ९९ ॥
शिरःकम्पाश्रुमत्कायचलं सद्बाष्पबिन्दुकम् ॥
आनन्दशपनस्थानमधमे हसितं मतम् ॥ १०० ॥
पुष्टः शोको विभावाद्यैः स एव करुणो द्विधा ॥
इष्टनाशादनिष्टाप्तेर्जो निरालम्बनं यथा ॥ १ ॥

हा जगत्सुभग हा जगत्पते । हा जनाश्रयण हा जनार्दन ॥
हा [illegible] मां । हाऽनुजेहि [illegible] इति चारुदत् ॥ २ ॥

इष्टस्य वियोगोऽनिष्टात् ॥

हा निर्दय कथमकर त्वया । मोच्यतां मम पतिः कुधीरयम् ॥
[illegible] ॥ ३ ॥

अथ [illegible] ॥

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ४ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ५ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ६ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ७ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ८ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ९ ॥

पञ्चमपरिच्छेदः ।

अन्यालोकनगम्यदानि मम ता धर्ता च सत्नाधवो ।
नो गृह्णन्ति महाश्मी च कनकः पूज्यो महासम्पदा ॥
ये मानुनस्पृण्दो शृदिवरान्ते तर्पणीया धने ।
रित्याश्विन्त्य धनित्नेषु कृतवाधकधन्यजन्मन्यपि ॥ ११० ॥
श्वेदोमार्गानगिरानिह भवगहने आज्वलद्दुःसहाव ।
स्कन्धे यं गन्यमाणानतिचकितमिमानुद्धरेय घराकान् ॥
इत्यालोहत्यरानुमहरमविकसद्भावनंपाठपुण्य ।
प्रमन्नैरेव यावये. शिवपथमुचितान् शास्ति योऽर्हत्स नोऽव्यात् ।
यच्छेऽजोऽनलदग्धनाकपतिगाथविधिमर्यं देवाधिपा ।
यन्नादद्युतिदारिणिकहमिना मेघम्बराल्यां गतः ॥
तद्गा मम गर्जितेन पतिता मूर्धा युल्लसमामृत ।
श्वं कन्समिमेकमात्रगदिताः श्लाघाऽन्यपानेन का ॥ १२ ॥
आलम्बनत्वेव मात्रदानवैरिश्च क्रमात् ॥
उद्दीपो दानमुन्नोऽकदानोत्स्याज्ज्वनादयः ॥ १३ ॥
अनुभाव प्रसादोऽस्महोऽन्ये पुलकादय ॥
र्भा पुष्टा या विभावाद्यैर्भयानकरसो यथा ॥ १४ ॥
चर्विर्वतनिरन्विचद मृ चनेदननन्नना ॥
गृहाया नेत्रभासा नमोऽह्मसुमन ॥ १५ ॥
गृहाया नेत्रभासा नमोऽहंकमुखन ॥
वैविभक्त्वं धृता भावा आलम्बना मना ॥ १६ ॥
उद्दीपना विभावत्व र नाग्नत्वाननादय ॥
अनभावि विभा कल्पाचपत्कल्पविन्द ॥
सहा च मा रवत्वं भवं दयाया व्यभिचारिणा ॥ १७ ॥
जुगुप्सव च न सहा न वीभत्सना किया ॥
जुगुप्सय लोकेगवनदाल्या म क न यथा ॥ १८ ॥
भृप न्नग्नादमवाविमुत्यविपुराजसवनकृपाकरवान ।
स्वदभूनाह सवच्छोणितमाहितमहापूनिपूयाद्रकाय ॥

नीराज्यो यत्र तत्र प्रसवति जनता दुर्जुगुप्स्यश्च तस्मा-।
त्तस्मान्निष्कासितोऽभूत्तनुमलकलितो विसयन् सर्वप्राणाः ॥ १९ ॥
वर्चोगृहं विषयिणां मदनायुधस्य ।
नाडीव्रणं विषमनिर्वृतिपर्वतस्य ॥
प्रच्छन्नपातुकमनङ्गमहाहिरन्ध्रं ।
माहुर्बुधा जघनरन्ध्रमधः सुदत्याः ॥ १२० ॥
आलम्बनविभावा ये जुगुप्स्यपुरुषादयः ॥
उद्दीपनविभावाः स्युर्व्रणगन्धादयस्त्विह ॥ २१ ॥
नासाच्छादनवेगाद्या अनुभावास्तु सात्त्विकाः ॥
पुलकाद्यास्तु निर्वेदप्रमुखा व्यभिचारिणः ॥ २२ ॥
विभावाद्यैस्तु यः पुष्टो विस्मयः सोऽद्भुतो यथा ॥
चक्रे नेत्रे च सूतोऽपरपरसमयो वाजिनः सूतभेदाः ।
सूताभिज्ञो रथी च त्रिजगति नियता ज्या रथो वायुतत्त्वम् ॥
बाणःस्थेमस्थसूतो मनसिजजनकः कार्मुकं सूतदृश्यं ।
स्वादृश्यं लक्ष्यचक्रं रणमिदमवतु प्रस्तुतं प्राणिवृन्दम् ॥ २३ ॥

नेत्रे द्वे भेदाभेदसम्यक्त्वे च । अपरपरसमयः पूर्वापरकालः ॥ अपरस्य स्वमतस्य परस्य परमतस्य समयो ज्ञानं श्रुतज्ञानमित्यर्थः ॥ सूतभेदाः श्रुतविकल्पा शुद्धाशुद्धसद्भूतासद्भूतनिश्चयव्यवहारा नयाश्चत्वारः॥ सूताभिज्ञः श्रुतार्कथंचिदभिज्ञो भाविजिन ॥ त्रिजगति नियता सर्वत्र नियमेन कृपा दया। वायुतत्त्वं वायोरिव निस्सङ्गत्वमात्मनः स्वरूपं । स्थेमस्थसूतः स्थिरतरश्रुतबोधः ध्यानमित्यर्थः ॥ मनसिजजनकः विष्णुः पक्षे मनसिजो विशुद्धिपरिणामस्तदुत्पादकश्चित्तविशेषः विशिष्टं मन इत्यर्थः ॥ सूतदृश्यं श्रुतज्ञानग्राह्यं । स्वादृश्यं स्वेन रथिना ध्यात्राऽदृश्यं कर्म चक्षुराद्यगोचरत्वात् ॥

शास्त्रिणां चित्तचमत्कारि वस्त्वालम्बनमीरितम् ॥
उद्दीपनविभावोऽस्मद्वोजस्पादिवर्णनम् ॥ २४ ॥
अनुभावाः कपोलाक्षिविकासाद्यास्तु सात्त्विकाः ॥

प्रस्वेदपुलकाद्याःस्युः प्रोक्ता हर्षादयः परे ॥ २५ ॥
शमः पुष्टो विभावाद्यैरेव शान्तरसो यथा ॥
पुत्रं पौत्रं कलत्रं प्रियमपि निखिलं प्राणिनां भ्रान्तिहेतुं ॥
मुक्त्वा लोलायमानं कपिवदपि मनः श्रीपुरारेरङ्घ्रियुग्मे ॥
कृत्वाऽऽहन्त्वं सुखात्व कनुपठतिदरं मायमन्यापवर्तुं ।
क्षेत्रं कोणे वसामि कचिदुरवामतः किं परैः पापिसङ्घैः ॥ २६ ॥
आलम्बनविभावाः स्युरार्हन्त्यपदवीमुखाः ॥
उद्दीपनास्त्वनेकान्तसाधुसम्भाषणादयः ॥ २७ ॥
अनुभावोऽत्र भाव्येत सर्वत्र समदर्शिता ॥
निष्पन्दतादयः सूक्ताः सात्त्विका मुनिसत्तमैः ॥ २८ ॥
निर्वेदो धृतिरुद्बोधस्तर्कः स्मृतिमती तथा ॥
इति सञ्चारिणो भावाः स्युः शान्तरसनायके ॥ २९ ॥
उभौ शृङ्गारबीभत्सौ द्वौ च वीरभयानकौ ॥
उभौ रौद्राद्भुतौ हास्यकरुणौ वैरिणौ मिथः ॥ १३० ॥
शृङ्गारजनितो हास्यो रौद्राच्च करुणो मतः ॥
अद्भुतो जायते वीराद्बीभत्साच्च भयानक ॥ ३१ ॥
शान्त सर्वोत्कृष्टत्वान् केनचिन्मैत्रीं विरोधं च न लभते ॥
जीवस्य परिणामत्वाच्च रसो रक्तादिभाक् ॥
तथाऽपि काव्यमार्गेण कथ्यते तत्क्रमोऽधुना ॥ ३२ ॥
श्यामाभो विष्णुरिन्दुद्युतिरभवदनस्थिरफणायां यमो वै ॥
रक्तो रुद्रोऽपि गौरत्विडपि सुरपतिपूर्ववर्णो महादि ॥
कालो नीलश्च नन्दी कनकरुचिरज शुभ्रवर्णः परादि- ।
ब्रह्मा शृङ्गारमुख्ये क्रमत इह मता वर्णभेदोऽयमेवम् ॥ ३३ ॥
गुणसंश्लिष्टशब्दौघसन्दर्भो रीतिरिष्यते ॥
त्रिविधा सेति वैदर्भी गौडी पाञ्चालिका तथा ॥ ३४ ॥
मुक्तसन्दर्भपारुष्याऽनतिदीर्घसमासिका ॥

उज्झिता कठिणैः शब्दैर्वैदर्भी मणिना यथा ॥ ३५ ॥
प्राज्ञः प्रासममस्तमाशहृदयः प्रत्यक्तलोकस्थितिः ।
प्राप्ताशः प्रतिभापरः प्रशमवान्प्रागेव दृशोचरः ॥
प्रायः प्रश्नसहः प्रभुः परमनोहारी पराऽनिन्द्या ।
ब्रूयाद्धर्मकथां गणी गुणनिधिः प्रस्पष्टमृष्टाक्षरः ॥ ३६ ॥
ओज कान्तिगुणापूर्णा या सा गौडी मता यथा ॥
श्रीमन्नम्रसुरासुराधिपचलन्मौलिप्रभास्वन्मणि- ।
श्रेणीश्राणितसन्ततार्घ्यविभवो यत्पादपीठीतटः ॥
वाचोयुक्तिविविक्तवस्तुविसरो दुष्कर्मनिर्मूलनो ।
जीयात्सूरिसुभाषितार्जितमहः सोऽयं जिनेन्द्रप्रभुः ॥ ३७ ॥
उक्तरीत्युभयात्मा तु पाञ्चालीति मता यथा ॥
न स्नेहाच्छरणं प्रयान्ति भगवन्पादद्वयं ते प्रजा ।
हेतुस्तत्र विचित्रदुःखनिचयः संसारघोरार्णवः ॥
अत्यन्तस्फुरदुग्ररश्मिनिकरव्याकीर्णभूमण्डलो ।
ग्रैष्मः कारयतीन्दुपादसलिलच्छायानुरागं रविः ॥ ३८ ॥

प्रसादादिसर्वगुणपूर्णा असमस्ता द्वित्रिपदसमस्ता वा वर्गद्वितीयाक्षरप्रचुरा स्वल्पघोषाक्षरा वैदर्भी ॥ समस्तात्युद्भटपदा महाप्राणाक्षरा कान्त्योजोगुणा गौडी ॥ समस्तपञ्चषपदा ओज कान्तिसौकुमार्यमाधुर्यान्विता पाञ्चाली ॥ सकलरीतिसम्मिश्रा मृदुसमासा बहुयुक्ताक्षररहिता स्वल्पघोषाक्षरा लाटी । इति रीतिचतुष्टयमिच्छन्ति केचित् तदपि ज्ञेयम् ॥

अथ शय्यापाकौ कथ्येते ॥

पदानुगुण्यरूपा या मैत्री शय्येति कथ्यते ॥
पाकोऽर्थानां गभीरत्वं द्राक्षापाकोऽपरो द्विधा ॥ ३९ ॥

प्रावृट्काले सविद्युत्प्रपतितसलिले वृक्षमूलाधिवासा ।
हेमन्ते रात्रिमध्ये प्रतिविगतभयाः काष्ठवत्त्यक्तदेहाः ॥
ग्रीष्मे सूर्यांशुतप्ता गिरिशिखरगताः स्थानकूटान्तरस्थाः ।

ये ये धर्मं प्रदधुर्मुनिराजभूतया मोक्षनिर्वाणिभूताः ॥ ४०॥

अत्र वस्त्वन्यपदार्थविनिमयमहत्त्वेन पदान्योन्यमैत्र्यरूपा शय्या ॥

द्राक्षापाकः स कथ्येत बाह्यान्तःस्फुरद्रसः ॥
स्यान्नालिकेरपाकोऽयमन्तर्गूढरसो यथा ॥ ४१ ॥

रहस्सु धर्माहरणे प्रवृत्ताः । महाप्रगल्भाः क्षितिपालवध्वाः ॥
सदैव कन्दर्पधनुःप्रयुक्ताः । शराघ्नवुकाररया इवालुः ॥ ४२ ॥

श्रेयोमार्गानभिजानीहि भवगहने जाज्वल्यदुःखदावः ।
इत्यर्थं चरन्त्यमाणाननिचकितमिमानुद्धरेयं वराकान् ॥
इत्यादिकरुणानुसन्धानविक्रमद्वारनोपात्तपुण्यः ।
प्रकान्तैरेव यात्रैः शिवपदमुचितान्यान्ति योऽर्हन्स नोऽव्यात् ॥ ४३

अत्र न नीरसार्थप्रतीतिः ॥ एवं चमत्कारप्रतिपत्तावपि पाकद्वयमिदं द्रष्टव्यम् ॥ पुनरन्येऽपि पाका यथासम्भवमूह्याः ॥ अथ सामग्री निरूप्यते ॥

शोभा साहाय्यकारिण्यमहात्मन इव चारुवेषा रीतय स्युः ।
शौर्याद्या या गुणा स्युः पदमथ नु गुणान्त्येऽद्भुता तु शय्या ॥
शब्देऽर्थालङ्कृतिर्वाप्यलङ्कृतिरपि वा भूषयो भूषणे वा ॥
पाकाः पाकक्रमाज्ञानमिति वृतिः सत्काव्यसामग्र्यमेवं स्यात् ॥ ४४

साहायक विना शोभा अत्यन्तमपीत्यर्थः रत्नानि इव रीतयः शौर्यादय इव शोभावर्धा गुणाः मार्गैव पदानुगुण्यविश्रान्तिः शय्या ॥ अर्थनिरूपणात्पूर्वं वचनं विचार्यते ॥ तथा

शब्दः पदं च वाक्यं च महावाक्यं तथा पुनः ॥
महावाक्यमिति प्रोक्तं वचनं काव्यवेदिभिः ॥ ४५ ॥
विषयः पुराणेतिहासाभ्यां च शास्त्रीय शब्द उच्यते ॥
तद्वेदाङ्गार्थसम्बन्धो भेदेन त्रिविधा पुनः ॥ ४६ ॥

शास्त्रीय इति शास्त्रशब्दोक्तेरभिधानतिरुक्तिः ॥ एतावता लिङ्गरूपानुपस्थित प्रकृतिः शब्दः ॥ शब्दो यथा -

निर्योगास्फुटयोगाभ्यां योगाभासाभिधाऽऽदिमः ॥
ते च भूवादिवृक्षादिमण्डपाद्याः क्रमान्मताः ॥ ४७ ॥

प्रकृतिप्रत्ययविभागो योग इष्यते । यस्मादर्थे शब्दो युज्यते स योग इति व्युत्पत्तेः ॥ निर्योगो भूवादिः । न हि सत्तायां कयाचिद्व्युत्पत्त्या भूशब्दः प्रवर्तते ॥ योगः कश्चिद्विद्यमानोऽप्यस्फुटः । स हि वृक्ष इत्यत्र भूमौ वृश्चतीति व्युत्पत्तिः कस्यचिज्ज्ञायते ॥ योगाभासो मण्डपादिः ॥ मण्डं पिबतीति विद्यमानाऽपि व्युत्पत्तिर्यथार्थप्रवृत्तेराभासरूपा ॥ मण्डपायित्वाभावात् मण्डपो न हि । अपितु मडु भूषायां मण्डनं मण्डः तं पातीति व्युत्पत्त्यर्थं घटते ॥

शुद्धतन्मूलमाभिन्नभेदैस्त्रेधा स यौगिकः ॥
ते च स्थितिलसद्दीप्तिमार्कण्डेयादयः क्रमात् ॥ ४८ ॥

स्थानं स्थितिरित्यत्र शुद्धो योगः ॥ निर्योगः प्रकृतिप्रत्ययोत्पन्नत्वात् ॥ लसद्दीप्तिरिति यौगिकमूलम् । लसद्दीप्तिशब्दाभ्यां शुद्धयौगिकाभ्यां निष्पन्नत्वात् ॥ अयं तु विशेषः ॥ समासशब्दे प्रकृतिमात्रजन्यो योगः । अथवा प्रत्ययोत्पयोगस्याप्यस्ति ॥ मार्कण्डेयशब्दस्तु सम्मिश्रः ॥ मृकण्डुरपत्यमिति योगस्य अव्यक्तयोगमूलमृकण्डुशब्दनिष्पादनात् ॥ रूढयौगिकयोर्मिश्रं मन्यते ॥

अन्तिमोऽन्योऽन्यसामान्यविशेषपरिवृत्तिजः ॥
जलधिर्जलद पृथ्वीधरोऽपि क्ष्माभृदः ॥ ४९ ॥

अन्योन्यमिति कोऽर्थः ? सामान्यस्य विशेषतया परिवृत्तिः विशेषस्य तु सामान्यरूपतया ॥ यथैक एव भेदः परिवृत्तिद्वयं तु हेतुवशात् ॥ जलमिति धीयतेऽस्मिन्निति योगस्य सामान्यार्थस्यापि विशेषार्थवृत्त्या समुद्र एव न तडागादि । जलदशब्देन तु मेघ एव न दात्रादिः ॥ क्षितिधर इति वदि । क्षितिधारणविशेषस्य सामान्यरूपतया परिवृत्तौ क्षितिधरशब्दः समुद्रस्याप्युपपन्ने ॥ पृथ्वीधरविशिष्टस्य यदि पृथ्वीधरत्वं क्षितिधरत्वं च विशिष्टेनार्थवत्त्वम् ॥ एवं यदि क्ष्माभृत्त्वं भूधर इति ॥

सुप्तिङन्तं पदम् । पदसमूहोऽर्थसमाप्तिमान् वाक्यम् ॥ उदाहरणम्— वीरमौलिर्नृपतिः पुण्यमूर्तिर्भो मुदितमाप प्रजाः ॥ अर्थसमाप्तियुक्ता-पदसमूहरूपः खण्डवाक्यम् । अर्थसमाप्तियुक्त इत्यनेन वाक्यनि-रासः । पुनरर्थसमाप्तियुक्त इत्यनेन समासपदनिरासः ॥ समासोपयुक्तः समासपदविशेषो पुनरर्थः ॥ उदाहरणम्— देवानां प्रिय इति एक पदसमूहरूपमात्रेऽपि न खण्डवाक्यम् ॥ अन्यादौ खण्डवाक्यानि खण्डवाक्यानि मुक्तिमार्गेऽन्वय एव वाक्यानीति स्थितिः ॥ एकार्थवैलक्षण्यान्यनेकानि वाक्यानि महावाक्यम् ॥ उदाहरणम्—

चन्द्रमसं मौलौ यद्गुणकान्ति । व्योम्नीति सरसा प्रवर्तिनुकान्तः ॥
यशोरूपं दिशि स्फुरन्ति । कृष्णोऽपि पक्षे दिव वैरवाणि ॥ ५०

वाच्यलक्ष्यव्यङ्ग्यभेदेन त्रिविधोऽर्थः । वाचकलक्षकव्यञ्जकत्वेन श-ब्दानां त्रैविध्यात् ॥ व्यङ्ग्यार्थ एव तात्पर्यार्थः । न पुनश्चतुर्थः ॥ शब्दवृत्तयस्त्रिधा अभिधालक्षणाव्यञ्जनाभेदात् ॥ लक्षणाविशेष एव गौण-वृत्तिः । तयोरुपचारमूलत्वाविशेषात् ॥ गङ्गा मुख्यस्तटो लक्ष्यो व्यंग्यः शीतत्वादिकम् ॥ सिंहो माणवक इति केचिदिच्छन्ति ॥ अत्र तु मुख्यो वाच्य एव ॥ सिंहो माणवक इति सादृश्यसम्बन्धविशिष्टमाणवकप्रतीति-गौणो लक्ष्य एव ॥ मुख्यार्थविषया शब्दव्यापृतिरभिधा । सा रूढा-दिभेदात्मिका । वाच्यार्थघटनेन तत्सम्बन्धिनि समारोपितशब्दव्यापारो लक्षणा ॥ सा द्विधा सादृश्यहेतुका सम्बन्धान्तरहेतुका चेति ॥ सम्बन्धा-न्तरहेतुकाऽपि द्विधा । जहद्वाच्या अजहद्वाच्या चेति ॥ सादृश्यहेतुका द्विधा । सारोपा साध्यवसाया चेति ॥ एवं लक्षणा चतुर्धा ॥ तत्र जहल्लक्षणा यथा—

उत्पन्ने पुरुदेवेऽत्र त्रिलोकीरक्षणक्षमे ॥
नृत्यद्वायज्जगज्जात रोमहर्षणजृम्भितम् ॥ ५१ ॥

जगतोऽचेतनस्य नाट्यगात्रविक्षेपासम्भवाद्वाच्यस्याभावः ॥ अजहल्लक्षणा यथा—

परो समयमत्यन्तरायित सिंहविहरम् ॥

अलञ्चक्रुः किरीटानि नानारत्नमरीचिभिः ॥ ५२ ॥

अत्र अलङ्कारनिह्नवं किरीटैराश्रयभूता इन्द्रादयो लक्ष्यन्ते ॥ विषयवि-षयिणो रूपयोरभेदनिश्चितिरारोपः सारोपलक्षणा यथा—

चक्रिरूर्ध्वीरवः शौर्यसम्पदन्वितविग्रहः ॥
परिपन्थिमहादन्तिनिवहभ्रमण व्यधात् ॥ ५३ ॥

अध्यवसायो विषयनिगरणेनाभेदप्रतीतिः । साध्यवसायलक्षणा यथा—

इक्ष्वाकुकुलवाराशिपूर्णेन्दु शिशिरद्युतिः ॥
अभूदेष प्रजानां पक्करणश्रमस्करः ॥ ५४ ॥

मानेन इन्दुत्वेनाध्यवसीयते । इक्ष्वाकुकुलवाराशीत्यारोपश्च ॥ अनुगतेषु वस्तुषु वाक्यार्थोपस्काराय भिन्नार्थगोचरः शब्दव्यापारो व्यञ्जनावृत्तिः । सा त्रिधा । शब्दशक्तिमूला अर्थशक्तिमूला उभयशक्तिमूलेति क्रमेण यथा—

वाहिन्यो व्यातमदिन्यः [illegible] कृतसम्भ्रमाः ॥
कबन्धापूर्णमानेन [illegible] ॥ ५५ ॥

अत्र अर्थसद्भावादिना [illegible] योरभिमताया चित्तसमन्वदाह- यानुकूल्य [illegible] शब्दशक्तिमूलेति निम्नगानां प्रतीतत्व इति [illegible] पर्यवसिता अप्रकृतार्थ [illegible] अर्थं कविना विवक्षी- यत्वात् । [illegible] ॥

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ५६ ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥
[illegible] ॥ ५७ ॥

[illegible] ॥

व्याख्यानादनन्तयोगेन इत्यत्र शब्दशक्तिमूलत्वम् ॥ सर्वलोकभासकविग्रहः सर्वश्लाघ्यमानमहागुण इत्यर्थशक्तिमूलत्वमित्युभयशक्तिमूलः पुष्करव्योरुपमालङ्कारध्वनिः ॥

रसावस्थानसूचिन्यो वृत्तयो रचनाश्रयाः ॥
कैशिकी चारभट्यन्या सात्वती भारती परा ॥ ५८ ॥

वृत्तयस्तु चतस्रो रचनाश्रितत्वेन रसावस्थितिसूचिताः । रसरहितवर्णनरचनाया दोषत्वेन प्रसिद्ध रचनाया अपि रसव्यञ्जकत्वम् ॥

द्रावयन्त्यसुकोमलौ च करुणः शृङ्गार इत्याद्ययौ ।
द्वौ बीभत्सरसोऽपि रौद्र इति तावत्युद्धतौ भाषितौ ॥
ईषत्प्रौढरसौ भयानकरसो वीरोऽपि सम्भावितौ ।
स्युः किञ्चित्सुकुमारभावनियता हास्यश्च शान्ताद्भुतौ ॥ ५९ ॥

अत्यन्तमृदुसन्दर्भैः शृङ्गारकरुणौ रसौ ॥
वर्ण्येते यत्र धीमद्भिः कैशिकीवृत्तिरिष्यते ॥ १६० ॥

वृषभनृपतिकाय. कान्तसूराशुहारी ।
मृदुललिततनुना लोचनं कामिनीनाम् ॥
स्खलमृदुलमगांजे सागगन्ध किरद्भिः ।
सुरधरणिधरो वा मन्मथो हेमकान्तिः ॥ ६१ ॥

वर्ण्यते रौद्रबीभत्सौ रसौ यत्र कवीश्वरैः ॥
अतिप्रौढैस्तु सन्दर्भैश्चारभटी यथा ॥ ६२ ॥

स्फूर्जच्छात्रवविच्छिद्यारुड्डनलज्वालौघमावर्पना ।
स्फूर्जन्त्वदुग्रविघट्टनोद्भवलसत्स्फारस्फुलिङ्गव्रजैः ॥
गर्जन्मर्पानिभमरूढवपुषा धीमज्ञेन द्विपः ।
द्विच्छिन्नाशा सवदसजालकालिना भूनाधजीर्ण व्यधु ॥ ६३ ॥

ईषत्प्रौढौ निरूप्येते यत्र वीरभयानकौ ॥
अनतिप्रौढसन्दर्भात्सात्वतीवृत्तिरुच्यते ॥ ६४ ॥

विश्वत्राणसमर्थजन्तुनिधिपप्रस्थानभेरीध्वनिः ।

श्रुत्वा घोरमहाशनीयितममी प्रत्यर्थिनः पार्थिवाः ॥
सन्त्रासज्वरपूर्णकर्णबधिराः शीघ्रं गताश्चक्रमृ- ।
चेजोदुन्दुभिनादवाडवमहानिर्घोषमम्यम्बुधिम् ॥ ६५ ॥
हास्यशान्ताद्भुता ईषत्सुकुमारा निरूपिताः ॥
यत्रेषत्सुकुमारेण सन्दर्भेण हि भारती ॥ ६६ ॥
त्वं शुद्धात्मा शरीरं सकलमलयुतं त्वं सदानन्दमूर्ति- ।
र्देहो दुःखैकगेहं त्वमसि सकलविस्कायमज्ञानपुञ्जम् ॥
त्वं नित्यश्रीनिवासः क्षणरुचिसदृशाशाश्वतेकान्तमत्तं ।
मा गा जीवात्र रागं वपुषि भज निजानन्दसौख्योदयं त्वम् ॥६७

मध्यमारभटी मध्यकौशिकी द्वे इमे पुनः ॥
वृत्ती रसेषु सर्वेषु स्यातां साधारणे मते ॥ ६८ ॥
अनतिप्रौढसन्दर्भो मृदुलार्थेऽपि मध्यमा ॥
कौशिकी विपरीताऽतो मध्यमारभटी यथा ॥ ६९ ॥

ईषत्प्रौढरचना अतिसुकुमारयोः शृङ्गारकरुणयोर्न दुष्यति किन्त्वतिकठिन रचना मध्यमारभटी ॥ अतिप्रौढयोरपि रौद्रबीभत्सयोरल्पसुकुमारसन्द न दुष्यति । किंत्वतिमृदुरचना विरुध्यते ॥ मध्यमकौशिकी यथा—

सर्वासभायां चतुरङ्गकेलौ । चुचुम्ब सरक्षितुमाहृतस्य ॥
हृयस्य याच्ञा कपटेन कामी । मुहुर्मुहुः स्मेरमुखी कपोले ॥७०

मध्यमारभटी यथा—

यस्याभिघाराविनिपातभीता- । स्त्यजन्तु पद्माकरसाधगानि ॥
निमुक्तवन्त किल राजहंसाः । स्वमुत्तराशाश्रितमानसा च ॥ ७१ ॥

एवं रसेषु सर्वत्रोदाहार्यम् ॥ वैदर्भीप्रभृतिरीतीनामर्थविशेषनिरपेक्षत्वेन शब्दगुणाश्रयाणां केवलरचनासौकुमार्यप्रौढत्वमात्रगोचरत्वात् कौशिक्या दिवृत्तिभ्यो भेदः । अयंयुक्तकोमलाक्षरबन्धोऽतिसुकुमारसन्दर्भ उच्यते । परस्परानिकटबन्धत्वमतिप्रौढत्वम् ॥ संयुक्तसुकुमारवर्णैरगम्भीरमृदुत्वम् । इषत्प्रौढत्वनिकटसन्दर्भरचनत्वं ॥ शोभामाह—

शोभा सिद्धोऽपि चेद्दोषो गुणयुक्त्या निषिध्यते ॥
वृथा निन्दन्ति संसारं यत्र चक्री मपूज्यते ॥ ७२ ॥

सिद्धोऽपि संसारस्य दोषो भरतेशमनुजागुणसङ्कीर्तनेन निषिध्यते ॥

गौणागौणास्फुटत्वेभ्यो व्यंग्यार्थस्य निगद्यते ॥
प्राधान्यस्य तु निषेधोऽयं तेषा मध्यो वरोऽपरः ॥ ७३ ॥

व्यंग्यस्यातुल्यत्वेन मध्यमकाव्य गुणीभूतव्यंग्यमित्युच्यते ॥ प्राधान्ये उत्तमं काव्यं ध्वनिरितीष्यते ॥ अस्फुटत्वे अधम तत् चित्रमिति निरूप्यते ॥ तथाहि ।

परलब्धमूर्धवनितां नवोढा- । मालोकमाने निधिपे सुपीठे ॥
निष्ठ्यर्थैरवनीधरैस्त- । त्कार्यं व्यधायि प्रमदोऽस्य येन ॥ ७४ ॥

उत्तराज्याभिषेकस्य भरतेशिनोऽमेऽवनीशानां शरणार्थिनां स्वोचितकार्पण्यवचनं प्रणमनादिक व्यंग्य तत्कार्यं व्यधायीति वाच्यादतिशयाभावेन गुणीभूतव्यंग्यत्वम् ॥

चन्द्रस्य निष्कलङ्कस्याब्धेर्गाधस्य कुलभूभृताम् ॥
नीरे किं कारणं नाति सृष्टश्चक्री विरञ्चिना ॥ ७५ ॥

चक्रिणश्चन्द्रातिशायि सकलकलापूर्णत्वमम्बु रातिशायि गाम्भीर्यं कुलाचलातिशायि समुन्नतत्वं च व्यज्यते ॥ कलानिधिजलनिधिकुलाचलनिर्माणसम्भ्रमातिशायिनिश्चक्रिनिर्माणविधौ सरम्भवतीति व्यज्यते ॥ चित्रं शब्दार्थोभयभेदेन त्रिधा यथा—

किं मर्त्यव्यभिनव भकम्परो दुष्कर्मगर्भव्रण ।
किं तु स्वज्ज्वलनावलीविलसितैर्नो लिहि देहश्रियम् ॥
किं गर्जत्प्रमथोग्रवरव नाकर्णयात्तिर्णय ।
येनाय न जहाति मोहविहिता निद्रामसन्दा जन ॥ ७६ ॥

अर्थचित्रं यथा—

१ धनमारुकाणां समूह ।

निपीड्य लक्ष्मीमपहृत्य चक्रिरे । ठकाः स्वकं जीवनमात्रशेषकम् ॥
यदीदृशायास्त्यपहर्तुमित्यगा– । दर्पान्निधिर्वेपथुमूर्मिभिर्न तु ॥ ७७ ॥
जन्माभिषेकाय क्षीरानयनार्थं सुरेष्वागच्छत्सु सत्सु वारिधिरेवमभूत् ॥

अरिष्टहर्म्यस्य सवज्रवेदे- । र्नीलाश्मनीलद्युतिपूरितस्य ॥
मध्ये विरेजुर्नवदीपमाला । माला मणीनामिव वारिराशेः ॥ ७८ ॥

अनुप्रासोपमाभ्यामुभयचित्रता ॥ ध्वनिविशेषं न ब्रूमो विस्तरत्वात् ॥
संयोगादिभिरनेकार्थवाचकः शब्दोऽभिधामूलः अवाच्यं व्यनक्तीति व्यञ्जनविशेष उच्यते ॥

संयोगोऽर्थविरोधिते प्रकरणं स्यात् विप्रयोगौचिती ।
सामर्थ्यं स्वरसाहचर्यपरशब्दाभ्यर्णताव्यक्तयः ॥
देशो लिङ्गमतोऽपि काल इह चेष्टाद्याः कवीनां मताः ।
शब्दार्थेष्वनवच्छिदे स्फुटविशेषस्य स्मृतेर्हेतवः ॥ ७९ ॥
सदम्भोलिर्हरिर्भातीत्यत्र संयोगतः सुरेट् ॥
स स्याद्वादे जिन सेव्य इत्यर्थाद्वार्हती मतिः ॥ १८० ॥
हरिः पलविरोधीनां विरोधाच्चन्द्रमा मतः ॥
मां वेत्ति देव इत्युक्ते सम्मुखात्मत्यता गतिः ॥ ८१ ॥
अरविर्हरिरित्यस्माद्योगात्कृष्ण प्रतीयते ॥
औचित्यात्म जिनोऽव्याद्व इति सम्मुखता गतिः ॥ ८२ ॥
कोकिलो रौति चेत्युक्तिसामर्थ्यान्मधुमासधीः ॥
वेदे स्वरेण चान्येऽर्थधीर्न चेति कुदृष्टयः ॥ ८३ ॥
साहचर्येण कृष्णः स्यात्सीरिमाधवयोरिति ॥
राजा सम्योऽस्ति इत्यस्य शब्दसान्निध्यतो विधौ ॥ ८४ ॥
अभात्मित्रमिति व्यक्त्या सुहृदो निश्चयो मतः ॥
अभान्मित्र इति व्यक्त्या सूर्यसम्बन्धनिश्चयः ॥ ८५ ॥
देवोऽत्र भाति चेत्युक्ते देशाद्दवनिरस्मृतिः ॥
भंगज्ञो मीनकेतुः स्यादिति लिङ्गात्स्मरस्मृतिः ॥ ८६ ॥

वानिति वचनात् ॥

यदुक्तमप्रसिद्धार्थे तद्गूढार्थमिदं यथा ॥
मित्रोदयोऽब्जसङ्घातं विकासयति सर्वतः ॥ ९६ ॥

मित्रशब्दः सुहृदर्थे प्रसिद्धः सूर्ये दुष्यति ॥

विपरीतार्थधीकारि यद्विरुद्धाशयं यथा ॥
भूतलोपकृदादीशः प्रथमो तीर्थकृज्जिनः ॥ ९७ ॥

भूतानां जीवानां लोपं करोतीति विरुद्धार्थमतिकृत् ॥

यत्पामरप्रयोगे तु प्रसिद्धं ग्राम्यमिष्यते ॥
योषितो गल्लमालोक्य दर्पणं स्मरति स्म सः ॥ ९८ ॥

गल्लशब्दस्य कपोलवाचकतया ग्राम्यप्रयोगः ॥

यत्रार्थनिश्चयो दूरदूरः क्लिष्टमिदं यथा ॥
जिनो शर्वादिपरापीडसमुत्पत्तिस्थलोद्भवाम् ॥ ९९ ॥

ईश्वरस्यापीडचन्द्रसमुत्पत्तिस्थलं समुद्रस्तत्र जाता लक्ष्मीमित्यतिदूरत्वम् ॥

कविभिर्न प्रयुक्तं यदप्रयुक्तं मतं यथा ॥
प्रमाणाः पुरुषाः सर्वे स्याद्वादन्यायवेदिनः ॥ २०० ॥

प्रमाणा इति कविप्रयोगाभावः ॥

अर्थसन्दिग्धकारि स्यात्सन्दिग्धमिदं यथा ॥
जायते नितरां क्रीडा नितम्बेषु महीभृताम् ॥ १ ॥

राज्ञां स्त्रीजघनेषु क्रीडा ॥ आहोस्विद्गिरीणां सानुष्विति संशयात् ॥

अपुष्टार्थमपुष्टार्थं [illegible] यथा ॥
सोऽत्र सर्गान्तरेऽन्यत्र कृतान्तस्य महारिपुः ॥ २ ॥

[illegible] महानतिमुनि ॥ पक्षे अथ सर्गान्त इत्यत्र धर्मे [illegible] ॥ कृतान्तस्य तत्र इत्यत्र यमार्थनिरसनान्निरर्थकं [illegible] इति [illegible] विरुद्धमिति [illegible] ॥

[illegible] यथा ॥
[illegible] ॥ ३ ॥

विश्रान्तिभ्रंशनं यत्र यतिभ्रष्टमिदं यथा ॥
जिनेशपदयुग्मं वन्दे भक्तिभरसन्नतः ॥ १३ ॥
शब्दो वाऽर्थोऽक्रमो यत्र क्रमभ्रष्टमिदं यथा ॥
सुप्त्वा स्नात्वा गुरुं नत्वा जिनं कश्चित्प्रवन्दते ॥ १४ ॥

अर्थाक्रमः ॥

गम्भीरिमोन्नतिद्वन्द्वे ममौ मेरूदधी अपि ॥

शाब्दोऽक्रमः । गम्भीरत्वे उदधिरौन्नत्ये मेरुरिति शब्दक्रमाभावात् ॥ गम्भीरिमौन्नत्ययोर्मेरूदधी इति यथोचित्यमर्थान्वये सिद्धे अर्थविरोधो न किन्तु शाब्द एव क्रमभंगः ॥

क्रियापदेन हीनं यदशरीरं मतं यथा ॥
सीतानरीश्वरांगेशः षट्खण्डपरिरक्षकः ॥ १५ ॥
असद्गब्दस्थानर्थं यच्छब्दहीनमिदं यथा ॥
सुखं संगच्छते नात्र विषयान्ध्यासच्युतमनः ॥ १६ ॥

सुखं न संगच्छते इति पदद्वयनञ्योगे दोषनिश्चयाद्वाक्यदोष एव न पददोषः ॥ समस्तस्य गम्यतोऽध्यात्मनेपदत्वे कर्मकारकस्यासद्भावनीयमानत्वात् ॥

अनन्वयमिहोक्तमसत्सम्बन्धच्युतं यथा ॥
पीठं शिक्षा यशो राजा प्रतापो भूमिरन्धकः ॥ १७ ॥
वक्तव्यं यत्र यन्नोक्तं वाच्यच्युतमिदं यथा ॥
मतं जिनमस्माकं दुःखेशावर्ज्जिनाम् ॥ १८ ॥

दुःखेशावर्ज्जिनामपि अभिनन्दे वक्तव्ये नोक्तः ॥

सन्ध्यभावो विरूपो वा सन्धिच्युतमिदं यथा ॥
पिता इह अस्य त्वां पातु श्रेष्ठपुरे जिनः ॥ १९ ॥

सुमनसौ हरिचन्द्रादित्यौ श्रेष्ठ इति सन्धिविरूपता ॥

निर्दोषत्वे विरुद्धीनां कार्ये व्यर्थमतिस्मृते ॥
पुरुषान्वयदूतं परस्तिरस्करनमाश्रितः ॥ २० ॥

वस्तुनो विपर्यासे पर्यायविपर्ययः ॥

दशवं दशरथस्यो पौलस्त्य च मनुसम्भितिकम् ॥

भानुसमाने सिन्धु गाम्भाल्यानिवेदितश्विनि ॥ २१ ॥

समासो नैमित्तो यत्र समस्तपदमानकम् ॥

पुनोऽस्मासु विविधैर्त्तितिरि रक्षस्वचाननाः ॥ २२ ॥

हंसस्यत्र विश्वसो सिविशेति समस्ते गुम्फना विपूर्वा वचने न समासः ॥

हंसे तु कविवचने समासः कृतः इत्यस्यासम्बन्धमासः ॥

विगर्हो कृत्या यत्र मोरदोषं च वाञ्छुयात् ॥

मोक्षे द्युतविगर्ही तद्वाक्यदोषविद्या यथा ॥ २३ ॥

मनोहरेते मनोर्निन्दो परो धर्मो जितेन्द्रिय ॥

पूज्या कन्या परा धीरा गण्या धीरा जिता इमे ॥ २४ ॥

द्वारीदे पोतस्य विगर्ह्य वस्तुभाऽन्यत्र तु लोपः ॥

अन्यवाक्यपदादीनि यत्र सङ्कीर्णानिष्यते ॥

सङ्क कार्लीन महाद्री यशो बाभाति दिगन्तरम् ॥ २५ ॥

यशो दिगन्तरं प्राप्नोति महाद्रे. महद्गो बाभातीति वाक्यद्वयपदानां परस्पर-सङ्कीर्णता ॥

यस्य वाक्यान्तर मध्ये भवेद्वाक्यपदान्तरम् ॥

जितनायको विनु गेऽन्द्रुमो रक्षार विश्वम् ॥ २६ ॥

जितनोक. ... वाक्यमध्ये से विधुरनादिति भिन्नवाक्य-भेदः ॥

पदप्रकरणमनन्यात्मकार्पो विसन्धो यथा ॥

धारदेशे पलद्वयाभे विन्ध्यारण्येऽरयास्थिता ॥ २७ ॥

समलद्वयाभे पलायमानहरिणे इति वक्तव्ये न तथोदितम् ॥

प्रारब्धनियमत्यागि भिन्नप्रक्रमकं यथा ॥

गुञ्जा मुक्ता लता कान्ता विन्ध्यारण्य पुरं द्विषाम् ॥ २८ ॥

बहुवचनत्वेन प्रारम्भे विन्ध्यारण्य पुरमित्येकवचने प्रक्रमभङ्गः ॥

न्यूनं यत्रोपमानं तन्न्यूनोपममिदं यथा ॥
श्रीबाहुनखसंपीडोऽरिर्वने कण्टकभेदवान् ॥ २९ ॥
स्ववध्या बाहुभ्यां नखैः सम्पीडितश्शत्रोरिः तद्भयादरण्ये कण्टकैः पीड्यत
इत्यत्र नखस्थाने कण्टकवचनं बाहुस्थाने किमपि नोक्तमिति न्यूनोपमात्वम् ॥
उपमानाधिकत्वं तदधिकोपमकं यथा ॥
म्लानास्याऽरिवधूर्भाति म्लानाऽब्जोत्पलसिन्धुवत् ॥ ३० ॥
म्लानवक्त्राया शत्रुरिपुयोषितः उपमाभूतायां नद्यां म्लानाब्जमात्रं वक्तव्यं
म्लानोत्पलमित्याधिकम् ॥
वाक्येऽधिकपदानि स्युर्यत्राधिकपदं यथा ॥
धर्मं प्रणयति प्राज्यं धर्मराजस्तथागतः ॥ ३१ ॥
लिङ्गोक्तिं चोपमाभिन्ने भिन्नलिङ्गोक्तिकद्वयम् ॥
मनो गम्भीरमब्धिर्वा हारास्ते निर्झरा इव ॥ ३२ ॥
समाप्तपुनरात्तं स्यात्समाप्तस्वीकृतिः पुनः ॥
बहुदुःखास्पदेऽरण्ये तिष्ठाम क्रूरभल्लुके ॥ ३३ ॥
बहुदुःखास्पदेऽरण्ये तिष्ठाम इति समाप्य क्रूरभल्लूक इति पुनः स्वीकारात् ॥
क्रियान्वयो न सम्पूर्णो यत्रापूर्णमिदं यथा ॥
स्वभ्रेऽस्माकं स्थितिः क्रूरे सत्वान्पश्यन् जिनः स्थितः ॥ ३४ ॥
नारकक्रूरान्पश्यान् नरकत्रासानसान्पश्यन्निति वक्तुमिष्टो न सम्पूर्णः ॥
एकाप्यर्थभिन्नाऽक्रमपरुषगतालंकृतीन्यप्रसिद्ध- ।
सादृश्यं हेतुशून्यं विरसमहचरभ्रष्टके संशयाढ्यम् ॥
अश्लीलं चातिमात्रं विसदृशसमताहीनसामान्यसाम्ये ।
लोकाद्युक्त्या विरुद्धं स्युरिति कविमतेऽष्टादशैतेऽर्थदोषाः ॥ ३५ ॥
अभिन्नार्थकमुक्तेन यदेकार्थमिदं यथा ॥
तुष्टः पीनस्तनीं दृष्ट्वा हृष्टो वीक्ष्य पृथुस्तनीम् ॥ ३६ ॥
वाक्यार्थरहितं यत्तदपार्थमिह तद्यथा ॥
दाराः के मेरुरुत्तुंगो नद्यः शुक्रास्तु के गजाः ॥ ३७ ॥

[illegible] न पुनः ॥

[illegible] यथा ॥

[illegible] ॥ ३८ ॥

[illegible] सहृदयाः [illegible] न [illegible] ॥

[illegible] यथा ॥

[illegible] ॥ ३९ ॥

[illegible] सम्पूर्णस्य च न [illegible] ॥

पूर्वोक्तस्यापि [illegible] ॥

अन्यदाहृत्य [illegible] दिशो दिशु ॥ ४० ॥

अत्र [illegible] पूर्वकाव्यवचनात् ॥

[illegible] वर्णितं यथा ॥

हिमवत्पार्श्वे [illegible] ॥ ४१ ॥

[illegible] यथा ॥

[illegible] सुरक्रमः ॥

[illegible] ॥ ४२ ॥

स्वभावोक्तिरपि न [illegible] ॥

[illegible] यथा ॥

[illegible] योषिताम् ॥ ४३ ॥

मुग्धानां [illegible] न प्रतिष्ठानि ॥

यत्रार्थकथनं हेतुरहितं हेतुशून्यकम् ॥

दृष्टे [illegible] विहर्तुं न क्षमा वयम् ॥ ४४ ॥

पुन इत्युक्ते हेतुना [illegible] ॥

[illegible] तद्विरसं यथा ॥

[illegible] ॥ ४५ ॥

[illegible] इति विरसत्वम् ॥

कुचकुम्भग्रहणेन दोर्भ्यां वेल्लनेन च ॥
धन्यस्तां वधूं तन्वीं किम्पुरुषोऽपि रमुदम् ॥ ५६ ॥

स्वादीरोप. ॥

देवस्तु स्मरशरासनं स्मरशराब्दमदोद्यमा ॥
शृङ्गारमधुरं मन्दमालापं कुर्वन् रजनीम् ॥ ५७ ॥

निरन्नमरसस्य शृङ्गाररसे दुष्यति ॥

शान्ता परिवर्ततरे मैत्र्यां बलीयस्याश्रितान् ॥
कन्दर्पवृत्तान्तोऽनुभवन्ती मनोहरा ॥ ५८ ॥

अत्र रसादिभावे स्थायिस्वशब्दे दुष्यति ॥

कुसुमायुधवाणसुधानां परम्परम् ॥
इत्यादाने इव सम्पाद्भूदुत्साहोऽन्यदुर्लभः ॥ ५९ ॥

अत्र रसादिभावस्योत्पादस्य स्वशब्दवाच्यत्वेन दोषः ॥

इति जहाति बुद्धिं स्वां मूर्च्छति स्खलति स्फुटम् ॥
करोति परिपूर्तिं च सैन्याऽऽलीनामभूद्वचः ॥ २६० ॥

अत्र रसादित्यागस्य करणेऽपि सम्भवाद्विप्रलम्भे रसादित्यागानुभावस्य कष्टकल्पना ॥

भाग सादरं परमात्मं प्रसीद प्रियमाऽत्र ॥
शुष्के गलति कालोऽत्र पटीयन्तजलं यथा ॥ ६१ ॥

कालस्यानित्यस्य शान्तरसेऽनुभाव स च शृङ्गारे मोक्ष इति प्रतिकूलग्रहणम् ॥ इत्यादयो रसभावगता दोषा बोध्याः ॥ अङ्गारस्योत्साहादिशब्दग्रहणं कश्चिदिष्यते तथा बहुधाप्रयोगात् ॥

क्वचित्क्वचित् चित्रादौ दोषा एव गुणा यथा ॥
ग्रासमध्येऽपि षड्वर्गं व्यञ्जनायापि सज्जनम् ॥ ६२ ॥

निरर्थपदोदाहरणकाव्यमेकं कृत चेत्परुषमपि न दुष्यति ॥

यमकश्लेषचित्रादौ द्व्यक्षरादिनिबन्धने ॥
क्लिष्टासमर्थनेयार्थपदादि न च दुष्यति ॥ ६३ ॥

अनेकेषां पदानां तु यत्रैकपदवत्स्फुटम् ॥
भासमानत्वमाख्यातः श्लेषाख्यः कविनागुणः ॥ २७० ॥
अशरणमशुभमनित्यं दुःखमनात्मानमावसामि भवम् ।
मोक्षस्तद्विपरीतात्मेति ध्यायन्तु सामयिके ॥ ७१ ॥

अत्र पठनसमये बहूनां पदानामेकपदवदवभासनं न तु पदच्छेदकरणकालादौ ॥

यावतो वर्तते वाच्यं यत्र तद्वाचिकं यथा ॥
तावदर्थपदत्वं यत् सम्मितत्वगुणो यथा ॥ ७२ ॥

श्लेषादिगुणानां मध्ये केषांचिद्दोषपरिहारद्वारेण गुणत्वम् ॥ केषांचित्तु स्वत एवोत्कर्षवर्धित्वेन गुणत्वम् ॥ तत्र ये स्वत एव चारुत्वातिशयहेतवः सन्ति ते गुणाः ॥ को गुणः कस्य दोषस्य परिहाराय प्रभवतीत्युक्ते तत्र तत्र गुणलक्षणप्रतिपादनप्रस्तावे निगद्यते ॥ यावत्प्रयोजनमस्ति तावत्प्रयोजनपदत्वं सम्मितत्वं न्यूनाधिकपदपरिहाराय तत् ॥

इत नाथ रथाङ्गेन विनीतानगरीपते ॥
लवणाम्बुधिमेतं त्वं पश्य पश्य महामते ॥ ७३ ॥

अत्र प्रीतिस्वरूपप्रतिपादनात् नाथेति वाक्यवृत्तिः ॥

यावन्ति जिनचैत्यानि विद्यन्ते भुवनत्रये ॥
तावन्ति सततं भक्त्या त्रिःपरीत्य नमाम्यहम् ॥ ७४ ॥
रचनाया अवैषम्यभणनं समता यथा ॥
प्रक्रान्तरीतिभङ्गस्य परिहाराय सा मता ॥ ७५ ॥
च्यवनिजनगतानां कृत्रिमाकृत्रिमाणां ।
वनभवनगतानां दिव्यवैमानिकानाम् ॥
इह मनुजकृतानां देवराजार्चितानां ।
जिनवरनिलयानां भावतोऽहं स्मरामि ॥ ७६ ॥

अत्र पादचतुष्केऽपि तुल्यरचनात्समत्वम् ॥

पतत्प्रकर्षदोषस्य हानये रीतिरुच्यते ॥ ७७ ॥
चन्द्रस्य निष्कलस्याभेर्गाढस्य कुलभूभृताम् ॥
नीचैः किं करणेनेति सृष्टश्रश्री विरिञ्चिना ॥ ७८ ॥
मुख्यार्थातिरिक्तः प्रतीयमानो व्यङ्ग्यो ध्वनिः ॥
समस्तदुःपटच्छन्नजगदुद्योतहेतवे ॥
जिनेन्द्रांशुमते तन्वत्प्रभामामारभासिने ॥ ७९ ॥
भणितिर्या विदग्धानामसावुक्तिरितीर्यते ॥
अश्लीलपरिहाराय स्वीक्रियेताल साऽपि च ॥ २८० ॥
राजस्ते कमलासक्तिश्चित्रवृत्तेः समीक्षिता ॥
मा स्वक्काऽपि त्वया चारुकुमुदामासनं कृतम् ॥ ८१ ॥
पाठकालेऽपि वाक्येऽपि भिन्नभिन्नपदत्वतः ॥
यत्प्रतीयेत तत्प्रोक्त माधुर्य विदुषा यथा ॥ ८२ ॥
दानं ज्ञानधनाय दत्तमसकृत्पात्राय सद्वृत्तये ।
चीर्णान्युग्रतपांसि तेन सुचिरं पूजाश्च बह्व्यः कृताः ॥
शीलाना निचयः सहामलगुणैः सर्व समासादितो ॥
दृष्टस्त्व जिन येन दृष्टिसुभग श्रद्धापरेण क्षणम् ॥ ८३ ॥
वर्णकोमलता सानुस्वारत्व सुकुमारता ॥
हान्यै श्रुतिकटुत्वस्य दोषस्य कथिता च सा ॥ ८४ ॥
चन्द्रप्रभं चन्द्रमरीचिगौरं । चन्द्रं द्वितीयं जगतीव कान्तम् ॥
वन्देऽभिवन्द्यं महतामृषीन्द्रं । जिनं जितस्वान्तकषायबन्धनम् ८५
स्वरारोहावरोहौ द्वौ रम्यौ यत्र गतिर्यथा ॥
आरोप्यतेऽन्यधर्मोऽन्यत्र समाधिर्यथा पुनः ॥ ८६ ॥
सारा वाणी पुरुजिनपतेर्नाकिनाथाभिपूज्या ।
हीना दोषैरुरुनययुता मोक्षमार्गावभासा ॥
चञ्चच्छर्मप्रकटनमयप्रस्फुरच्छुद्धमुक्ति ।
तत्त्वज्ञप्तिं नयतु सकलं भव्यवृन्दं विगर्वम् ॥ ८७ ॥

पूर्वार्द्धे दीर्घाक्षरप्रचुरत्वात् स्वरस्यारोहः अपरार्धे ह्रस्वाक्षरत्वेन स्वर-स्यारोहः ॥

कीर्तिः पल्लविता लोके सुतस्य वृषभेशिनः ॥
मानो म्लानो द्विषां लोके तदाज्ञाया विरोधिनाम् ॥ ८८ ॥
रचनायामुज्ज्वलत्वं यत्काव्ये सा कान्तिरिष्यते ॥
ग्राम्यदोषनिरासाय स्वीकृता सा पुनर्यथा ॥ ८९ ॥

जयति भगवान्हेमाम्भोजप्रचारविजृम्भिता- ।
वमरमुकुटच्छायोद्गीर्णप्रभापरिचुम्बितौ ॥
कलुषहृदया मानोद्भ्रान्ताः परस्परवैरिणो ।
विगतकलुषाः पादौ यस्य प्रपद्य विशश्वसुः ॥ ९० ॥

दृढबन्धत्वमौजित्यं विसन्धिविनिवृत्तये ॥

वन्दारुवृन्दपरिपट्टविलोलिताक्ष- ।
वृन्दारकेश्वरकिरीटतटापकीर्णे ॥
मन्दारपुष्पनिवहैर्विहितोपहारे ।
वन्दामहे जिनपतेः पदपद्मयुग्मम् ॥ ९१ ॥

वाक्यान्तरगतेऽत्रार्थे सम्पूर्णवाक्यता ॥
अर्थव्यक्तिर्गुणः सोऽयं सोऽस्पष्टार्थनिवृत्तये ॥ ९२ ॥

जयति जगदीशानन्तश्रीमन्निकल्पकल्पितार्थविधि ॥
जिनचरणकमलयुगल गणधरगणनीयनम्रदेवगणम् ॥ ९३ ॥

विकटाक्षरबन्धत्वं यदौदार्यं मतं यथा ॥

दोषान्वेषण तान्परतन्त्रतया प्रच्छाद्य गच्छाग्रय ।
सार्धं तेष्वादरमा कृते यदि गुरुः पश्चात्तवैतव्यय किम् ॥
तस्मान्मे न गुरुर्गुरुर्नरकाद्गत्वा तदैव स्फुट ।
मूले यस्तेन समस्य निपुण सोऽय मतः सद्गुरुः ॥ ९४ ॥

पदानामर्थचारुत्वप्रत्यायकपदान्तरैः ॥
मिलितानां यदाधानं तदौदार्यं स्मृतं यथा ॥ ९५ ॥

इति वाग्भटोक्तिरपीष्टा ॥

श्रीजिनायतनं महीकुलगृहं कीर्तिप्रमोदास्पदं ॥
वाग्देवीरतिकेतनं जयरमाक्रीडानिधानं महत् ॥
स स्यात्सर्वमहोत्सवैकभवनं यः प्रार्थितार्थप्रदं ।
प्रातः पश्यति कल्पपादपदलच्छायं जिनांघ्रिद्वयम् ॥ ९६ ॥

श्रियो लक्ष्म्या विलासगृहं स प्रातः जिनपदयुगं दृष्ट्वा स्याद्भवेत् भवितुमर्हतीत्यर्थः ॥ स्यादित्यत्र तृच्यप् चार्हं इत्यनेन लेट् ॥

शब्दार्थयोः प्रसिद्धत्वं झटित्यर्थार्पणक्षमम् ॥
प्रसादः क्लिष्टदोषस्य परिहाराय स स्मृतः ॥ ९७ ॥
यस्य विज्ञानकोणस्थौ लोकालोकावणूपमौ ॥
तस्मै वीरजिनेन्द्राय नमस्तत्पदलब्धये ॥ ९८ ॥
शब्दानां गूढसञ्जल्परूपता सौक्ष्म्यमिष्यते ॥
समासबहुलत्वं स्यादोजोगुण इह स्फुटः ॥ ९९ ॥
णूश्रीञ्पूजनमः कर्मण्यत्र वृत्ता न कर्तरि ॥
जिने भिज्ञाभिदः कर्तर्येव कर्मणि नो मताः ॥ १०० ॥

जिनो नूयते श्रीयते पूज्यते नम्यते स्तवनीयः आश्रयणीयः पूजनीयो नमनीय एव न तु स पुनरन्यं नुवति श्रयति पूजयति नमतीति । नयति तत्त्वमुपदिशति जानाति भिनत्ति कर्माद्रिमिति गूढमन्तःसञ्जल्पनस्वरूपत्वेन सौक्ष्म्यम् ॥

जयति जगदीशमस्तकमणिकिरणकलापकल्पितार्घविधि ॥
जिनचरणकमलयुगलं गणधरगणनीयनखरकेसरकम् ॥ १ ॥
समर्थनार्थमुक्तार्थप्रपञ्चोक्तिस्तु विस्तरः ॥
अभिषेक्तुं पुरुं द्रष्टुमिन्द्र एकः क्षमो जिनम् ॥
यद्बाहवः सहस्रं यन्नेत्राण्यपि महोत्सवे ॥ २ ॥
तिङां सुपां परिज्ञानं सौशब्द्यं कथितं यथा ॥
च्युतसंस्कारहान्यर्थं तदिह स्वीकृतं पुनः ॥ ३ ॥

कर्णीना गणयान्ता च वादिना वाच्यिन्त्यपि ॥
यतः मागन्तमर्हाय गुरि पुटामगीयते ॥ ४ ॥
कविर्नुगनगान्दर्भो गणकः कृतिभेदकः ॥
वादी विनयवागूरिर्वांदी [illegible] अमरजनः ॥ ५ ॥
उपेन्द्रैः परिपाकः मा मोदिविग्नुरूपते यथा ॥
पञ्चद्रोर्द्धिगवो विंदः पुराक्ता भागा, गुणैर्भागतो ।
हेमाद्रेः प्रतिबिम्बने पुणाणाः स्वायम्भुवीणां, श्रु ह ॥
नागश्रीर्द्धि जग्वेविधांविभ्रमने विन्तामणौ दिग्वदे ।
जैनश्रीव्याकरणः दामनरधीयेव नवर्धी लिपीः ॥ ६ ॥
यदानि यत्र गुरुमन्ते अत्यमानविवर्ण्यैः ॥
उदाहता मता सा वागुपितार्थरदाले ॥ ७ ॥
यटद्वलिंगृ भार्गनी अत्याप्यवसायम् ॥
विनयद्गुणवधं निर्वात्याव्यानगायत्री ॥ ८ ॥
उद्दाता[illegible] गायत्र्यादिपंक्तया ॥
वासुदेवः पिनाक. योग., मेत्रानिलगुरुदन्ते यथा ॥
[illegible] च [illegible] परिहान [illegible] ॥ ९ ॥
[illegible] क्वचि [illegible] क्वचि [illegible] क्वचि ।
[illegible] क्वचि [illegible] क्वचि [illegible] क्वचि [illegible] ।
[illegible] क्वचि [illegible] क्वचि [illegible] क्वचि ।
[illegible] ॥ १० ॥
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ॥ ११ ॥
इति [illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥

त्यागो लोकानुरागो मतिरतिकुशलता सत्कलावेदिता च ।
स्थैर्यं शास्त्रार्थयुक्तिर्विनय इति च गुणा नेतृगाः स्यात्मने ॥ १२ ॥
नायकस्तद्गुणोपेतः स चतुर्धा प्रभाष्यते ॥
उदात्तललितौ शान्तोद्धतौ धीरविशेषितौ ॥ १३ ॥
दयालुरनहङ्कारः क्षमावानविकत्थनः ।
महासत्त्वोऽतिगम्भीरो धीरोदात्तः स्मृतो यथा ॥ १४ ॥
शान्त्यैच्छान्यिहितागमोऽपि नमयन्नाशां गजं श्रीजयः ।
त्यागश्रीकरुणः सुरेन्द्रहरिदाद्याश्रितव्यन्तरान् ॥
ध्यायन्नप्यनहंकृतिः सकलदिग्भूमीशपूज्योऽपि ह ।
श्रीपंचाल्यपराक्रमो न विकृतिं सर्वत्र सोऽगान्निर्भरः ॥ १५ ॥
कलासक्तः सुखी मन्त्रिसमर्पितनिजक्रियः ॥
भोगी मृदुरचिन्तो यः स धीरललितो यथा ॥ २१६ ॥
गवाक्षसंलम्बितपादयुग्म- । प्रवेदितालस्थितिरुद्धहर्म्ये ॥
चिक्रीड राजा परिरम्भचारु- । कटाक्षगीतादिभिरङ्गनाभिः ॥ १७
कलामार्दवसौभाग्यविलासी च शुचिः सुखी ॥
रसिकः सुप्रसन्नो यो धीरशान्तो मतो यथा ॥ १८ ॥
कान्तास्यचन्द्रनयनद्युतिनालजाल- ।
सम्पीयमानतनुभं पुरि पर्यटन्तम् ॥
सौधस्थिताऽपि वनिता नवकामदेव ।
बाहू प्रसारयति तं परिरब्धुकामा ॥ १९ ॥
चपलो वञ्चको दृप्तश्चण्डो मात्सर्यमण्डितः ॥
विकत्थनो ह्यसौ नेता मतो धीरोद्धतो यथा ॥ २२० ॥
अमेयस्योऽजनि राहुरप्यपि विधुः कार्श्येनरद्धन्द्वग. ।
सूर्यः शून्यपदं गतश्च रिपवः संश्रयते गह्वरे ॥

सर्वेऽप्यपि रसेषूक्ता नायकास्ते चतुर्विधाः ॥
प्रत्येकं तेषु शृङ्गारे चत्वारो भाषिता बुधैः ॥ २२ ॥
दक्षिणः शठधृष्टावनुकूलश्चेति भाषिताः ॥
दक्षिणो बहुसाम्यः स्याद्गूढविप्रीतिकृच्छठः ॥
व्यक्ताग्रा गतभीर्धृष्टस्त्वेकाधीनोऽनुकूलकः ॥ २३ ॥

बह्वीषु नायिकासु अवैषम्येण स्नेहानुवर्ती दक्षिणः ॥ नायिकामात्रज्ञाताऽप्रीतिकारी शठः। नखक्षतादिना व्यक्तापराधो धृष्टः ॥ नायिकायां एकस्यां विशेषानुरक्तोऽनुकूलः ॥

मत्क्रोडागूढवक्षसीतरवधूः स्वप्नेऽपि मास्त्वामिति ।
श्रीकान्ता सकलार्थसाधनपरो बाह्ये च धीरेन्दिरा ॥
प्रातश्चोद्यमुखे कृतादरतया जागर्ति सा देव्यपि ।
तत्रैवेच्छुरिति प्रबुध्य निधिपोऽप्याद्विविनाडीर्विधिः ॥ २४ ॥
कार्यानुपुरकिङ्किणीमणिरवं श्रुत्वाऽन्यकान्तागतं ।
गाढाश्लेषमहाश्लथीकृतभुजग्रन्थिः शठाद्यासि भोः ॥
साक्षाच्चन्मनसो गतं मम सखी यद्यागतस्त्वागता ।
त्वन्माधुर्यवचोभ्रमा मम पुरस्तां श्लाघते सादरात् ॥ २५ ॥
तस्याश्चाधरते रदक्षतमहामुद्राङ्कितं त्वाधरं ।
धूर्त च्छादयसे किमभिनमनव्याजेन मे रुद्भितः ॥
इत्युक्तेन मया क्वचास्ति तदिति व्यामार्ष्टुमिच्छावता ।
गाढाश्लिष्टतनुः स्मितविस्मृतवती तच्चर्मरामाश्रिता ॥ २६ ॥
सुखं त्वमसि चेदस्ति विधेन्द्रियमनुत्कटम् ॥
अन्याङ्गनाकटाक्षादीननिच्छोमम सुप्रिये ॥ २७ ॥
धीरोदात्तादिनेतॄणामिति भेदास्तु षोडश ॥
परमध्यावरत्वेन त्रित्वमेष्वेव भाषितम् ॥ २८ ॥
नायका भेदतस्त्वष्टचत्वारिंशदितीरिताः ॥
विदूषको विटः पीठमर्दो नेतृसहायकाः ॥ २९ ॥

नेतुर्विदूषको हासकारी चारुभसञ्जठः ॥
नायकस्वान्तरागानुकूलविद्यो विटो मतः ॥ ३३० ॥
मनागूनगुणो नेतुः कार्ये दक्षोऽन्तिमो मतः ॥
लुब्धधीरोद्धतस्तब्धाः पापिष्ठाः प्रतिनायकाः ॥ ३१ ॥
सत्वजा यौवने पुंसां शोभाद्या ह्यष्टधा गुणाः ॥
गाम्भीर्यं स्थैर्यमाधुर्ये तेजः शोभाविलासनम् ॥ ३२ ॥
औदार्यं ललितं चेति तेषां लक्षणमुच्यते ॥
गाम्भीर्यं या प्रभावेनाऽविकृतिः क्षोभणेऽपि च ॥
कार्यादचलनं स्थैर्यं विघ्ने महति सत्यपि ॥ ३३ ॥
माधुर्यं तर्कणं सूक्ष्मकलासङ्घयगोचरम् ॥
प्राणनाशेऽपि धिक्काराक्षमत्वं तेज उच्यते ॥ ३४ ॥
शोभाभां शौर्यदक्षत्वे स्पर्धा नीचैर्घृणाऽधिकैः ॥
विलासो सस्मितोक्तिस्सधैर्या गतिः प्रसन्नदृक् ॥ ३५ ॥
औदार्यं स्वपरेषु स्याद्दानाभ्युपगमाधिकम् ॥
ललितं मृदु शृङ्गाराकृती सहजचेष्टनम् ॥ ३६ ॥
स्वीयेतरा च सामान्या नायिका तद्गुणा त्रिधा ॥
सशीला सत्रपा स्वीया प्रगुणा च सती यथा ॥ ३७ ॥
श्रीदानतास्याऋजुचित्तवाणी । स्वशीलमाल्याश्रितहारयष्टिम् ॥
बभार वक्षस्युरुपट्टदेवी । लक्ष्मीमिव प्रेमकरी निधीशः ॥ ३८ ॥
अन्योढा कन्यका चेति मान्या तु द्विविधा मता ॥
सशृङ्गारमाऽन्योढा कन्यका नीरमा यथा ॥ ३९ ॥
इति स्वेष्टार्थसंवादे वनमाला स्मरातुरा ॥
दूत्या पत्यौ परोक्षे द्रागविशद्राजमन्दिरम् ॥ ३४० ॥
स्वाङ्के समारोप्य घनेन केन । कुमारि भाव्य वद चेति पृष्टे ॥
अधोमुखीभूय स्मितं तु रम्या । लिखेत्स्म पादाङ्गुलिभिर्भुवं सा ॥४१॥
सत्काराङ्कपाशाद्यैरनुरज्येव रञ्जयेत् ॥

दातारं नायकं वेश्या सा तु साधारणा यथा ॥ ४२ ॥

पद्मरागमणिजातरक्तिमा। स्फाटिकीव दृषदायतात्मिका ॥
जायते च गणिका यदा युना। येन रागसहिता तदैव च ॥४३॥

मुग्धा मध्या प्रगल्भेति स्वीया सा त्रिविधा मता ॥
रते वामाऽल्पक्रुन्मुग्धा नवयौवनमन्मथा ॥ ४४ ॥

नवांकुरोद्भिन्नकुचां लतांगीं। मुक्ताञ्चलोलालकपञ्चरीकाम् ॥
रतोररीकारमतिश्चुनां तां। बहिः परं तुष्टिमितोऽनुगृह्य ॥ ४५ ॥

मध्या गूढवयःकामा मोहितान्तरते यथा ॥
केशान्गृह्णति चुम्बति प्रतिलिसत्यास्फालयत्यादरा-।
द्वक्षो भ्रूलाटे करं रदनखं व्यापारयत्यात्मनः ॥
सन्धाने रतचाटुकोटिमतुले श्रीनायके भोः सखि।
यापींस्तत्र रतं व्यधामिरे मया ज्ञानं न किञ्चित्तदा ॥ ४६ ॥

अत्यन्तमुग्धवयःकामा लीनेव प्रियवक्षसि ॥
प्रगल्भा सुरतारम्भेऽप्यस्वाधीनमना यथा ॥ ४७ ॥

गाढाश्लेषमलीनस्तनविसजयुगोद्भिन्नरागोद्गमाढ्या।
सान्द्रस्नेहातिरेकप्रगलितविरणत्काञ्चिमुद्धोणिबन्धा ॥
मा माऽलं मेति दैन्यप्रलपितवदना किं मृता किं प्रसुप्ता।
काये किं सुप्रविष्टा मनसि सपुपिता वेति ॥ रेरमीति ॥ ४८ ॥

मध्या त्रेधा मता धीरा धीराधीरा तथेतरा ॥
सागसं भेदयेद्धीरा सोत्प्रासानृजुवाग्यथा ॥ ४९ ॥

केनव्यानवकण्टकैर्गलमुखं व्यापाटितं हन्त ॥ ॥
प्रस्वेदप्लुतमातपेन लपनं वातेन शीर्णाः कचा- ॥
यातायातपरिश्रमाद्भुरिदं क्लान्तं तवैवं त्वयि।
तावत्तिष्ठ न तिष्ठ मा विश गृहं धूत्यापरक्तात्मिका ॥ ५० ॥

धीराधीरा मता साश्रुवक्रसोत्प्रासवाग्यथा ॥
दयिते किं नाथ कान्ते जहिहि मयि रुषं रोषतः कि कृतं ते

ममस्नेहो दन्तदंशानि विपरीत कृतं किं त्वयाऽगो मयैव ॥
यदि चैवंगोऽसि त्वं किमिति रुदितमत्त्वं नु को मे प्रियोऽहं
नहि दासी मे मनस्त्व रुदितमहन ना त्वं चमूर्गाभिनेति ॥

गलदश्रुनादेन वक्रोगवचसा क्रुधा ॥
खेदयेत्सापराधं या स्याद्धीरा च सा यथा ॥ ५२ ॥

दन्तैःखण्डितनाथगमूनगम स्वेदच्युनास्यपुटि ।
गाढाश्लिष्टभुजोल्लासयुगच्यावन्यनाशक्तिकन् ॥
नेत्रैराश्रिनुमक्षमा वयमलं त्वं मुञ्च मुञ्चालि भोः ।
किं तेनाद्रियता च मा खलवरो यायातु यायातु मः ॥ ५३ ॥

प्रगल्भाऽपि त्रिधा मन्यावदेव परिभाषिता ॥
व्याजेनाथ्या रतं त्यक्त्वा सागमं खेदयेद्यथा ॥ ५४ ॥

कान्ताभ्यर्णस्थिता सा करधृतसुमनःकन्दुकानीतिदम्भा- ।
दाक्षेपं विक्षिपन्ती गलस्वल्पसितादीनि चालीजनेभ्यः ॥
ताम्बूलं तालवृन्तं मुकुरमपि मनागाऽऽनयन्तीत्युपायं ।
नीतेभ्यः कोपजालं मपल्लसकृत तं चानुगं खेदयन्ती ॥ ५५ ॥
दृष्ट्वा तं खण्डितेऽष्ठ कलहयति पुंश्चवा केशमहं नो ।
दत्ते गण्डं मदोष्ठं क्षिनगति न च नन्तुम्बितुं मुमुहुः ॥
नीवीविस्रमने वा क्षिनगति न तनु क्लिन्वनोऽप्यश्रहृष्टा ।
शिक्षां तन्वी स्वनेनु कुरुत इति महाकोप एषोऽत्र नान्यः ॥५६॥
धीराधीरा प्रगल्भादि. सोत्प्रासाऽनृजुवाग्यथा——
अन्योन्यस्मेरता च भ्रुकुटिविरचना दृष्टिपातः प्रमादो ।
गाढाश्लेषोऽपि मौनं भणितमनुनयो यत्र रोमाञ्चवृद्धिः ॥
स्नेहोद्रेकोऽपि कोपो भवति ननु सदा तस्य वैरस्यमासी- ।
त्प्रेम्णः पश्चाच्च पादान्तिक लुठसि तथाप्यस्ति मन्युः खलायाः ॥
अधीरा तु प्रगल्भादिस्तर्जयेत्ताडयेद्यथा ॥
कोपादायान्तमुष्णश्वसितदयितया बाहुपाशेन बद्ध्वा ।

वासागारं च नीत्वा परिजनपुरतः सूचयन्त्याऽपराधम् ॥
नानो भूयो दुरात्मन्निति मधुरगिरा संरुदत्या पदाभ्यां ।
मञ्जीरासिञ्जिताभ्यां हसति मुदमितस्ताडितो निह्नुतीद्धः ॥ ५८ ॥
मध्या तथा प्रगल्भा च भिदा ज्येष्ठाकनिष्ठयोः ॥
प्रत्येकं षड्विधा प्रोक्ता कामितोपकरी यथा ॥ ५९ ॥
कान्ते एकत्र सुस्थे त्वविदितचरमात्प्रेमलोऽभ्येत्य दृष्टे- ।
रस्या नेत्रेऽपिधायापिहितवरमहाकेलिदम्भेन चान्याम् ॥
ईषद्ग्रीवाग्रभङ्गः पुलकितमुतनु रोमहर्षं दधाना- ।
मन्तर्हासोल्लगण्डां तरलतरदृशं चुम्बति द्राक्च धूर्तः ॥ ६० ॥
अष्टावासामवस्थाः स्युः स्वाधीनपतिकादयः ॥
स्वाधीनपतिका वासकसज्जिका कलहान्तरा ॥ ६१ ॥
खण्डिता विप्रलब्धा तु तथा प्रोषितभर्तृका ॥
विरहोत्कण्ठिता चान्या तथान्या चाभिसारिका ॥ ६२ ॥
स्वाधीनपतिकाऽऽसन्नाऽऽयतनाथा मता यथा ॥
याऽलंकृता प्रियागत्या यथा वासकसज्जिका ॥ ६३ ॥
उरोजपीठेऽभमदेन तस्याः । कुतूहली यं मकरं लिलेख ॥
विभावयामास स भावयोनेः । स्थूलाग्रजाग्रन्मकरध्वजस्य ॥६४॥
काञ्चीनुनूपुरविसिञ्जितचित्तरम्या ।
गुञ्जद्द्विरेफमुखनीरजशोभमाना ॥
भास्वत्युदेष्यति मृणालनिभोरुहारा ।
कान्ते समेष्यति नभो नलिनीव तन्वी ॥ ६५ ॥
पश्चाद्गार्ता निरस्येशं कलहान्तरिता यथा ॥
विबुद्धागजचिह्नेशे खण्डितेर्ष्यावती यथा ॥ ६६ ॥
अनुनेतुमनाः कान्त परुषोक्त्या हतो गतः ॥
किमिन्दुरभसञ्च्छन्नो न संहरति कौमुदीम् ॥ ६७ ॥
ओष्ठं तद्दन्तदष्टं स्थगयसि करतः कीर्णकेशान्सुमोक्ष्या ।
तरुणीनोत्तुङ्गचञ्चत्कुचरचितमहाकुङ्कुमार्द्रं च वक्षः ॥
वस्त्रेणास्या नखाग्रैर्लिखितगलतटं गोपयस्यच्छहारैः ।
दिग्व्यापी स्त्रीसुभोगव्यतिकरजनितः केन गोप्योऽङ्गगन्धः ॥६

वञ्चिता समयायानाद्विप्रलब्धेतिना यथा ॥

आरक्ताक्षी प्रभाश्रीशबलितमहिमभ्रूरुपुत्रामचापा ।
प्रावृट्कालोपमा सा रतनरचरिता शिक्षिकाऽमूकलानाम् ॥ ८८ ॥

माधुर्यं रम्यताऽश्लाघ्यवस्तुयोगेऽपि तद्यथा ॥

वल्काम्बरेणापि च चारुगुञ्जा- । फलोरुहारेण विभूषिताऽपि ॥
वनेचरी कुम्भकुचा नितम्ब- । भारेमयाना निरुणद्धि पान्थम् ॥८९

चलनेनाहतं चित्तवृत्तं धैर्यं भवेद्यथा ॥

निशि निशि शशिबिम्बो जाज्वलीतु स्वागात्र- ।
ज्वरपरिचितहारो दन्दहीतु मतस्सः ॥
अतनुरपि निहन्तु प्राग्यमेवं च भर्तुः ।
पितुरपि मम मातुः श्लाघ्यता नन्वहाप्या ॥ ९० ॥

महदायासेऽपि चौदार्यं विनयोत्कर्षता यथा ॥

प्रस्वेदबिन्दुवदनां श्लथकेशबन्धां ।
क्रीडारुणाक्षियुगलां रदपीडितोष्ठाम् ॥
कण्ठस्तनादिनखरक्षतचन्द्रखण्डां ।
तुष्टो विलोक्य निधिपो विनयान्वितां ताम् ॥ ९१ ॥

चेष्टितैर्मधुरैर्लीला प्रियानुकरणं यथा ॥

उषितं शयितं हसितं रमितं । भ्रमितं सुगतं सुकृतम् ॥
प्रियगं रमणीव नटी सरसा । वरवासगृहेऽनुचकार वरा ॥ ९२ ॥

चेष्टातिशयनं गात्रे विलापः प्रियवीक्षणात् ॥

स्फुटत्केशपद्मा सितोत्केसराढ्या । लसद्वाग्द्विरेफोरुझङ्काररम्या ॥
अपास्तोरुधैर्या मरालोरुयाना । स्मर पद्मिनी स्म बभौ व्यञ्जयन्ती ॥

मसृणं सुकुमारोऽङ्गविक्षेपो ललितं यथा ॥

पुष्पाञ्जलिं स्फुरदपाङ्गमुपक्षिपन्ती । श्रीहस्तपल्लवविवर्तनतो लपन्ती ॥
पादारुणाम्बुजयुगं भुवि विक्षिपन्ती । भ्रूभङ्गमादिवयसा नृपमालुलोके ॥

शुगरुद्रोषादिसांकर्यं यथा तु किलकिञ्चितम् ॥

द्युते भर्त्रा जिते प्यायितवसनकुचादर्शनेनास्य चित्तं ।

भ्रान्तं कृत्वा विजिग्ये पुनरपि विजिते सावधानेन भर्त्रा ॥
कोपारक्ताक्षिवीक्षा भ्रमितपतिमना जेतुकामा लतांगी।
तेनैवास्मिन्जिते सा रुदितनतमुखी तुष्टिगाऽस्यं सुलोके ॥ ९५ ॥

सम्भ्रमाद्विभ्रमो भूषाव्यत्ययः पुरुषागमे ॥

निशम्य कान्तं बहिरागतं तं। मञ्जीरयुग्मं करयोश्च कार्यम् ॥
कण्ठे च हारं सुघटीतटे सा। भालेऽञ्जनं दृक्तिलकं करोति ॥ ९६

केलाष्टान्तरालिङ्गमुखे कुट्टिमितं यथा ॥

आलिंगन्तं पटकुचयुगं वक्षसीवातिलीनं ॥
चुम्बन्तं तं भ्रुकुटिरुचिरा वारयन्ती कराभ्याम् ॥
अन्तस्तुष्टा बहिरलसया मान्मथं व्यञ्जयन्ती।
एवं मावं सा भवति पुलकैः फुल्लराजीवनेत्रा ॥ ९७ ॥
मतिस्वप्नेन चिन्तादावपि मोट्टायितं यथा ॥
सांगभंगादि या नाथं स्मृत्वा मोट्टायितं यथा ॥ ९८ ॥
चारचित्तगतं नाथं दृष्ट्वा राजीवलोचना ॥
मृदुसल्लापिनी व्रीडाननास्या रागिणी स्थिता ॥ ९९ ॥
मदनदवरामाय प्रस्तुतायां कथायां।
तव नृपवर सख्याजृम्भितैर्लोलनेत्रा ॥
कठिणवरकुचाग्रोन्मेषमुत्कीर्णयन्ती।
वलयितमृदुमारोद्यबाहुव्वलाऽस्मात् ॥ १०० ॥

गर्वावेशात्तु बिब्बोक कथितोऽनादरो यथा ॥

ऊरुश्रोणिकुचान्स्पृशन्व्यपनयँस्तत्पातचीनांशुकम्।
गृह्यास्ते तिलकालका इति पदालीनातिलोलागुलि ॥
भ्रूभङ्गोरुतरङ्गनर्तितदृशा दृष्टोऽस्यवशं वधू।
गर्वाविरागविगया नवरतेनाहं कृतार्थीकृत ॥ १ ॥

कार्ये स्वरूपोऽप्यलङ्कारो विच्छित्तिम्नुपिकृपदा ॥

तस्या अभ्यङ्गविधे मकरं कपोले। तदोअङ्गोन्तरितगन्धमुद्भुत ॥

इत्यलङ्कार[illegible] । [illegible] ।
यतोऽत्र [illegible] । यथा ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ३ ॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥ ४ ॥
[illegible] ॥
[illegible]चिन्तामणिनिरूपिताः ॥ ५ ॥
[illegible] तत्र तत्र सा ॥
संशोध्य गृह्यतां सद्भिः [illegible] ॥ ६ ॥

इत्यलङ्कारचिन्तामणौ रसादिनिरूपणो नाम पञ्चमः परिच्छेदः ॥

जगत्प्रपूज्यविन्ध्याग्रे इक्ष्वाकुरत्ननन्दनम् ॥
सुरासुरादिवन्द्यांघ्रिदोर्बलीशं नमाम्यहम् ॥ १ ॥
राजाधिराजचामुण्डराजा निर्मितपत्तने ॥
तत्पुरे स्थितवता चारुकीर्तिपण्डितयतिना ॥ २ ॥
क्षयसंवत्सरे मासे शुक्ले च [illegible] ॥
आश्विने च चतुर्दश्यां पुण्यायां गुरुवासरे ॥ ३ ॥
एतद्दिनेऽप्यलङ्कारचिन्तामणिसनाह्वयम् ॥
सम्यक्पठित्वा ग्रन्थादि संपूर्णं शुभमस्तु ॥ ४ ॥
काश्यपे नाभिगोत्रे च सूत्रे चाद्रानन्नाम्नि च ॥
प्रथमानुयोगशाखायां वृषभप्रवरेऽपि च ॥ ५ ॥
एतद्वंशेषु जातोऽहं—

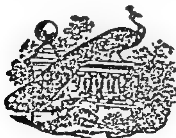
एतावत्पर्यंतमेव प्राचीनपुस्तके लभ्यते । इत उत्तरं एतच्छ्लोकपूर्तिपर्यन्तमेव स्यादिति भाति इति शुभम् ॥

शुद्धिपत्रम् ।

पृष्ठम्	पंक्ति	अशुद्धम्	शुद्धम्
१	५	शान्तयेऽस्तु	शान्तयेऽस्तु
२	१	स्फुरित-	स्फुरति-
३	१५	भूभृत्-	भूभृत-
३	,,	तनुत्रामात्य-	तनुत्रामात्य-
३	२४	सम्पयुक्त	सम्प्रयुक्त
४	२१	पुष्ठ	पुष्ठ
७	२१	अञ्जालि-	अञ्जली-
९	२०	शत्रु:स्त	शत्रुन्ते
१२	५	तोऽभरस्मृत्	तोऽस्मृतम्
१२	२१	पृष्ठं	पृष्ठं
१६	१७	जातिः॥	जातिः॥
२०	७	पादपात्र	पादमात्र
२४	४	पन्महीन	पन्महीन
,,	१५	ध्वनिः समलता-	ध्वनिः समलता
३२	२५	कैवल्येनागिलार्थवृक् ॥	केनाखिलार्थदृक् ॥
४१	१८	अनन्तान्त-	अनान्त-
४१	२४	कक्ष मानन-	कक्षमानन-
४९	२	प्रासिर्वस्य	प्रासिर्यस्य
,,	१३	विरा	गिरा
५०	९	आरोप-	आरोप-
,,	१६	अर्थसाम्येन च	अर्थसाम्ये न च
५५	२६	रूपकादि	रूपकादि
६३	७	कविग्रमत	कविग्रामत
,,	१०	देवेन्द्र स्व	देवेन्द्रस्व
६५	२४	तनि थकिण	तविथकिण
६६	२४	थाता	त्रिता
६७	९	रूपकादिद	रूपकमिद
७२	८	न्वन्दा रूपक दर्प	नन्दि-रूपकन्दर्प
,,	११	शतमन्य	शतमन्यु
३	३	इसि	इसिः

शुद्धिपत्रम् ।

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
७१	१६	पृथाङ्गा	पृष्ठाङ्गा
७८	२०	मैत्री वामा-	मैत्रीमभा-
७९	८	मीरता	मरिता
८५	२०	वंशातर	वशान्तर
८७	१३	गमनान	गमनात्
८८	६	पृष्ठवते	पृष्टवते
८९	२२	विशेण	विशेषेण
९४	१७	स्वकोप–शरीष	सकोप-शरीष
९५	८	साधनेन	साधनेन
१०४	८	स्वेदोकर्षण	स्वेदोत्कर्षण
११४	१	प्रसवति जनता दुर्जुगु-	प्रवसति जनतादुर्जुगुप्स्यथ
१२०	१४	ररिसनायां	ररिसेनाया
१२५	१५	तथा समर्थ	नथाऽसमर्थ
१२८	१५	कर्मकारस्या	कर्मकारकस्या
१२९	२५	काता विध्यारण्य	कान्ता विन्ध्यारण्य
१३१	७	सेर्ष्या	सेर्ष्या

पृ. ० श्लोकः ८१ अष्टदलपद्मबन्धः

पृष्ठे ९ श्लोकः ८१ गोमूत्रिकाबन्धः ॥

पृष्ठं २२ पङ्क्तिः १८ पद्मबन्धः

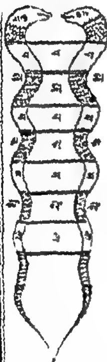
पृष्ठम् २३ पङ्क्तिः २ गोमूत्रिकाबन्धः ॥

ग	अ	त	र	बः	ग	ज	द	म	छः	ग	ज	स	द	यः
ग	ज	न	व	ब·	गं	न	द	म	म्र.	ग	ज	स	द	यः

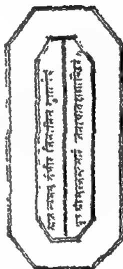
पृष्ठम् २३ पङ्क्तिः २४ गोमूत्रिकाबन्धः ॥

त	ध्रां	ष	न्ता	म	ने	ङ	म
जी	म	न	व	न्म	ह्र	हा	नं
भा	ङॅ	ख	लं	ज	में	अ	म

चित्रम् १७ श्लोकः २१ नागपाशबन्धः॥

चित्रम् १८ श्लोकः ५८ मुरजबन्धः॥

चित्रम् १४ श्लोकः १५० अनंतरपादमुरजबन्धः॥

आभिषिक्तः सुरै लोकैः ।
भिभि भक्ति भरै र्वै कैः ॥
सानुपूज्य मयी रोगः ।
स्वं सुपूज्यः क्षमी दशः ॥१॥

चित्रम् १६ श्लोकः ४८ गोमूत्रिकाबन्धः॥

चित्रम् १७ श्लोकः १५१ कृतपादमुरजबन्धः॥

कनुतामकलं लमं धीमता मर्त्य मधमं ॥
धीमतिह्रिमत मर्त्ये मं सामकामं नम लमं ॥

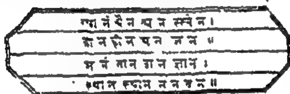
चित्रम् १८ श्लोकः १५२ मनन्तरपादमुरजबन्धः॥

नमोस्तुम मतातीत ।
ममोत्तम मतामृत ॥
मताभित मते नात ।
मतातीत मते नित ॥

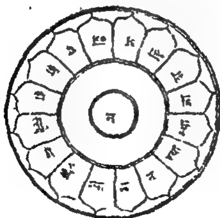
वृत्तम् ३५ श्लोकः ५३ गोमूत्रिकाबन्धः ॥

वृत्तम् ३५ श्लोकः ५३ अन्तरितशृङ्खलाबन्धः ॥

वृत्तम् ३५ श्लोकः ५३ षोडशदलपद्मबन्धः ॥

वृत्तम् ३६ श्लोकः ५४ नकारान्तरेण मुरजबन्धः ॥

दि व्यै र्ध्वं नि मित त्वन न ।
चामरै र्दुदु भिः स्वनैः ॥
दि व्यै र्वि नि मित स्तोत्र ।
श्री मदर्द्ह रि भिर्जनैः ॥

वृत्तम् ३६ श्लोकः ५५ अर्धभ्रमबन्धः ॥

थि	था	वे	भि	त	वे	तर	स्थी
या	नु	पा	या	न्व	त	न	ताः
पे	का	ण	या	त	पा	त	धे
भि	पा	मा	ना	न	त	न्व	त

वृत्तम् ४० श्लोकः ५६ सर्वतोभद्रबन्धः ॥

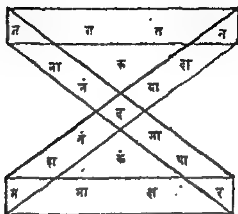
क	त	का	[illegible]	[illegible]	बा	ह	पा
री	रा	म:	रा	के	मा	रे	त
का	मा	ना	भ	म	बा	म:	पा
र	हा	न	र्णे	र्णे	म	रा	र
र	हा	न	र्ण	र्ण	म	रा	र
रा	मा	ना	म	म	ना	मा	रो
त	हा	मा	रा	रा	मा	री	तो
पा	ह	का	र	र	का	ह	पा

पृष्ठम् ४१ श्लोकः ६४ चक्रयंत्र ॥

पृष्ठम् ४१ श्लोकः ६५ दर्पणाकार यं ॥

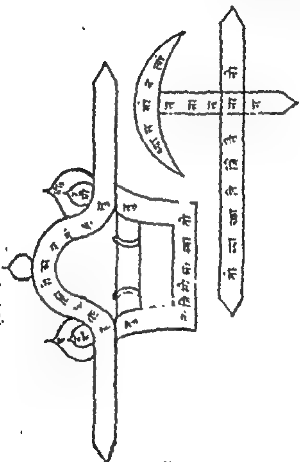
पृष्ठम् ४१ श्लोक ६६ ताम्रकुंभकम्॥

पृष्ठम् ४२ श्लोकः ७१ निरमात्रबन्धः ॥

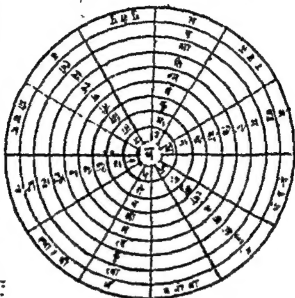

पृष्ठम् ४२ श्लोकः ७१ ब्रह्मदीपिकाबन्धः ॥

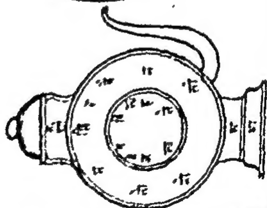

पृष्ठ ४३ श्लोकः ७४ पादुकाबन्ध

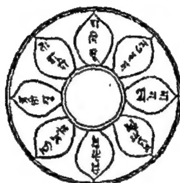
वृत्तम् ४२ श्लोकः ७८ षडरं चक्रम् ॥

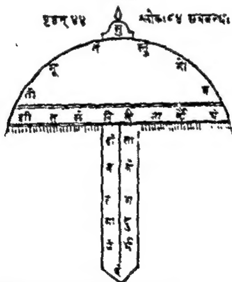
वृत्तं ४२ श्लो. ७९ भृङ्गारबन्धः ॥

पृष्ठम् ५५ श्लोकः८३ क्रमदीपकबन्धः॥

पृष्ठम् ५५ श्लोकः८४ छत्रबन्धः

वृत्तम् ४४ श्लोकः८५ हारबन्धः॥

